

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ**

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ»

**«Οι Πολιτικές Παρακολούθησης και η
Αντίσταση της Κοινωνίας των Πολιτών
στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στην Ελλάδα»**

Ευταξίας Νικόλαος

Τριμελής Επιτροπή:

Μηνάς Σαματάς

Νίκος Σερντεδάκης

Γιώργος Χάλαρης

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΠΕΑΕΚ**

**ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ
ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ**

Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΣΤΗΝ ΚΟΡΥΦΗ
Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Εκπαίδευσης και Αρχικής
Επαγγελματικής Κατάρτισης

Ρέθυμνο 2010

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ
Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ»

**«Οι Πολιτικές Παρακολούθησης και η Αντίσταση της Κοινωνίας
των Πολιτών
στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στην Ελλάδα»**

Ευταξίας Νικόλαος

Τριμελής Επιτροπή
Μηνάς Σαματάς
Νίκος Σερντεδάκης
Γιώργος Χάλαρης

Ρέθυμνο , 2010

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η διπλωματική αυτή εργασία αφορά τις πολιτικές παρακολούθησης και την αντίσταση της Κοινωνίας των Πολιτών στην Ευρωπαϊκή Ένωση και Ελλάδα. Συγκεκριμένα εξετάζει: α. τις θεωρητικές προσεγγίσεις της νέας παρακολούθησης. β) τις οι πολιτικές παρακολούθησης και πως λειτουργούν αυτές στην Ε.Ε. όσο και στην Ελλάδα, ιδιαίτερα μετά την 11/09/01 οπότε και καταφανώς αποβαίνουν σε βάρος των πολιτικών ελευθεριών, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της ιδιωτικότητας. γ) την αντίσταση στις πολιτικές παρακολούθησης της Κοινωνίας των Πολιτών στην Ε.Ε. και στην Ελλάδα

Η θέση που υποστηρίζω είναι ότι στην μετά την 11/09 εποχή μας ο πόλεμος της τρομοκρατίας συνέβαλε στην εντατικοποίηση της παρακολούθησης και σε νέες μορφές της με βάση την επικράτηση του 'προτάγματος της ασφάλειας', δηλαδή στο να προτάσσεται η ασφάλεια πάνω από τις προσωπικές και πολιτικές μας ελευθερίες. Νομιμοποιείται επίσης η διάδοση τεχνολογιών ασφάλειας και παρακολούθησης που προϋπήρχαν, καθώς και η διάδοση νομοθεσιών και πολιτικών ελέγχου σε βάρος των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, στο πλαίσιο του πληροφορικού καπιταλισμού και της ηγεμονίας του νεοφιλελευθερισμού. Παρά τη γενικότερη αποδοχή της παρακολούθησης για λόγους ασφάλειας, στην Ευρωπαϊκή Ένωση υπάρχει αντίσταση από την οργανωμένη κοινωνία πολιτών, που δεν είναι όμως αρκετή για να σταματήσει την επέκτασή της, ενώ στην Ελλάδα αν και με μια ασθενική κοινωνία πολιτών, λόγω του αυταρχικού παρελθόντος, υπάρχει έντονη αντίσταση στην κρατική παρακολούθηση, αλλά όχι και στην ιδιωτική.

Στο θεωρητικό πλαίσιο εξετάζω τις νέες θεωρητικές προσεγγίσεις που διερευνούν την εξέλιξη της παρακολούθησης από το "πανοπτικό" του Μπένθαμ και Φουκώ στο «υπερπανοπτικό», στην «κοινωνία της παρακολούθησης», στο «ψηφιδωτό της παρακολούθησης», και γενικά από την παραδοσιακή (πρόσωπο με πρόσωπο) στην νέα παρακολούθηση με βάση τις νέες τεχνολογίες (Gidens, Lyon, G.Marx, Haggerty, Ball, Wood κ.α.) . Βέβαια οι νέες μορφές παρακολούθησης που επεκτείνεται αλματωδώς και απειλούν τις προσωπικές μας ελευθερίες, σχετίζονται με τις λειτουργίες ελέγχου του πληροφορικού καπιταλισμού (Castells, M. 2001),

του έθνους-κράτους (Giddens A. 1987) αλλά και της κοινωνίας της διακινδύνευσης (Beck, Ul. 2000) .

Μετά αναφέρομαι στην καταλυτική επίδραση των τρομοκρατικών επιθέσεων της 11ης Σεπτεμβρίου 2001 στις πολιτικές παρακολούθησης στις ΗΠΑ και στην Ε.Ε., καθώς και στο νομοθετικό και θεσμικό πλαίσιο στην Ε.Ε. και στην Ελλάδα για θέματα παρακολούθησης και προστασίας των προσωπικών δεδομένων και της ιδιωτικότητας, δίνοντας έμφαση στην μετά την 11η Σεπτεμβρίου εποχή.

Πως αντιδρά η Κοινωνία Πολιτών στην παρακολούθηση στην ΕΕ και στην Ελλάδα είναι το επόμενο θέμα που διερευνώ εμπειρικά, μέσω των δικτυακών τόπων Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ) και άτυπων συνεντεύξεων με μέλη τους. Εκτός από μερικές όπως η ROSPA στη Μ. Βρετανία που τάσσεται υπέρ της τοποθέτησης καμερών στους δρόμους, αναφέρομαι κυρίως σε σημαντικές ΜΚΟ ενάντια στην παρακολούθηση όπως η Privacy International (P.I.) , EPIC, NO2ID, και εξετάζω την πιο σημαντική κατά τη γνώμη μου που είναι η Statewatch , η οποία με βάση το Λονδίνο εναντιώνεται στις πολιτικές των κρατών μελών και της ΕΕ ενάντια στα ανθρώπινα δικαιώματα και στη δημοκρατία, ιδιαίτερα στις πολιτικές παρακολούθησης, θεωρώντας πως αυτές οδηγούν στην εδραίωση μια «Πανοπτικής Ευρωπαϊκής Ένωσης».

Για την περίπτωση της Ελλάδας αφού αναφερθώ στο αυταρχικό παρελθόν της και στο σχετικά επαρκές νομοθετικό και θεσμικό της πλαίσιο, υπογραμμίζω τη διαμάχη για τις Αστυνομικές Κάμερες (CCTV) μετά τους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αθήνας το 2004, και την αντίδραση της ΑΠΔΠΧ και διαφόρων ΜΚΟ ενάντια σ' αυτές. Επικεντρώνω την εμπειρική μου εξέταση στην πιο σημαντική οργάνωση ενάντια στην παρακολούθηση, αυτή της “Δημοκρατικής Συσπείρωσης για τις Λαϊκές Ελευθερίες και την Αλληλεγγύη” (ΔΗΜ.ΣΥ.).

Συμπεραίνω ότι αν και στην ΕΕ κυριαρχεί το ‘πρόταγμα της ασφάλειας’ υπάρχει αντίσταση της ΚτΠ ενάντια στην παρακολούθηση , η οποία βέβαια δεν είναι αρκετή για να προστατευθούν επαρκώς οι προσωπικές και πολιτικές ελευθερίες. Στην Ελλάδα αν και δεν έχουμε ισχυρή ΚτΠ , υπάρχει ευαισθητοποίηση εναντίον της κρατικής και αστυνομικής παρακολούθησης λόγω του αυταρχικού παρελθόντος, αλλά

όχι και εναντίον της ιδιωτικής παρακολούθησης και συλλογής προσωπικών δεδομένων για αγοραίους και άλλους σκοπούς.

Τελικά παρ' όλες τις αδυναμίες των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών που εξετάσαμε, είναι ενθαρρυντικό ότι οργανώσεις όπως η Statewatch στην Ε.Ε. όσο και η ΔΗΜ.ΣΥ. στην Ελλάδα, αλλά και οι υπόλοιπες ΜΚΟ που έχω αναφέρει, εναντιώνονται στις νέες τεχνολογίες παρακολούθησης που υπονομεύουν τις δημοκρατικές ελευθερίες και τα ανθρώπινα δικαιώματα στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στην Ελλάδα.

Λέξεις Κλειδιά:

Νέα παρακολούθηση, τεχνολογίες παρακολούθησης, ιδιωτικότητα, προστασία προσωπικών δεδομένων, ΑΠΔΠΧ, Κοινωνία Πολιτών, Κοινωνία Παρακολούθησης, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟς), Statewatch, Δημοκρατική Συσπείρωση για τις Λαϊκές Ελευθερίες και την Αλληλεγγύη, κάμερες βιντεοπαρακολούθησης (CCTV), 11^η Σεπτεμβρίου, πρόταγμα ασφάλειας, κοινωνική ταξινόμηση (social sorting), αρχειοπαρακολούθηση (dataveillance) ψηφιδωτό παρακολούθησης (surveillant assemblage).

Abstract

This thesis is about the politics of surveillance and the resistance of Civil Society in the European Union (E.U) and Greece. More specifically it includes:

a) certain basic theoretical approaches on new surveillance, i.e. the electronic surveillance after the terrorist attacks of 9/11/2001, b) the politics of surveillance in E.U and Greece, which under the U.S. antiterrorist impact are obviously against privacy, political freedoms and human rights c) an empirical study of the resistance of certain of non governmental organizations (NGOs) of Civil Society against these politics of surveillance in E.U and Greece.

My basic thesis is that : in the name of the war on terror, and the predomination of security over personal and political freedoms, there is an intensification of preexisting surveillance systems and an establishment of new surveillance forms. Yet, there is a legitimization of every day surveillance, especially that of collecting and processing personal data by various public and private collectors in the framework of information capitalism under the neoliberal hegemony. In the EU, besides the acceptance of surveillance for security reasons, there is a growing resistance against it by certain organized groups of Civil Society, which however is not enough to stop the surveillance proliferation. In the case of Greece, due to its authoritarian past, although there is a weaker civil society, there is resistance basically against the state surveillance, but not against the private one.

My theoretical framework is based on contemporary theoretical approaches which analyze surveillance beyond the classic Bentham's and Foucault's "panopticon" and the traditional face to face surveillance to the "super panopticon", and the "surveillant assemblage", i.e., the new surveillance patterns (Giddens, Lyon, G. Marx, Haggerty, Ball, Wood etc). These new forms of surveillance, which are spreading rapidly and threaten our personal freedoms, are closely related with the control functions of information capitalism (Castells, M. 2001), nation-state (Giddens, A. 1987) and risk society (Beck, U. 2000).

In the next parts I refer to the catalyst impact of the 09/11 in the politics of surveillance in USA and E.U. and I examine the legal and

institutional framework in E.U and Greece in terms of surveillance, protection of personal data and privacy, especially in the post- 9/11 period.

The other issue I deal here with is “how Civil Society reacts to the surveillance in E.U and in Greece?” To answer, I empirically study some relative NGOs by examining their websites and by informally interviewing some of their executive members. Hence, besides a reference to ROSPA, an NGO which is in favor of CCTV in the U.K, I focus my study on NGOs such as NO2ID, EPIC, Privacy International , which are mobilized against surveillance. My basic empirical case study is that of Statewatch, a London established NGO, with many and important actions against the politics of surveillance, and the establishment of a “Panoptic Europe”.

In the case of Greece, I refer firstly to the authoritarian past and to the relatively sufficient privacy protection legal and institutional framework. Based on the contentious issue of using the Olympic CCTV cameras after the Athens 2004 Olympic Games, and the reaction of the Hellenic DPA (Data Protection Agency) as well as of many NGOs, I focus my empirical study on the “Democratic Rally over Public Freedoms and Solidarity” (DIM.SI.), which I think is the most important anti-surveillance NGO in Greece, so far.

I conclude that in E.U, where the security predominates over our personal and political freedoms, there is resistance against surveillance by a relative powerful civil society, although it is not enough to stop it. In Greece, which has not a powerful Civil Society, there is opposition and resistance against state surveillance, due to the authoritarian surveillance in the past, but generally there is no opposition to the private surveillance.

Despite organizational problems of the examined Civil Society groups , it is very encouraging that NGOs such as Statewatch in E.U and DIM.SI. in Greece are against the new surveillance technologies, which undermine the democratic freedoms and human rights in E.U and Greece.

Πίνακας Περιεχομένων

Εισαγωγή	1
ΜΕΡΟΣ Α - Θεωρητικό Πλαίσιο	
Κεφάλαιο 1: Θεωρητικές Προσεγγίσεις	6
1.1 Γενικά.....	6
1.2 Έθνος- Κράτος, Ορθολογική Γραφειοκρατία και Παρακολούθηση.....	7
1.3 Πως η «Κοινωνία της Παρακολούθησης» συνδέεται με την «Κοινωνία της Διακινδύνευσης»;	11
1.4 Κοινωνία της Πληροφορίας και Πληροφορικός Καπιταλισμός..	13
1.5 Επιτήρηση και Παρακολούθηση.....	13
Κεφάλαιο 2: Από το Πανοπτικό στο Ψηφιδωτό και από την Παραδοσιακή στη Νέα Παρακολούθηση.....	16
2.1 Η Νέα Παρακολούθηση	21
2.2 Παρακολούθηση και Ιδιωτικότητα	29
ΜΕΡΟΣ Β	
Κεφάλαιο 3: Η επίδραση της 11ης Σεπτεμβρίου 2001 στις Πολιτικές Παρακολούθησης.....	31
3.1 Η Αντιτρομοκρατική Πολιτική Παρακολούθησης των ΗΠΑ	38
ΜΕΡΟΣ Γ - Νομοθετικό και Θεσμικό Πλαίσιο στην Ε.Ε. για θέματα Ιδιωτικότητας και Παρακολούθησης	
Κεφάλαιο 4: Το Σχετικό Νομοθετικό και Θεσμικό Πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης(Ε.Ε.)	43
ΜΕΡΟΣ Δ - Κοινωνία των Πολιτών και Παρακολούθηση	
Κεφάλαιο 5: Κοινωνία Πολιτών και Παρακολούθηση: Αντίσταση και Υποστήριξη.....	52
5.1 Η Αντίσταση της ΚτΠ στην Παρακολούθηση.....	55
5.2 Υποστήριξη της ΚτΠ στην Παρακολούθηση.....	56
Κεφάλαιο 6: Εμπειρική Διερεύνηση διαφόρων ΜΚΟ ενάντια στην Παρακολούθηση.....	60
6.1 Σημαντικές ΜΚΟ ενάντια στην Παρακολούθηση: P.I., EPIC, NO2ID	60
6.1.1 Privacy International. Η Διεθνής της Ιδιωτικότητας	60
6.1.2 EPIC (Electronic Privacy International Centre).....	62
6.1.3 NO2ID	65
6.2 Statewatch	66

ΜΕΡΟΣ Ε - Κοινωνία Πολιτών και Παρακολούθηση στην Ελλάδα

Κεφάλαιο 7: Το Νομοθετικό και Θεσμικό Πλαίσιο για την Ιδιωτικότητα και Παρακολούθηση στην Ελλάδα	78
7.1 Νομοθεσία στην Ελλάδα	78
7.2. Η ΑΠΔΠΧ	80
Κεφάλαιο 8: Η διαμάχη για τις Αστυνομικές Κάμερες: Η αντίδραση της ΑΠΔΠΧ και διαφόρων ΜΚΟ ενάντια στις κάμερες.	83
8.1.1 Διαμάχη ΑΠΔΠΧ για τις Κάμερες στην Ελλάδα	83
8.1.2 Η Αντίδραση της ΑΠΔΠΧ.....	84
8.2 Αντίσταση κατά της παρακολούθησης στην Ελλάδα	87
Κεφάλαιο 9 - Η Οργάνωση και Δράση της Δημοκρατικής Συσπείρωσης για τις Λαϊκές Ελευθερίες και την Αλληλεγγύη (Δημ. Συ.): Εμπειρική Προσέγγιση	92
Κεφάλαιο 10 – Συμπεράσματα	98
Βιβλιογραφία.....	102
Παραρτήματα	110

Εισαγωγή

Το φαινόμενο της αυξανόμενης παρακολούθησης στην καθημερινότητα

Στους προηγούμενους αιώνες η παρακολούθηση συνδέονταν κατά κύριο λόγο με τους μηχανισμούς του κράτους. Στο τέλος του 20ο αιώνα με τις νέες τεχνολογίες εξαπλώθηκε από τις εθνικές ταυτότητες και τα διαβατήρια στις πιστωτικές κάρτες, στους λογαριασμούς τηλεφώνων, στην κάρτα της βιβλιοθήκης, στο ιστορικό μας ιατρικό, κ.ο.κ. Στον 21^ο αιώνα η καθημερινή μας ζωή είναι αντικείμενο χιλιάδων μορφών ελέγχου, ανάλυσης, καταγραφής, επιτήρησης και παρακολούθησης. Τα μέτρα αυτά έχουν πια καθιερωθεί ως μέρος της καθημερινότητας και οι κοινωνίες έχουν εξελιχθεί σε «κοινωνίες παρακολούθησης» (Lyon, D.1994, και 1997: 28) .

Η λέξη με την οποία αποδίδεται η παρακολούθηση στη διεθνή βιβλιογραφία είναι Surveillance¹. Συνδέεται με την γαλλική έννοια της λέξης και είναι συνώνυμη με τη «φροντίδα» και την «ασφάλεια». Για παράδειγμα ο Lyon (2001) αναφέρει πως με την έννοια της φροντίδας μπορούμε να περιγράψουμε την προσοχή που θα ζητηθεί από τους γονείς ενός παιδιού ώστε αυτό να μην φύγει έξω στο δρόμο. Άλλα ανάλογα παραδείγματα υπάρχουν στον τομέα της πρόνοιας, στον έλεγχο της κυκλοφορίας κ.ο.κ. (Lyon, D. 2001 : 3). Έτσι η παρακολούθηση γίνεται αναγκαία για λόγους ασφάλειας και ελέγχου. Όμως, εκτός αυτών των πλεονεκτημάτων υπάρχουν πολύ σημαντικά μειονεκτήματα, διότι η χρήση των δεδομένων που δίνουμε στις καθημερινές μας συναλλαγές μπορούν να χρησιμοποιηθούν για διαφορετικούς σκοπούς χωρίς τη δική μας συγκατάθεση. Η παρακολούθηση αποτελεί πτυχή της κοινωνικής μας πραγματικότητας και δημιουργεί διάφορα ζητήματα προς κοινωνιολογική μελέτη:

1. Ως συλλογή και επεξεργασία προσωπικών δεδομένων δημιουργεί ταξινομήσεις, κοινωνικές διακρίσεις, ανισότητες (οικονομικές και κοινωνικές) εμφανίζοντας την αρνητική πτυχή της παρακολούθησης; (social sorting)

¹ Στην ελληνική χρησιμοποιούμε τους όρους επιτήρηση και παρακολούθηση. Στην εργασία αυτή χρησιμοποιώ τον όρο παρακολούθηση που σκοπεύει και στην ιδιωτική ζωή, στην καταναλωτική συμπεριφορά κλπ, ενώ η έννοια της επιτήρησης αφορά κυρίως την επίβλεψη κανόνων.

2. Η παρακολούθηση ως αναγκαίο μέσο της δημόσιας ασφάλειας, δημόσιας υγείας, ενάντια στην τρομοκρατία κλπ μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την ενδυνάμωση προϋπαρχόντων τάσεων ή για να κατευθύνει επιλογές και επιθυμίες, αλλά και σε βάρος των ελευθεριών;

3. Η παρακολούθηση ως μηχανισμός εξουσίας που αναπαράγει την εξουσία;

4. Με ποιες τεχνολογίες λειτουργεί η παρακολούθηση, σε ποιο νομοθετικό πλαίσιο και με ποιες συνέπειες;

5. Υπάρχει αποδοχή ή αντίσταση των πολιτών απέναντι της;

6. Ποια είναι η στάση της Κοινωνίας των Πολιτών (ΚΤΠ) με τα θέματα της παρακολούθησης;

Αν και η παρακολούθηση είναι ένα φαινόμενο με ιστορικές ρίζες, στον 21ο αιώνα εξαπλώνεται ταχύτατα ιδιαίτερα μετά την 11η Σεπτεμβρίου 2001. Οι τρομοκρατικές επιθέσεις στις ΗΠΑ και αλλού ήταν ένα έκτακτο, δραματικό γεγονός που συνέβαλλε στη διάδοση προϋπαρχόντων τάσεων στον τομέα των τεχνολογιών ασφάλειας και παρακολούθησης και στη διάδοση νομοσχεδίων και πολιτικών ελέγχου εις βάρος των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ελευθεριών. Δηλαδή ένα έκτακτο γεγονός λειτούργησε ως καταλύτης για την υιοθέτηση νέων νόμων και πρακτικών ενώ συγχρόνως ο φόβος της τρομοκρατίας των εξελίξεων οδήγησε πολλά κράτη και υπερεθνικούς οργανισμούς όπως η Ε.Ε. σε αλλαγές που επηρέασαν το ισοζύγιο ασφάλεια-ιδιωτικότητα προς όφελος της ασφάλειας. Στις αλλαγές αυτές σημαντική ήταν και η συμβολή των ΜΜΕ που «μας καθοδήγησαν να αναλογιστούμε την 11/09 ως μια ημερομηνία σταθμό στη δημιουργία νέων συστημάτων ασφάλειας.» (Lyon, D. 2005 : 15)

Δηλώσεις όπως: «Ζούμε στην καρδιά μιας κοινωνίας που αναπτύσσει διαρκώς τεχνολογίες επιτήρησης των πολιτών της.» (Ευρωπαίος επόπτης προσωπικών δεδομένων. *Ελευθεροτυπία*, 04/04/2007.) ή τίτλοι όπως [...]καταπάτηση της προσωπικότητας και του ιδιωτικού βίου[...] (Ηλεκτρονικό Φακέλωμα: Η Ευρωπαϊκή Ένωση επιμένει. *Ριζοσπάστης*, 11/11/2003.) ή «Η βιντεοσκόπηση των καθημερινών κινήσεων και δραστηριοτήτων των πολιτών στους δρόμους» (Ανεξέλεγκτη παρακολούθηση. *Ελευθεροτυπία*, 14/07/2007) ή Σοβαρές αλλαγές στη μορφή διακυβέρνησης σε Ευρώπη και ΗΠΑ μετά το τρομακτικό χτύπημα των τρομοκρατών στη Νέα Υόρκη(Ένα «νέο κράτος» αναδύεται από τα

ερείπια. *Καθημερινή*, 23-09-01) αποτελούν ένα κολάζ που δείχνει τον επίκαιρο χαρακτήρα της παρακολούθησης μετά την 11/09 και συγχρόνως παρουσιάζουν ένα ολόενα και πιο «ολοκληρωτικό περιβάλλον ελέγχου» που παραβιάζει συνεχώς βασικές αρχές, δικαιώματα και ελευθερίες του ατόμου.

Το Προς Εξέταση Πρόβλημα :

Στη μελέτη μου θα εξετάσω:

- α) Τις θεωρητικές προσεγγίσεις της νέας παρακολούθησης.
- β) Ποιες είναι οι πολιτικές παρακολούθησης και πως λειτουργούν οι πολιτικές αυτές τόσο στην Ε.Ε. όσο και στην Ελλάδα, οι οποίες μετά την 11/09/01 αποβαίνουν σε βάρος των πολιτικών ελευθεριών, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της ιδιωτικότητας.
- γ) Ποια είναι η αντίσταση στις πολιτικές παρακολούθησης της Κοινωνίας των Πολιτών στην Ε.Ε. και στην Ελλάδα.

Βασικά Ερωτήματα- Μεθοδολογία:

Η εργασία μου θα προσπαθήσει να απαντήσει στα παρακάτω ερωτήματα:

1. Πως η νέα παρακολούθηση απειλεί τις προσωπικές και πολιτικές μας ελευθερίες;
2. Προστατεύουν οι πολιτικές παρακολούθησης για λόγους ασφάλειας αλλά και οι πολιτικές προστασίας των προσωπικών δεδομένων που εφαρμόζονται επαρκώς τα δικαιώματά και την ιδιωτικότητα στην Ε.Ε. και στην Ελλάδα;
3. Υπάρχει αντίδραση της ΚτΠ στην Ε.Ε. και στην Ελλάδα στις πολιτικές αυτές;
4. Πόσο αποτελεσματική είναι η αντίδραση της ΚτΠ;
5. Οδεύουμε προς μια Πανοπτική Ευρώπη;
6. Είναι αποτελεσματική η ΑΠΔΠΧ (Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα) στην περίπτωση της Ελλάδας;
7. Ποιο είναι το τελικό συμπέρασμα ως προς την αποτελεσματικότητα της ΚτΠ στην Ε.Ε. και στην Ελλάδα;

Η μεθοδολογία της εργασίας περιλαμβάνει μελέτη της θεωρητικής βιβλιογραφίας και δευτερογενών πηγών από τον τύπο και το διαδίκτυο ώστε να προσεγγιστούν οι βασικές κοινωνιολογικές προσεγγίσεις για το

φαινόμενο της παρακολούθησης και της δράσης της ΚτΠ. Ακόμη, θα γίνει μία κριτική παρουσίαση του νομοθετικού και θεσμικού πλαισίου της Ε.Ε. και της Ελλάδας σε σχέση με τα προσωπικά δεδομένα και την ιδιωτικότητα γενικότερα.

Η εμπειρική διερεύνηση της αντίστασης της ΚτΠ περιλαμβάνει την εξέταση των πιο σημαντικών Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων ενάντια στην παρακολούθηση με εστίαση σε δύο από αυτές τις οργανώσεις: μία βρετανική, το Statewatch και μία ελληνική την Δημοκρατική Συσπείρωση για τις Λαϊκές Ελευθερίες και την Αλληλεγγύη. Ανέλυσα την οργάνωση και τις δράσεις τους όπως αυτές παρουσιάζονται στους ηλεκτρονικούς τους ιστότοπους αλλά και πραγματοποιώντας άτυπες συνεντεύξεις με μέλη τους.

Η Θέση που Υποστηρίζω:

Στην μετά την 11/09 εποχή μας ο πόλεμος της τρομοκρατίας συνέβαλε στην επικράτηση του προτάγματος της ασφάλειας, δηλαδή στο να προτάσσεται η ασφάλεια πάνω από τις προσωπικές και πολιτικές μας ελευθερίες. Με βάση το πρόταγμα της ασφάλειας νομιμοποιείται η διάδοση προϋπάρχουσων τάσεων στον τομέα των τεχνολογιών ασφάλειας και παρακολούθησης, καθώς και η διάδοση νομοθεσιών και πολιτικών ελέγχου σε βάρος των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Γενικά, ο πόλεμος ενάντια στην τρομοκρατία συνέβαλε στην κατασκευή συναίνεσης μέσω των ΜΜΕ και στην ηγεμονία του νεοφιλελευθερισμού.

Όσον αφορά την αντίσταση στην παρακολούθηση αυτή είναι πιο ισχυρή στην Ευρώπη όπου υπάρχει και ισχυρότερη ΚτΠ. Στην Ελλάδα ισχύει το παράδοξο της παρακολούθησης δηλαδή υπάρχει έντονη αντίσταση στην κρατική παρακολούθηση αλλά όχι στην ιδιωτική παρακολούθηση.

Οργάνωση της Μελέτης:

Η εργασία αποτελείται από 4 μέρη και περιλαμβάνει συνολικά 9 κεφάλαια. Κάθε μέρος της εργασίας ασχολείται με μία συναφή θεματολογία που ταυτόχρονα αποτελεί ένα αυτόνομο μέρος.

Το πρώτο κεφάλαιο περιλαμβάνει τις διάφορες θεωρητικές κοινωνιολογικές προσεγγίσεις που σχετίζονται με το φαινόμενο της παρακολούθησης. Στο επόμενο κεφάλαιο γίνεται μία προσπάθεια να παρουσιαστεί η μετάβαση από το Πανοπτικό του Bentham στην σύγχρονη έννοια του ψηφιδωτού παρακολούθησης των Haggerty και Ericson. Το δεύτερο μέρος της εργασίας ασχολείται αποκλειστικά με την 11^η

Σεπτεμβρίου 2001 αλλά και με τη βασική νομοθεσία των ΗΠΑ. Η αναφορά στην τελευταία γίνεται με αφορμή την επιρροή που άσκησε ο περίφημος Patriot Act σε πολλές χώρες του κόσμου σε νομοθετικό επίπεδο. Το κεφάλαιο 4 παρέχει μία κριτική επισκόπηση της βασικής νομοθεσίας της Ε.Ε. Το Δ' μέρος της εργασίας αφορά την ΚτΠ στην Ε.Ε. Πιο συγκεκριμένα το κεφάλαιο 5 ασχολείται με το πώς η ΚτΠ αντιδρά στην παρακολούθηση ενώ το κεφάλαιο 6 εξετάζει διάφορες ΜΚΟ που εναντιώνονται στην παρακολούθηση. Το Ε' μέρος της εργασίας επικεντρώνεται στην Ελλάδα. Το κεφάλαιο 7 προβάλλει τη νομοθεσία της Ελλάδας ως προς την ιδιωτικότητα και την παρακολούθηση ενώ το κεφάλαιο 8 εξετάζει το ζήτημα των αστυνομικών καμερών και την αντίδραση της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (ΑΠΔΠΧ) αλλά και διαφόρων ΜΚΟ. Τέλος, το κεφάλαιο 9 ερευνά την περίπτωση της Δημοκρατικής Συσπείρωσης για τις Λαϊκές Ελευθερίες και την Αλληλεγγύη ως ένα ενδεικτικό εμπειρικό παράδειγμα στην Ελλάδα.

ΜΕΡΟΣ Α - Θεωρητικό Πλαίσιο

Κεφάλαιο 1

Θεωρητικές Προσεγγίσεις

1.1 Γενικά

Στο πρώτο μέρος ασχολούμαι με τις κοινωνιολογικές θεωρίες που αναλύουν την παρακολούθηση και πιο ειδικά τη σχέση της με την γραφειοκρατία, το έθνος κράτος, τον πληροφορικό καπιταλισμό, τη σύνδεση ανάμεσα σε παρακολούθηση και κοινωνία διακινδύνευσης, τη διάκριση ανάμεσα σε παρακολούθηση και επιτήρηση και γιατί κοινωνιολογικά μελετούμε την παρακολούθηση και όχι την ιδιωτικότητα.

Η παρακολούθηση είναι μια έννοια που αν ήθελε κάποιος να τη χαρακτηρίσει θα διάλεγε επίθετα όπως πολυδιάστατη και αμφίσημη. Πολυδιάστατη διότι όταν αναφέρεται κανείς στην παρακολούθηση ουσιαστικά υποδηλώνει διάφορες μορφές όπως είναι π.χ: η dataveillance (αρχαιοπαρακολούθηση) και αμφίσημη γιατί έχει τόσο θετικές όσο και αρνητικές πλευρές.

Όπως αναφέρεται από τον Lyon «η παρακολούθηση είναι ένα εγγενές τμήμα της καθημερινότητας. Συνεχώς παράγουμε διαβατήρια ικανά να ανιχνεύονται από σαρωτές στα αεροδρόμια, συμπληρώνουμε αιτήσεις όταν αγοράζουμε εφαρμογές, οδηγούμε μέσω αυτόματων θυρών στα δρόμια» (Lyon, David, 2006 : 164) Είναι για μια διαδικασία που είναι αναπόφευκτη στις σύγχρονες κοινωνίες ενώ πρόκειται για κάτι που είναι συγχρόνως κοινωνικά επιθυμητό αλλά και αναγκαίο (Lyon, David, 2005 : 368) .

Ο Lyon (1994) συνδέει την παρακολούθηση στο έργο του “The Electronic Eye” με την άνοδο των τεχνολογιών επικοινωνίας και πληροφορικής που έχουν ως συνέπεια την εντατικοποίηση της καθημερινής παρακολούθησης στις σύγχρονες κοινωνίες. Ακόμη, στο ίδιο βιβλίο θεωρεί πως επρόκειτο για μια ιστορική εξέλιξη που πολύ απλά περιγράφει τον τρόπο με τον οποίο η καθημερινή ζωή επιτηρείται από χιλιάδες μέσα και συσκευές.

1.2 Έθνος- Κράτος, Ορθολογική Γραφειοκρατία και Παρακολούθηση

Εδώ και περίπου 400 χρόνια η παρακολούθηση σχετίζεται με την ορθολογική οργάνωση, όπως την ανέλυσε ο Max Weber. Ο Weber, στην προσπάθειά του να συνδέσει την παρακολούθηση με την έννοια της γραφειοκρατίας επισημαίνει πως η παρακολούθηση είναι «ένα αναγκαίο συμπλήρωμα στην αυξανόμενη εκλογίκευση του κόσμου, κάτι που είναι προφανές στη διαδικασία της γραφειοκρατικοποίησης, που συνοδεύεται από αναπότρεπτες ανισότητες και εγκλωβισμένους ανθρώπους στο «σιδερένιο κλουβί» των κανόνων και των διαδικασιών που αναιρούν την πρωτοβουλία και την ατομικότητα.» (Ball, K. and Webster, Fr. : 10)

Επίσης, «ορθολογικές μέθοδοι» εφαρμόστηκαν στις οργανωτικές πρακτικές που σταθερά απομάκρυναν τα άτυπα κοινωνικά δίκτυα και τους ελέγχους στους οποίους μέχρι τότε βασιζόνταν η διακυβέρνηση και η επιχειρηματικότητα (Information Commissioner : 2).

Ποιες είναι όμως οι ιστορικές ρίζες της παρακολούθησης; Πως συνδέεται η παρακολούθηση με τη νεωτερικότητα; Τα συγκεκριμένα ερωτήματα έχουν μεγάλη σημασία εάν θέλει κάποιος να διερευνήσει το γεγονός της σύγχρονης έννοιας της παρακολούθησης καθώς μας αποδεικνύουν πως δεν επρόκειτο για μια έννοια που αναδύθηκε από το κενό, αλλά από την εξέλιξη πρακτικών που προϋπήρχαν και που ένα γεγονός όπως η 11^η Σεπτεμβρίου έδωσε την κινητήρια δύναμη για την περαιτέρω μεγέθυνσή της.

Ιστορικά, «λοιπόν, οι ρίζες της παρακολούθησης εντοπίζονται γύρω στο 1500 μ.Χ. με την Αγγλία να θεωρείται ως το κράτος που εφάρμοσε πρώτο αυτό που σήμερα αναφέρεται ως πρακτικές παρακολούθησης και έχει εξελιχθεί σήμερα να πρωτοστατεί στον τομέα της χρήσης κλειστών κυκλωμάτων τηλεόρασης (CCTV). Ο Higgs αναφέρει πως η Αγγλία είναι το πρώτο έθνος που χρησιμοποίησε αρχεία για τη συλλογή των φόρων, για τις απογραφές του πληθυσμού, για την εξακρίβωση εγκληματικών ενεργειών κ.α. Γενικά, η παρακολούθηση είναι αποδεκτό πως πρόκειται για προϊόν της νεωτερικότητας (Lyon, D. 2005 : 24). Όμως, το να θεωρήσουμε την παρακολούθηση ως προϊόν της νεωτερικότητας δε σημαίνει πως πρόκειται για κάποιο «βλαβερό» σχέδιο από κάποιες «σκοτεινές δυνάμεις» αλλά πως

η παρακολούθηση είναι προϊόν της εξέλιξης των νέων τεχνολογιών (Ball K., Wood D. 2006 : 3).

Επίσης, ο Lyon (2004a) στο άρθρο του *Surveillance Technology and Surveillance Society* υποστηρίζει πως στις πρακτικές παρακολούθησης η περιγραφή της μετάβασης από νεωτερικές σε μετανεωτερικές καταστάσεις συνάδει με τη διεύρυνση των τεχνολογιών παρακολούθησης τα τελευταία χρόνια του 20^{ου} αιώνα.

Στο έργο του A. Giddens "Nation State and Violence" εμφανίζεται η σύνδεση έθνους-κράτους και παρακολούθησης. Πιο συγκεκριμένα ο Giddens αναφέρει για τα κράτη πως:

«Η πόλη αναπτύσσεται πριν την πόλη-κράτος και πλην της εμπορικής διάστασης της περιλαμβάνει και τη διοικητική. Επομένως, πρόκειται για ένα κέντρο που λειτουργεί τόσο ως αγορά αλλά και ως προπομπός τεχνολογικών αλλαγών. Έπειτα, ιστορικά εμφανίζεται η πόλη κράτος, όπου εκεί συναντάται η ανάπτυξη ενός γραφειοκρατικού τύπου. Ο τελευταίος έλεγχε τα υποκείμενα του μέσω της διοικητικής εξουσίας. Το επίπεδο ελέγχου στις πόλεις-κράτη δεν διαφέρει από αυτό μεγαλύτερων γραφειοκρατικά οργανωμένων κρατών.

Ο Giddens τονίζει πως σημασία για τον έλεγχο τόσο της διοίκησης όσο και της εξουσίας αποτελεί η συλλογή και η αποθήκευση των πληροφοριών» (Giddens, A. 1987). Πιο συγκεκριμένα ο Giddens υποστηρίζει πως η αποθήκευση και ο έλεγχος των πληροφοριών είναι ζωτικής σημασίας για τη διοικητική αποτελεσματικότητα και για τη διατήρηση της εξουσίας. Η παρακολούθηση πρόκειται για το πρωταρχικό μέσο συγκέντρωσης των εξουσιαστικών πηγών που συμβάλλουν στο σχηματισμό του έθνους-κράτους ή όπως αναφέρει ο Giddens «οι δυνατότητες ενός δεσποτικού κράτους εξαρτώνται από την ύπαρξη κοινωνιών στις οποίες το κράτος μπορεί να διεισδύσει επιτυχώς στις καθημερινές δραστηριότητες της πλειονότητας των υπηκόων του. Αυτό με τη σειρά του προϋποθέτει υψηλό επίπεδο παρακολούθησης[...] και κωδικοποίησης των πληροφοριών που είναι σχετικές με την επίβλεψη της συμπεριφοράς σημαντικού μέρους του πληθυσμού» (Giddens, A. 1987 : 302). Δηλαδή το κράτος πρέπει να έχει στην κατοχή του επαρκή ποσότητα πληροφοριών που θα χρησιμοποιεί για να ρυθμίζει τον πληθυσμό του. Ένας πολύ χρήσιμος κατά τη γνώμη μου ορισμός της παρακολούθησης είναι

αυτός που χρησιμοποιεί ο Giddens: ο ίδιος πρωταρχικά ορίζει την παρακολούθηση ως «τον έλεγχο πληροφοριών και την επιτήρηση ορισμένων ομάδων του πληθυσμού» (Giddens, A., 1987 : 14) για να καταλήξει αργότερα να επισημαίνει πως η παρακολούθηση εμφανίζει μία διπλή λειτουργία. Από τη μία λειτουργεί με το να συλλέγει πληροφορίες για διοικητικούς σκοπούς από την άλλη ελέγχει πληθυσμούς με την άμεση επιτήρησή τους. Επίσης, όσον αφορά την άμεση επιτήρηση αυτή μπορεί να είναι συνεχής δηλαδή να επιτηρούν χωρίς διάλειμμα είτε κάποιο συγκεκριμένο μέρος είτε κάποιο συγκεκριμένο πληθυσμό, όμως μπορεί απλώς να επιτηρούν όταν κρίνουν σκόπιμο μία ομάδα ή συγκεκριμένα άτομα.

Η εξουσία στα παραδοσιακά κράτη επιβαλλόταν με 2 τρόπους:

1. Με το μονοπώλιο της χρήσης βίας
2. Με την επιβολή φόρων

Αντίθετα στα σύγχρονα κράτη ο κρατικός εξουσιαστικός έλεγχος, ή η κρατική κυριαρχία εξαρτάται από τη συνεχή, τυποποιημένη και όλο και περισσότερο συγκεντρωτική εποπτεία και κυριαρχία των υπηκόων. Στις καπιταλιστικές κοινωνίες ο διοικητικός-τεχνοκρατικός μηχανισμός εποπτείας εκφράζει τις κυρίαρχες σχέσεις εξουσίας και καθορίζει την εσωτερική ολοκληρωτική φύση του σύγχρονου κράτους. Τέλος, μέσω της συνεχούς επιτήρησης και καταγραφής δύναται να υπάρχει έλεγχος και στο πεδίο της οικονομικής οργάνωσης.

Με βάση την ανάλυση της Linda Weiss (2006) στον 21^ο αιώνα στις χώρες της «νέας εκβιομηχάνισης», ιδιαίτερα στην Ανατολική Ασία, τα εθνικά κράτη όχι μόνο δεν συρρικνώθηκαν αλλά λειτουργούν ως βασικοί διαμεσολαβητές ανάμεσα στο τοπικό και στο παγκόσμιο και υπ' αυτή την έννοια, ως επιταχυντές της παγκοσμιοποίησης. Ακόμη, αποτελεί κύριο γνώρισμα των νεωτερικών κρατών η άσκηση της εξουσίας είτε με μακροπρόθεσμη συγκέντρωση πολιτικής ισχύος είτε με τη μετάβαση από λειτουργικά σε εξατομικευμένα συστήματα πολιτικής αντιπροσώπευσης (Dandeker , Cr. 2003 : 46). Ο Dandeker χρησιμοποιεί τον όρο πατρωνία με σκοπό να αιτιολογήσει την εμφάνιση πρακτικών παρακολούθησης εντός τους ως κοινωνικές σχέσεις πατρωνίας, οι οποίες αν και όταν εμφανίζονται αποτελούν από μόνες τους μέσα για παρακολούθηση (Dandeker,Cr., 2003 :11) .

Μία από τις πιο γνωστές απόψεις είναι αυτή που υποστηρίζει πως το κράτος χρησιμοποιεί τις διάφορες πρακτικές παρακολούθησης με σκοπό τον έλεγχο της εξουσίας. Δηλαδή η παρακολούθηση πως είναι μια προσπάθεια εδραίωσης της κρατικής εξουσίας στους πληθυσμούς καθώς και μία προσπάθεια ώστε να συντηρηθεί η εξουσία διάφορων ελίτ.

Η Bajc επισημαίνει πως οι πληροφορίες είναι χρήσιμες για τα κράτη ως προς τη διακυβέρνηση των πολιτών τους και συνδέει τη διακυβέρνηση με δύο σημαντικές λειτουργίες:

1. Την ανάπτυξη της παραγωγικότητας του κράτους
2. Τη χρήση της βιοπολιτικής και της γραφειοκρατίας στην άσκηση της κρατικής εξουσίας (Bajc, V. 2007 : 1571).

Επίσης, ο Gandy (Gandy, O. 1989) αναφέρεται στη σημασία των τεχνολογιών παρακολούθησης για την γραφειοκρατία και αναζητά τις συνέπειες της χρήσης της παρακολούθησης.

Στο ίδιο θέμα αναφέρονται και οι Ρόμπινς και Ουέμπστερ όταν υποστηρίζουν πως «η εξουσία εκφράζεται μέσα από την πειθαρχία της υπολογιστικής και ορθολογικής κοινωνικής διαχείρισης και διοίκησης[...] ο έλεγχος γίνεται αντιληπτός ως μια εξωτερική και άμεσα καταπιεστική δύναμη ενώ οι πραγματικές του δυναμικές είναι πιο σύνθετες και συγκαλυμμένες και στην πραγματικότητα, εκμεταλλεύονται, ακόμα και τη δημιουργικότητα των υπηκόων τους.» (Ρόμπινς, Κ., και Ουέμπστερ, Φρ. 2002 : 148-149)

Φυσικά δε μπορεί να παραβλέψει κανείς τη δυνατότητα που έδωσε η χρήση Η/Υ στα συστήματα παρακολούθησης μετά τη δεκαετία του 1960 και ιδίως της τηλεματικής στα τέλη του 20^{ου} αιώνα.

Συνεπώς, αυτό που γίνεται φανερό είναι πως η ύπαρξη γραφειοκρατικών μηχανισμών εντός του έθνους-κράτους διευκολύνουν τον έλεγχο των πολιτών. Εξάλλου η γραφειοκρατία είναι μηχανισμοί που αναπτύχθηκαν από τα κράτη για τον έλεγχο διάφορων πληθυσμών. Οι πρώτες γραφειοκρατίες αντιμετώπιζαν το πρόβλημα του μη αξιόπιστου και μη πειθαρχημένου προσωπικού. Όμως, στις σύγχρονες γραφειοκρατίες η ανάπτυξη της τεχνολογίας και των οικονομικών πόρων βοήθησαν στην εδραίωση μιας εργαλειακής γραφειοκρατίας όπου οι πληροφορίες μπορούν να συλλεχθούν και να οργανωθούν.

1.3 Πως η «Κοινωνία της Παρακολούθησης» συνδέεται με την «Κοινωνία της Διακινδύνευσης»;

Ο όρος κοινωνία διακινδύνευσης εισήχθη από τον Beck και πρόκειται για αποτέλεσμα της βιομηχανικής κοινωνίας όταν η «κοινωνική», «πολιτική», «οικολογική» και «ατομική» διακινδύνευση που δημιουργείται από την ορμή της καινοτομίας με αυξανόμενο ρυθμό διαφεύγει των ελεγκτικών και προστατευτικών θεσμών της βιομηχανικής κοινωνίας (Beck, Ul. 2000). Ο Lyon πιστεύει πως η παρακολούθηση κατευθύνει κινδύνους ενώ ταυτόχρονα παράγει νέους. Ο ίδιος υποστηρίζει πως η ελαχιστοποίηση που έχει συμβεί ως προς τους ρόλους του κράτους έχει ως συνέπεια τη μετάβαση των ατόμων από την βιομηχανική κοινωνία σ' αυτό που ο Beck (Beck, Ul., 2000) ονομάζει «παγκόσμια κοινωνία κινδύνου». Οι κίνδυνοι ατομικοποιούνται και το κράτος έχει ολοένα και μικρότερο ρόλο στην αντιμετώπιση τους. Επομένως, το κράτος και οι εταιρείες που αναλαμβάνουν τη διαχείριση των κινδύνων χρειάζονται πληροφορίες από τα άτομα και αυτό αυξάνει την παρακολούθηση ως συλλογή και επεξεργασία προσωπικών δεδομένων.

Η αποτίμηση του κινδύνου λειτουργεί ως προς την παρακολούθηση με δύο τρόπους: από την μία η παρακολούθηση θεωρείται ως μέσο ελαχιστοποίησης ή αποσόβησης του κινδύνου ενώ από την άλλη η παρακολούθηση είναι για πολλούς η αιτία του κινδύνου της παραβίασης της ιδιωτικής μας ζωής από τις λειτουργίες του κράτους ή της αγοράς (Lyon, D. 2001 : 46-47).

Στη σημερινή εποχή που όπως τονίσαμε πριν οι κίνδυνοι ατομικοποιούνται και το κράτος έχει ολοένα και μικρότερο ρόλο στην αντιμετώπιση τους, λόγω της διαδικασίας οικονομικής απορρύθμισης που συνέβη από τη δεκαετία του 1980 «η αποτίμηση του κινδύνου ήταν πιο φανερή σε τομείς όπως η αστυνόμευση, πλέον οι ίδιες πρακτικές έχουν περάσει στον τομέα της κατανάλωσης και του εμπορίου»(Lyon, D. 2001 : 46). Σχετικά παραδείγματα που θα μπορούσαν να αναφερθούν είναι:

- στην ιατρική μέσω της παρακολούθησης των ιατρικών ιστορικών των ασθενών, προσδιορίζεται και ταξινομείται κάθε ξεχωριστή περίπτωση σε κατηγορίες του πληθυσμού με τη χρήση στατιστικών.
- Η αποτίμηση κινδύνου για κάθε άτομο, οικογένεια, γειτονιά σε σχέση με την προστασία του παιδιού, της υγείας και της ποινικής δικαιοσύνης.

- Η ταξινόμηση των επιβατών με βάση κατηγορίες κινδύνου. Επρόκειτο για κατηγοριοποιήσεις με βάση υποψίες για τρομοκρατία ή οργανωμένο έγκλημα. Η συγκεκριμένη κατηγορία περιλαμβάνει αυτό που ονομάζεται ως αστυνομική διάσταση της παρακολούθησης. (Κατηγορική Υπόνοια) Επρόκειτο για κατηγοριοποιήσεις με βάση υποψίες για τρομοκρατία ή οργανωμένο έγκλημα. Η συγκεκριμένη κατηγορία περιλαμβάνει αυτό που ονομάζεται ως αστυνομική διάσταση της παρακολούθησης.
- Η αξιολόγηση των καταναλωτών και των γεω-δημογραφικών τους προφίλ (Ball K. and Wood, D. 2006 : 6) . Η κατηγορία αυτή συνδέεται με την καταναλωτική κοινωνία και τις κατηγοριοποιήσεις για προσέλκυση πελετών. Ως παράδειγμα μπορούν να αναφερθούν, τα profiles, τα cookies στο Διαδίκτυο που χρησιμοποιούνται για να εξακριβωθούν οι προτιμήσεις του καταναλωτή (Κατηγορική Πρόκληση - Categorical Seduction-).
- Η αποτίμηση κινδύνου μέσω της συλλογής πληροφοριών για το άτομο από τις ασφαλιστικές εταιρείες, οι οποίες με τον τρόπο αυτό αποφασίζουν αν το άτομο είναι μπορεί να ασφαλιστεί ή όχι.

Κάθε πολίτης αντιμετωπίζεται ως «πιθανός ύποπτος» και για το λόγο αυτό συλλέγονται πληροφορίες σχετικά με τις δραστηριότητές του, την προσωπική του ζωή, την υγεία του, τις καταναλωτικές του συνήθειες κ.ο.κ. Ο Lyon (2001) θεωρεί πως « [...] είναι ξεκάθαρο πως η παρακολούθηση στην εποχή μας γίνεται κεντρική λειτουργία της ταξινόμησης της κοινωνικής μας ζωής. Η ανάλυση του Beck μας δείχνει πως οι τρόποι με τους οποίους αποτιμούνται οι κίνδυνοι συνδέονται με την παρακολούθηση αφού οι πρακτικές της τελευταίας δίνουν τη δυνατότητα αποτίμησης των κινδύνων» (Lyon, D. 2001 : 46).

Συνεπώς, η διαχείριση του κινδύνου μέσω συλλογής και επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων θεωρείται μία από τις πιο ουσιώδες διαδικασίες παρακολούθησης διότι μ' αυτή μπορούν να αντιμετωπιστούν οι διάφορες απειλές που προκύπτουν. Γι' αυτό το λόγο η συλλογή, αποθήκευση των προσωπικών δεδομένων (ακόμα και αυτών που χαρακτηρίζονται ως ευαίσθητα) είναι ζωτικής σημασίας.

Όπως επισημαίνεται από τη μία έχει θετικό αντίκτυπο για το άτομο και για την κοινωνία ως προς την ασφάλεια, αλλά από την άλλη εμφανίζει

αρνητικό αντίκτυπο ως προς τα δικαιώματα και τις ελευθερίες του άτομου (Ball, K., Wood, D. 2006)

1.4 Κοινωνία της Πληροφορίας και Πληροφορικός Καπιταλισμός

Η θεωρητική προσέγγιση που υιοθετεί ο M. Castells στο έργο του «Ο Γαλαξίας του Διαδικτύου» βασίζεται σε τρεις πολύ σημαντικούς μετασχηματισμούς που συνέβησαν την Εποχή της Πληροφορίας. Ο πρώτος είναι το Διαδίκτυο (η κορυφαία ίσως εξέλιξη της Εποχής της Πληροφορίας) εξαιτίας του ελεύθερου και χαοτικού χαρακτήρα του (Castells, M. 2001 : 204).² Ο δεύτερος μετασχηματισμός είναι η υποβάθμιση του ρόλου του κράτους λόγω της αδυναμίας του να ελέγξει τις πληροφορίες που διοχετεύονται μέσω του Διαδικτύου. Για τον λόγο αυτό δημιουργεί τρία είδη τεχνολογιών: τις τεχνολογίες ανάγνωσης, τις τεχνολογίες επιτήρησης και τις τεχνολογίες έρευνας. Ο τρίτος μετασχηματισμός σχετίζεται με τους δύο παραπάνω αφού το κράτος για να συνεχίσει την κυριαρχία του αναγκάζεται να παραχωρήσει ορισμένα από τα κυριαρχικά του δικαιώματα σε υπερεθνικές και εποπτικές αρχές (Castells, M. 2001: 212) . Ο κύριος μετασχηματισμός που ακολουθεί είναι η δημιουργία ενός νέου παγκόσμιου καθεστώτος αστυνόμευσης. Όμως, πλέον δεν θα είναι ο φόβος του Μεγάλου Αδελφού, αλλά η απουσία κανόνων συμπεριφοράς, η μη δυνατότητα πρόβλεψης των συνεπειών της συμπεριφοράς, η οποία εκτίθεται σε έλεγχο. Ο Μεγάλος Αδελφός μετασχηματίζεται σε πολλές Μικρές Αδελφές, υπηρεσίες παρακολούθησης, συλλογής και επεξεργασίας δεδομένων και πληροφοριών που καταγράφονται σε τεράστιες βάσεις δεδομένων.

1.5 Επιτήρηση και Παρακολούθηση

Μια διάκριση εφικτή και πολύ σημαντική είναι αυτή ανάμεσα στους όρους «επιτήρηση» και «παρακολούθηση». Η επιτήρηση αποτελεί μια πρακτική που διεξάγεται σε προδιαγεγραμμένο θεσμικό επίπεδο, αποτελεί δηλαδή μέρος της λειτουργίας των θεσμών (κυρίως μέρος της διαδικασίας ελέγχου των θεσμών) και είναι τις περισσότερες φορές θεμιτή διότι

² Ο χαρακτήρας του Διαδικτύου σχετίζεται με δύο βασικούς παράγοντες/προϋποθέσεις που εμφανίστηκαν μετά την ανάπτυξη του. Ο πρώτος είναι η εμπορευματοποίηση του και ο δεύτερος που προέρχεται από τον πρώτο είναι η εξασφάλιση της ελεύθερης επικοινωνίας.

διασφαλίζει την εύρυθμη λειτουργία των θεσμών καθώς και τη διόρθωση των λειτουργιών τους όπου αυτό κρίνεται αναγκαίο.

Η παρακολούθηση από την άλλη είναι μία πρακτική που μπορεί να πραγματοποιηθεί είτε με την συγκατάθεση είτε όχι του υποκειμένου ενώ συγχρόνως παρουσιάζει ποικίλες χρήσεις που υπερβαίνουν τον ελεγκτικό χαρακτήρα της επιτήρησης καταγράφοντας τις επιθυμίες και προτιμήσεις του ατόμου έως ευαίσθητες προσωπικές πληροφορίες για το άτομο. Ως παράδειγμα μπορεί να αναφερθούν τα cookies που κατά τη διάρκεια οποιασδήποτε περιήγησης μας στο Διαδίκτυο μπορούν αφενός να καταγράφουν τις προτιμήσεις μας (είτε με την αποδοχή μας είτε όχι) χωρίς όμως να κάνουν φανερούς τους σκοπούς της χρήσης τους.

Παραθέτοντας έναν άλλο ορισμό για την παρακολούθηση Ball την διακρίνει σε 2 βασικές ταξινομήσεις:

I. Κατηγοριοποιήσεις για την Κοινωνική Πρόνοια: Σε αυτή την κατηγορία η παρακολούθηση συνδέεται με την πρόνοια και με τις υπηρεσίες υγείας. Π.χ: το ιστορικό του ασθενούς ως προϋπόθεση ασφάλισης.

II. Κατηγορική Αποκάλυψη: Χαρακτηρίζεται από την σκανδαλοθηρική παρακολούθηση των Μ.Μ.Ε και την αυξανόμενη εισβολή στην καθημερινότητα αυτών που ονομάζονται ως δημόσια πρόσωπα. Για ορισμένους θεωρητικούς η συγκεκριμένη κατηγορία ονομάζεται ως συνοπτικόν (Ball, K. and Webster, Fr. 2003 : 8-9).

Ως προς το γιατί οι πολίτες συναινούν σε ένα τέτοιο έλεγχο ο ίδιος θεωρεί πως έχουν πεισθεί για την ανάγκη λήψης των συγκεκριμένων μέτρων και πως οι πολίτες πιστεύουν πως δε συντρέχει λόγος ανησυχίας αφού μόνο όσοι έχουν κάτι να κρύψουν θα έπρεπε να ανησυχούν. Ως προς τα χαρακτηριστικά της, ο ίδιος υποστηρίζει πως το βασικότερο είναι η ενοχοποίηση όλων ακόμη και όσων η συμπεριφορά τους δεν θεωρείται ως αντι-κοινωνική. Τέλος, προβαίνει σε μία διάκριση ανάμεσα σε « Αστυνομικό Κράτος » και σε « Κοινωνία Παρακολούθησης » και πως οι δύο έννοιες πρέπει να κατανοηθούν στο πλαίσιο του παγκόσμιου καπιταλισμού και της παρακμής της δημοκρατίας.

Συνοπτικά στο παρόν κεφάλαιο η μελέτη μου επικεντρώθηκε κυρίως στην παραδοσιακή παρακολούθηση από το κράτος. Προσπάθησα να δείξω πως εμφανίστηκε στο πλαίσιο του έθνους κράτους η παρακολούθηση αλλά

και πως οι πρακτικές παρακολούθησης χρησιμοποιήθηκαν από τις διάφορες κρατικές γραφειοκρατίες για τον έλεγχο ομάδων του πληθυσμού. Ακόμη, εξέτασα πως η παρακολούθηση συνδέεται με τον πληροφορικό καπιταλισμό (Castells, M. 2001) και ποιοι είναι οι κύριοι μετασχηματισμοί που επιφέρει η Εποχή της Πληροφορίας. Τέλος, αναφέρομαι στη διάκριση ανάμεσα σε επιτήρηση και παρακολούθηση. Στο επόμενο κεφάλαιο θα αναφερθώ στο ξεπέρασμα του πανοπτικού και της παραδοσιακής παρακολούθησης.

Κεφάλαιο 2

Από το Πανοπτικό στο Ψηφιδωτό και από την Παραδοσιακή στη Νέα Παρακολούθηση

Ο όρος «Πανοπτικό» (Panopticon) που προέρχεται από την ελληνική λέξη Παν-Οπτικόν, και σημαίνει πως τα πάντα είναι ορατά χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από τον Jeremy Bentham το 1787 για την περιγραφή του μοντέλου κατασκευής μιας πρότυπης αρχιτεκτονικά φυλακής. Στην ουσία είναι ένα μοντέλο που θα χρησιμοποιούνταν σε πολλές κατασκευές ασύλων. Όμως, ο ίδιος ο Bentham όταν χρησιμοποιούσε τη λέξη εννοούσε «πως πρόκειται για ένα μηχανισμό, ένα σχήμα που παρέχει δύναμη σε κάθε θεσμό, ένα είδος μηχανισμού στον οποίο η εξουσία που τη λειτουργεί θα είναι ικανή να κερδίσει τη μέγιστη ισχύ. Το πανοπτικό είναι ένας πολλαπλασιαστής της εξουσίας εντός των θεσμών»³. Το σύστημα που πρότεινε ο Bentham είχε μια μοναδική αρχιτεκτονική, με σκοπό τη μεγιστοποίηση της ορατότητας των εσώκλειστων[...] οι φύλακες στον πύργο θα μπορούσαν να παρατηρούν τους τροφίμους της πανοπτικής φυλακής ενόσω οι ίδιοι θα παρέμεναν αόρατοι. Βεβαίως έχει μεσολαβήσει ένα μεγάλο χρονικό διάστημα από τότε που ο Bentham παρουσίασε την πανοπτική του φυλακή μέχρι τις μέρες μας. Στο «Πανοπτικόν» οι ίδιοι οι κρατούμενοι είναι φορείς της εξουσίας. Ο κρατούμενος δεν χρειάζεται να παρακολουθείται συνεχώς από έναν επιτηρητή απλώς να έχει εσωτερικεύσει ο ίδιος την επιτήρηση. Το «Πανοπτικόν» είναι μία μηχανή διαχωρισμού του ζεύγματος «βλέπω με βλέπουν». Στο περιφερικό κυκλικό οικοδόμημα είναι κανείς απόλυτα ορατός, χωρίς ποτέ ο ίδιος να βλέπει από τον κεντρικό πύργο, βλέπει κανείς τα πάντα χωρίς να τον βλέπουν. Το σύστημα αυτό επιτρέπει την αυτοματοποίηση και την από-ατομίκευση της εξουσίας» (Φουκώ, Μ. 1976 : 267).

Μια πρώτη αναφορά μπορεί να είναι η Οργουελιανή κοινωνία όπως περιγράφεται στο μυθιστόρημα του G. Orwell «1984», όπου ο Μεγάλος Αδελφός ελέγχει δικτατορικά μια κοινωνία. Στο φουτουριστικό του έθνος της Oceania οι πολίτες παρακολουθούνται στα σπίτια τους από μια τηλεοπτική οθόνη, μια συσκευή η οποία προβάλλει μεν εικόνες, αλλά

³ <http://foucaultblog.wordpress.com/2007/04/08/what-is-the-panopticon>

παράλληλα καταγράφει συμπεριφορές που εμπίπτουν στο οπτικό της πεδίο. Η "αστυνομία σκέψης"⁴ συντονίζει αυτή την εκτεταμένη προσπάθεια παρακολούθησης, λειτουργώντας ως εκπρόσωπος ενός συγκεντρωτικού ολοκληρωτικού κράτους, το οποίο χρησιμοποιεί την παρακολούθηση, πρωτίστως ως μέσο διατήρησης της κοινωνικής ευταξίας (social order) και συμμόρφωσης. Δεν επιλέγονται ωστόσο όλοι οι πολίτες για μια τέτοιου είδους παρακολούθηση. Οι ανώτερες και μεσαίες τάξεις υπόκεινται σε εντονότερο έλεγχο, ενώ η μεγάλη πλειοψηφία του πληθυσμού, οι «προλετάριοι» της κατώτερης τάξης, ανατίθενται απλώς στις συσκευές τους. Το γεγονός ότι συνεχίζουμε να ακούμε υπομνήσεις σχετικά με το "1984" ή τον "Μεγάλο Αδελφό" είναι ενδεικτικό της συνεχιζόμενης απήχησης της προειδοποιητικής (cautionary) ιστορίας του Όργουελ (Όργουελ, Τζ. 1999: 62).

Ο Φουκώ εν μέρει επεκτείνει τους φόβους του Όργουελ αλλά η ανάλυση του, σηματοδοτεί επίσης μια σημαντική αφετηρία, δεδομένου ότι θέτει την παρακολούθηση στα πλαίσια μιας σημαίνουσας θεωρίας πειθαρχικής εξουσίας. Στο έργο του Φουκώ (1976) αναλύονται οι παράγοντες που οδήγησαν στην ιστορική εξέλιξη των πειθαρχικών συστημάτων. Έτσι ενώ οι πόλεις λειτουργούσαν με μια συγκεκριμένη θεσμική λειτουργία «η εποπτεία λειτουργεί ασταμάτητα[...] ο επόπτης επισκέπτεται καθημερινά τη συνοικία που έχει αναλάβει, εξετάζει αν οι επίτροποι εκτελούν τα καθήκοντά τους, αν οι κάτοικοι έχουν τυχόν παράπονα [...] επιτηρούν τις πράξεις τους, η επιτήρηση βασίζεται σ' ένα μόνιμο σύστημα καταγραφής, ετοιμάζεται λεπτομερής κατάλογος των κατοίκων που βρίσκονται μέσα στην πόλη» (Φουκώ, Μ. 1976: 260). Το Πανοπτικόν του Bentham αποτέλεσε τον μηχανισμό με τον οποίο ο Φουκώ έδειξε πως λειτουργεί η εξουσία στα υποκείμενα. Με το Πανοπτικό το άτομο εισάγεται σε μια συνειδητή και συνεχή ορατότητα (visibility) που επιβεβαιώνει την αυτόματη λειτουργία της εξουσίας. Το Πανοπτικό είναι σημαντικό για μια κοινωνία διότι δημιουργεί την αυτό-πειθάρχηση. Ο μηχανισμός του Πανοπτικού σχετίζεται με χωρικές ενότητες που καθιστούν εφικτή τη συνεχή επιτήρηση και την άμεση αναγνώριση. Η δύναμή του

⁴ η αστυνομία της σκέψης συλλάμβανε όσους διέπρατταν το βασικό έγκλημα της σκέψης, κάτι που δεν μπορούσε να κρίνει κανείς για πάντα, μπορούσες να ξεγελάσεις για λίγο αλλά αργά ή γρήγορα θα σε έπιαναν (Όργουελ, Τζ. 1999 : 29)

έγκειται στην ικανότητα όλα να είναι ορατά και στην λειτουργία της εξουσίας εντός του. Όπως αναφέρει ο ίδιος Φουκώ : «Αυτό που υπόκειται σε παρακολούθηση και το γνωρίζει[...] εγχαράσσει τις σχέσεις εξουσίας και γίνεται ο ίδιος η αρχή της υποταγής του». Δηλαδή υποστηρίζεται πως «η ισχύς της παρακολούθησης δεν είναι πως γίνεται σε κάποιον αλλά πως γίνεται μέσω κάποιου» . Το αποτέλεσμα είναι πως το άτομο με τον κοινωνικό έλεγχο που του ασκείται υιοθετεί αποδεκτούς κοινωνικούς κανόνες. Το «Πανοπτικόν» «είναι ένας τρόπος καθορισμού των σχέσεων της εξουσίας με την καθημερινή ζωή των ανθρώπων» (Φουκώ, Μ. 1976: 271). Ο μετασχηματισμός αυτός σημαίνει πως ενισχύονται οι κοινωνικές δυνάμεις, τακτοποιείται η εξουσία και πως γενικότερα αυξάνεται ο πολλαπλασιασμός (Φουκώ, Μ. 1976: 274) .

Όμως, πώς γίνεται να ερμηνευθεί το «Πανοπτικό» στις σύγχρονες κοινωνίες; Είναι δυνατόν και αν ναι πώς, να κατανοηθούν οι σύγχρονες πρακτικές παρακολούθησης σε σχέση με την ανάλυση του Φουκώ;

Η ανάλυση του Φουκώ έχει γίνει αντικείμενο πολλαπλών μελετών σχετικών με την παρακολούθηση. Αρκετοί αναλυτές με έναυσμα το «Πανοπτικό» επιχείρησαν να το διευρύνουν με όρους: «ηλεκτρονικό πανοπτικό», «υπερ-πανοπτικό», «συνοπτικό» κ.α. Ο Mathieson (1997) για παράδειγμα στο άρθρο του «The viewer society : Michael Foucault "Panopticon" revisited» εκφράζει την άποψη πως στις σύγχρονες κοινωνίες υπήρξε μία αλλαγή από το μοντέλο του Foucault, δηλαδή από μία κατάσταση όπου οι λίγοι βλέπουν τους πολλούς στην κατάσταση όπου οι πολλοί βλέπουν τους λίγους». Το φαινόμενο αυτό το ονόμασε συνοπτισμό (synopticism). (Mathieson, Th. 1997 : 217)

Επίσης, το «Πανοπτικόν», ως θεωρητικό σχήμα κοινωνικού ελέγχου για το αν ισχύει σήμερα έχει δεχθεί πολλές κριτικές και γενικά στις μέρες μας θεωρείται ως παρωχημένο μοντέλου ελέγχου. Μία από τις κριτικές είναι «πως η διαδεδομένη χρήση του στις μελέτες για την παρακολούθηση είχε ως συνέπεια τον αποκλεισμό άλλων εννοιών, ενώ επιπλέον έχουν εκφραστεί ενστάσεις για το κατά πόσο οι σύγχρονες εξελίξεις μπορούν να ερμηνευθούν από το συγκεκριμένο σχήμα. Δέχεται επίσης κριτική ως προς «την αλλαγή στην αρχιτεκτονική και στις κατηγορικές ποιότητες που υφίσταται η μετάβαση από τον εγκλεισμό στην εποχή του Φουκώ στις σύγχρονες βάσεις δεδομένων, [...] όπως και για τις μεροληπτικές

κοινωνικές επιπτώσεις του πανοπτισμού που έχουν ως συνέπεια τη διεύρυνση της συζήτησης για την προσωπική ιδιωτικότητα» [π.χ: Lyon, Gandy]» (Elmer, Gr. 2003 : 235) .

Υπάρχουν σημαντικά σημεία όσον αφορά τη διαφορά του σχήματος του Φουκώ τότε σε σχέση με τη σημερινή εποχή:

- Όπως π.χ. η παρατήρηση ότι στο μοντέλο του Φουκώ υπάρχει ένα ολόκληρο πλήθος πειθαρχικών παρεμβάσεων όπως καταναγκαστικά γυμνάσια ή σωματική άσκηση που σκοπό έχουν να τιμωρήσουν τις διάφορες παρεκκλίσεις από τους κανόνες. Τέτοιου είδους ρυθμίσεις δεν συναντώνται στους ελεύθερους πληθυσμούς. (Yar, M. 2003) Μια πολύ σημαντική κριτική είναι αυτή που εκφράζεται από τον K. Haggerty (2006). Πιστεύει ότι:
 - το «Πανοπτικό» εμποδίζει τη κατανόηση της σύγχρονης παρακολούθησης
 - είναι ένα λανθασμένο σχήμα εξ' αρχής διότι προεξοφλεί τη λειτουργία της πειθαρχικής εξουσίας ως ενστικτώδη, προσπαθώντας αυτόματα να μετασχηματίσει τις συμπεριφορές των υποκειμένων παρακολούθησης
 - περιορίζεται κυρίως μόνο σε άσυλα, ενώ με βάση και την άποψη του Bauman για την ανάπτυξη του παγκόσμιου υπερεθνικού καπιταλισμού η σύγχρονη χρήση των πρακτικών παρακολούθησης εφαρμόζεται σε πληθώρα πεδίων όπως π.χ: στη διακυβέρνηση, στην εκπαίδευση, στην επιχείρηση κ.λ.π.

Μία άλλη κριτική που έχει ασκηθεί είναι ένας γενικότερος προβληματισμός που εμφανίζεται από τα αποτελέσματα του πειθαρχικού ελέγχου της πανοπτικής παρακολούθησης. Η συγκεκριμένη κριτική προέρχεται από το γεγονός ότι το πανοπτικό θέτει ως βάση του τη σωματική παρακολούθηση και κυρίως είναι ένα αρχιτεκτονικό μοντέλο που στηρίζεται στο φως το οποίο εκπέμπει το πανοπτικό στους έγκλειστους. Συνεπώς, ο Φουκώ αποτυγχάνει να μας δείξει άλλες λειτουργίες όπως το «συνοπτικό» (πολλοί παρακολουθούν τους λίγους) Elmer, Gr. 2003. : 233).

Τέλος, ο Giddens (1987) ασκεί κριτική στο Φουκώ σε δύο σημεία:

θεωρεί πως η πειθαρχική εξουσία που ο Φουκώ θεωρεί πως εφαρμόζεται σε ένα μεγάλο εύρος οργανισμών (περιλαμβάνοντας

ρυθμιστικές δραστηριότητες στο χώρο-χρόνο) δεν ισχύει. Αυτό συμβαίνει διότι οι φυλακές και τα άσυλα που περιγράφει ο Φουκώ διαφοροποιούνται από τους υπόλοιπους οργανισμούς διότι σ' αυτούς οι μετέχοντες δεν είναι «έγκλειστοι» αλλά βρίσκονται με τη θέλησή τους. Ο εγκλεισμός και η αποστέρηση βασικών ελευθεριών αποτελούσε τη βασική μέθοδο τιμωρίας αντικαθιστώντας ορισμένες μεθόδους που ο Φουκώ αναφέρει. Συνεπώς, ο Giddens τονίζει ότι σημασία δεν έχει η μετάβαση από τον ένα τύπο τιμωρίας στον άλλο, όσο η εμφάνιση νέων σχέσεων και της προσπάθειας να τηρηθεί η τάξη από επαγγελματικές και από την κεντρική εξουσία (Giddens, A. 1987. : 183).

Μία διαφορετική θεώρηση είναι αυτή που παρουσιάζεται από τους Haggerty και Ericson (2000) ως «ψηφιδωτό παρακολούθησης» (*surveillant assemblage*). Υιοθετώντας την έννοια του ψηφιδωτού επινόησαν ένα μοντέλο που περιλαμβάνει διακριτές ροές (π.χ ανθρώπους, σύμβολα, χημικές ενώσεις, θεσμούς, γνώση) όπως ένα ψηφιδωτό αποτελείται από ψηφίδες. Για να γίνει καλύτερα κατανοητή η έννοια του ψηφιδωτού θα πρέπει να εξηγηθούν τρεις σημαντικές έννοιες: το ψηφιδωτό, η ροή και η επιθυμία. Το ψηφιδωτό είναι πολλά διαφορετικά αντικείμενα που λειτουργούν ως ένα. Η οντότητα του ψηφιδωτού εμφανίζεται μόνο όταν τα συνεκτικά του μέρη είναι ενωμένα. Τέλος, το ψηφιδωτό αναφέρεται σε πάγια, δομημένα φαινόμενα (Haggerty K., Ericson R. 2000 : 608-609).

Όσον αφορά τις ροές αυτές προϋπήρχαν των ψηφιδωτών. Υπάρχει μια διαντίδραση ανάμεσα στις ροές και στα ψηφιδωτά αφού η ύπαρξη του ενός προϋποθέτει το άλλο .

Όμως, και τα δύο για να σχηματισθούν χρειάζονται την επιθυμία που είναι «μια θετική ενεργή δύναμη που εδράζεται στον χώρο του έμφυτου και είναι μια δύναμη χωρίς την οποία κανένα κοινωνικό σύστημα δεν μπορεί να υπάρξει» (Haggerty K., Ericson R. 2000 : 610).

Με το μοντέλο αυτό προσπαθούν οι Haggerty και Ericson (2000) να περιγράψουν την σύγχρονη παρακολούθηση, η οποία χαρακτηρίζεται από μία τάση για συνδυασμό πρακτικών και τεχνολογιών παρακολούθησης με σκοπό την ενσωμάτωση τους για την κατασκευή ενός πληροφορικού προφίλ. Πολύ σημαντικός είναι π.χ. ο ρόλος του σώματος αφού μπορεί να διασπασθεί σε μικρότερες μονάδες από τις οποίες εξάγονται πληροφορίες. Δηλαδή το «ανθρώπινο σώμα προσεγγίζεται ως ένα ζωντανό συνάρθρωμα.

Οι Haggerty και Ericson συμπεραίνουν πως όχι μόνο έχουν συντελεσθεί σημαντικές αλλαγές στην παρακολούθηση, αλλά και πως έχει δημιουργηθεί ένας μερικός εκδημοκρατισμός των ιεραρχιών παρακολούθησης (Haggerty K., Ericson R. 2000 : 618). Τέλος, το ψηφιδωτό παρακολούθησης έχει «ριζωματικό χαρακτήρα». Οι Haggerty και Ericson υποστηρίζουν πως το ψηφιδωτό λειτουργεί όπως το ρίζωμα, δηλαδή εξαπλώνεται (με ρίζες που συνδέονται μεταξύ τους) σε διαφορετικές κατευθύνσεις. Το «ρίζωμα» λειτουργεί ως μεταφορά για τη σημερινή έννοια της παρακολούθησης που δεν έχει μία κάθετη κεντρική δομή αλλά όπου οι τεχνολογίες της παρακολούθησης λειτουργούν με παραλλαγές διαχωρισμένες και με οριζόντια κατεύθυνση (Hier, P.S. 2003 : 403).

Έτσι το «ψηφιδωτό παρακολούθησης» το οποίο αποτελεί μορφή της νέας παρακολούθησης υπερβαίνει το «Πανοπτικόν» του Foucault και καταφέρνει να συμπληρώσει τα διάφορα αναλυτικά κενά που αυτοπαρουσιάζει.

2.1 Η Νέα Παρακολούθηση

Τα τελευταία χρόνια έχουν αναπτυχθεί πολλές τεχνολογίες παρακολούθησης, ορισμένες από αυτές προϋπήρχαν, ορισμένες εμφανίστηκαν ως καινοτομίες που θα επέτρεπαν την ολοκληρωτική παρακολούθηση σε συνεχή βάση.

Όμως, τι σημαίνει νέα παρακολούθηση; Τι είναι αυτό που διαφοροποιεί τη νέα παρακολούθηση από την παραδοσιακή παρακολούθηση; Ας δούμε πρώτα ένα παράδειγμα για το τι πρόκειται να εξετάσουμε στο συγκεκριμένο σημείο. Σύμφωνα με τον Gary Marx:

«Η αστυνομία στην προσπάθειά της να διαλευκάνει μία εμπρηστική απόπειρα επίθεσης εξέτασε το μπουκάλι μιας γνωστής μάρκας αναψυκτικού (GATORADE) που αποτελούσε μέρος του μηχανισμού και τα αρχεία για τις κάρτες πρόσβασης στον τόπο που σημειώθηκε η απόπειρα. Έπειτα από τη διεξαγωγή έρευνας διαπιστώθηκε ότι το αναψυκτικό είχε αγοραστεί από ένα κατάστημα του πανεπιστημίου και πως μία από τις κάρτες πρόσβασης είχαν κλαπεί. Στη συνέχεια εντοπίστηκε ένας φοιτητή ως βασικός ύποπτος ο οποίος στη διαδικασία της ανάκρισης ομολόγησε την πράξη του και τους σκοπούς για τους οποίους τη διέπραξε»

(Marx, G.T. 2002 : 2-3).

Το συγκεκριμένο παράδειγμα είναι ενδεικτικό του τρόπου με τον οποίο οι νέες τεχνολογίες υπερβαίνουν τα φυσικά και τα δομικά όρια και συλλέγουν και επεξεργάζονται προσωπικές πληροφορίες εντοπίζοντας το υποκείμενό τους, όπως έγινε από το μπουκάλι αναψυκτικού. Ίσως, όμως να δείχνει και μία πίστη ότι οι νέες τεχνολογίες είναι παντοδύναμες και πως μπορούν να ανακαλύπτουν τα πάντα ή να αντιμετωπίσουν οποιοδήποτε κίνδυνο παρουσιαστεί. Βεβαίως, για το συγκεκριμένο παράδειγμα υπάρχει και η αντίστοιχη κριτική που επισημαίνει πως: « τέτοια παραδείγματα μας παραπλανούν λόγω της απλότητας και της ικανότητας να σημαδεύουν τη σκέψη μας όπως και τις ερμηνείες του ελέγχου και της κυριαρχίας. Πρόκειται για μια προσπάθεια τοποθέτησης του συνεχούς αυξημένου τεχνολογικού περιβάλλοντος σε εννοιολογικά σχήματα που ταιριάζουν στην προ-νεωτερικότητα παρά στην μετανεωτερικότητα» (Lianos, M. 2003 : 418) .

Συνεπώς, εδώ φαίνεται να υπάρχει μία αντίθεση ανάμεσα σε αυτό που ονομάζεται «τεχνολογικός ντετερμινισμός» και σε αυτό που ονομάζεται ουδετερότητα της τεχνολογίας.

Πιο συγκεκριμένα η πρώτη άποψη θεωρεί πως οι τεχνολογίες που αναπτύσσονται στον τομέα της παρακολούθησης είναι «επαναστατικές». «Είναι μια εξέλιξη της σκέψης του McLuhan και έχει ως δεδομένη μεταβλητή ότι η τεχνολογία είναι τόσο σημαντική που από μόνη της δύναται να προκαλέσει κοινωνικούς μετασχηματισμούς. Η άποψη αυτή έχει γίνει ευρύτερα γνωστή ως τεχνολογικός ντετερμινισμός και «χαρακτηριστικό παραστατικό πρότυπο είναι εκείνο μιας ξένης, εξω-κοινωνικής εισβολής που δεν μπορεί να παρεμποδιστεί και επιφέρει μαζικές αλλαγές στις κοινωνικές διευθετήσεις»(Ρόμπινς & Ουέμπστερ 2002: 119). Ο G.T. Marx (2002) στο βιβλίο του « What's new about the "new surveillance"? Classifying for change and continuity» έχει εκφράσει αυτή την άποψη ότι δηλαδή οι νέες τεχνολογίες ειδικά αυτές που σχετίζονται με τα μικροηλεκτρονικά είναι αυτές που καθορίζουν τη νέα παρακολούθηση.

Η δεύτερη άποψη εκλαμβάνει την τεχνολογία ως εργαλείο μη κοινωνικό. Θεωρεί πως η τεχνολογία δημιουργείται από τα κίνητρα της (Ball, K. and Webster, Fr. 2003 : 113). Συνεπώς, στο διάλογο ανάμεσα στα δύο αυτά θεωρητικά ρεύματα ενυπάρχει από την μία η άποψη περί

παντοδυναμίας της τεχνολογίας προς την κοινωνία και από την άλλη η άποψη περί ουδετερότητας της τεχνολογίας και παντοδυναμίας της κοινωνίας έναντι αυτής.

Βεβαίως, ανάμεσα σε αυτά τα δύο θεωρητικά ρεύματα υπάρχει και μια πιο άμεση άποψη που αναφέρει πως «η τεχνολογία ασκεί πρωταρχική επιρροή στην κοινωνική αλλαγή στις νεωτερικές κοινωνίες αλλά υπάρχουν διαφορετικές κοινωνικές διαδικασίες διακυβεύουν την αποδοχή ή μη των τεχνολογιών σε διάφορα πλαίσια. Η άποψη αυτή υποστηρίζει πως «η απειλή των Η/Υ προέρχεται από τις διοικητικές και γραφειοκρατικές πρακτικές και όχι τόσο από τη φύση της τεχνολογίας των Η/Υ» (Lyon, D. 1992 :163).

Νέα παρακολούθηση σημαίνει μέσω των νέων τεχνολογιών της διαδεδομένης συλλογής, επεξεργασίας και συνδυασμό των δεδομένων από διάφορες πηγές όπως μία απλή ανάληψη σε κάποιο Α.Τ.Μ. , διευθύνσεις πρωτοκόλλου διαδικτύου, αρχεία δικαστηρίων, ιστορικά υγείας κ.ο.κ που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για πολλούς σκοπούς, όπως π.χ: για ηλεκτρονικό εμπόριο, από κάποια κυβέρνηση, από κάποια υπηρεσία πληροφοριών, CCTV, GPS [Global Positioning System] κ.α. Οι σύγχρονες τεχνολογίες παρακολούθησης δίνουν τη δυνατότητα να επεξεργάζονται και να ταξινομούν με ταχύτητα, αυτόματα και από απόσταση μεγάλες ποσότητες δεδομένων. Δηλαδή θα μπορούσαμε να πούμε πως η νέα παρακολούθηση διενεργείται από νέες τεχνολογίες που παρέχουν δυνατότητες συλλογής, επεξεργασίας και μετάδοσης δεδομένων που ξεπερνούν την παραδοσιακή άμεση παρακολούθηση.

Νέες τεχνολογίες παρακολούθησης και νέες πρακτικές παρακολούθησης αφορούν π.χ: ηλεκτρονικές βάσεις δεδομένων, συσκευές ανίχνευσης αλκοόλ και ανάλυσης DNA, ηλεκτρονική επιτήρηση της εργασίας, «έξυπνες κάρτες» που περιέχουν πληροφορίες για τις προτιμήσεις μας, δορυφόροι εντοπισμού, «έξυπνα σπίτια» με ροή δεδομένων από και προς αυτά, υποδόρια ηλεκτρονικά τσιπ, βιοτράπεζες DNA για ασφαλιστικούς λόγους (Marx, G., 1998: 172) .

Με βάση τα παραπάνω νέα παρακολούθηση θα ορίζεται στη μελέτη αυτή: «η χρήση τεχνικών μέσων για την εξαγωγή ή τη δημιουργία προσωπικών δεδομένων. Στον ορισμό της νέας παρακολούθησης αποκλείονται: η μη τεχνολογική παρακολούθηση, η αναζήτηση της πηγής

που προκάλεσε πχ έναν ξαφνικό θόρυβο, η ανάκριση κάποιου υπόπτου από την αστυνομία επειδή για τις πληροφορίες των συγκεκριμένων πρακτικών δε χρειάζεται τίποτα περισσότερο από τις αισθήσεις και είναι εθελοντικές»(Lyon, D., 2007b : 372). Η νέα παρακολούθηση εμφανίζει αρκετά χαρακτηριστικά που τη διαφοροποιούν από την παραδοσιακή παρακολούθηση (Σχετικά με αυτό βλ. Πίνακα : 28-30).

Βεβαίως, η χρήση Η/Υ και η διαχείριση δεδομένων οδήγησε σε μορφές παρακολούθησης όπως η «αρχειοπαρακολούθηση» δηλαδή όχι των προσώπων αλλά των δεδομένων τους. Ίσως μία από τις πιο κατάλληλες μεθόδους για τη διαχείριση των δεδομένων, κυρίως λόγω της δυνατότητας που δίνει στον έλεγχο ατόμων ή και πληθυσμών, είναι αυτή που παρέχεται από τις βάσεις δεδομένων.

Ο Lyon (2003) υποστηρίζει πως η χρήση βάσεων δεδομένων για κοινωνική κατηγοριοποίηση (social sorting) μπορεί να γίνει μεταξύ άλλων στους εξής τομείς:

- στην αγορά: με την αξιολόγηση των προσωπικών δεδομένων και προτιμήσεων του κάθε ατόμου ως καταναλωτή αγαθών και υπηρεσιών
- στην αστυνόμευση: ως παράδειγμα αναφέρεται το πρόγραμμα που ανέπτυξε η καναδική αστυνομία (e-COPS), το οποίο παρέχει ασύρματη πρόσβαση στους αστυνομικούς σε διάφορα δικτυακά εργαλεία με σκοπό την ανίχνευση εγκλημάτων (Lyon, D. 2003a : 15) .
- Κλειστά Κυκλώματα Βιντεοπαρακολούθησης (CCTV): ως γνωστό η χρήση τους είναι ιδιαίτερα διαδεδομένη στη Μ. Βρετανία. Έχουν εξελιχθεί με δυνατότητα σύνδεσής τους ώστε να συγκρίνεται το πρόσωπο ενός υπόπτου με τα πρόσωπα υπόπτων σε αρχεία υπόπτων σε διάφορες βάσεις δεδομένων (Lyon, D. 2003a : 17) .

«Ο Roger Clark, εμπνευστής του όρου «αρχειοπαρακολούθηση», πιστεύει πως δε χρειαζόνταν ένα κεντρικό σύστημα παρακολούθησης εφόσον όλοι οι φορείς είχαν δημιουργήσει δίκτυα μεταξύ τους»⁵. Εξάλλου όπως υποστηρίζει ο G.T. Marx στο κείμενο του «The New Surveillance»⁶ για να είσαι ζωντανός και κοινωνικό άτομο πρέπει να δίνεις συνεχώς

5 Elmer, Gr., (2003). «A diagram of panoptic surveillance». Online New Media & Society, 5 (2) pp. 231-247 όπως αντλείται από το Clark R. (1988) «Information Technology and Dataveillance», Communications of the ACM (31) 5: 498-512

⁶ Lyon, D. (1992) «The new surveillance: Electronic technologies and the maximum security society», Crime, Law and Social Change, 18, Kluwer Academic Publishers pp 159-175 όπως αντλείται από το Marx G.T.(1992)

πληροφορίες για κάθε πτυχή της ζωής σου. Οι διάφορες πληροφορίες που φαίνονται από μόνες τους ως ασήμαντες στην ουσία δεν είναι. Μπορούν να συμβάλλουν μέσω διασταύρωσης με διάφορες βάσεις δεδομένων στη δημιουργία προφίλ. Βεβαίως, η δημιουργία προφίλ δεν είναι κάτι το ανησυχητικό. Ανησυχητικό γίνεται γιατί δεν ξέρουμε από ποιους δημιουργούνται και για ποιους σκοπούς δημιουργούνται, και επομένως δεν μπορούμε να ξέρουμε πως θα χρησιμοποιηθούν για τη διευκόλυνσή μας ή για οποιοδήποτε άλλο σκοπό εναντίον μας.

Ο G. Marx πιστεύει πως τα πιο σημαντικά χαρακτηριστικά των νέων πρακτικών παρακολούθησης είναι πως υπερβαίνουν τους φυσικούς περιορισμούς και τα εμπόδια (είτε αυτά είναι τείχη, ή η απόσταση, ή ο χρόνος, ή το ανθρώπινο σώμα) , έχουν την ικανότητα να ερευνούν βαθύτερα και εκτενέστερα από ό,τι η παραδοσιακή παρακολούθηση, η κοινωνία μετασχηματίζεται σε αυτό που ονομάζεται «διαφανής κοινωνία» δηλαδή μια κοινωνία όπου τα αρχεία για την ιστορία, την ταυτότητα, την τοποθεσία γέννησης, τη ψυχολογική μας κατάσταση είναι ορατά από όλους ενώ ταυτόχρονα υπερβαίνει το ανθρώπινο σώμα και το χρησιμοποιεί ως πηγή άντλησης δεδομένων (Marx, G., 1998 : 172).

Ένα άλλο βασικό χαρακτηριστικό που αναφέρεται για τη νέα παρακολούθηση είναι η δημιουργία προφίλ. Το άτομο στη καθημερινή του ζωή αφήνει συνεχώς ίχνη προσωπικών πληροφοριών όπως πχ αρχεία των διαδικτυακών του αγορών, ποιες ιστοσελίδες επισκέπτεται κ.ο.κ. Ο Lyon (2003a) υποστηρίζει πως η νέα παρακολούθηση έχει την ικανότητα «να συγκεντρώνει διαφορετικά μεταξύ τους δεδομένα (βιομετρικά, γενετικά, εικόνες, βίντεο, αρχεία καθημερινών συναλλαγών) και αυτά να γίνονται αντικείμενο επεξεργασίας με τέτοιο τρόπο ώστε να δημιουργούνται προφίλ και ταξινομήσεις του πληθυσμού» (Lyon, D., 2003a : 13). Το φαινόμενο αυτό ονομάζεται κοινωνική ταξινόμηση (social sorting). Οι κατηγορίες που δημιουργούνται έχουν σχεδιαστεί με σκοπό να διαχειρίζονται και να επηρεάζουν άμεσα και έμμεσα τις επιλογές των ατόμων αλλά συγχρόνως επηρεάζονται και από τους ανθρώπους, οι οποίοι αποδέχονται, διαπραγματεύονται ή απορρίπτουν την παρακολούθηση» (Lyon, D., 2003a : 14).

Συμπερασματικά, η νέα παρακολούθηση εμφανίζει όχι μόνο ποσοτικά αλλά και ποιοτικά χαρακτηριστικά. «Οι πληροφορίες που αντλούνται για τη

δημιουργία των προφίλ μπορεί να φαίνονται ασήμαντες αλλά δεν είναι. Αντιθέτως, σε πολλές περιπτώσεις τα προφίλ που δημιουργούνται μπορούν να φανερώσουν αν όχι τον χαρακτήρα την κατηγορία στην οποία ανήκει το άτομο» (Lyon, D., 2007b : 100-101). Αυτό συνεπάγεται νέους αποκλεισμούς για πάρα πολλά πρόσωπα και κατηγορίες

Πίνακας από κείμενο Marx G. T. (2002) (What's new about the "new surveillance"? Classifying for change and continuity) : 28

Διάσταση	Παραδοσιακή Παρακολούθηση	Νέα Παρακολούθηση
Αισθήσεις	Αποκλειστικά με τις αισθήσεις	Με τη βοήθεια μέσων που πολλές φορές διευρύνουν τις αισθήσεις
Ορατότητα (ποιος παρακολουθεί, που, εκ μέρους ποιου)	Ορατή	Λιγότερο ορατή ή αόρατη
Συναίνεση	Σε λιγότερο ποσοστό μη εθελοντική	Σε μεγαλύτερο ποσοστό μη εθελοντική
Κόστος	Δαπανηρή	Ολιγοδάπανη
Τοποθεσία	Μόνο στο μέρος που βρίσκεται αυτός που παρακολουθεί ή αυτός που παρακολουθείται	Απομακρυσμένη
Ήθος	Πιο εξαναγκαστική	Λιγότερο εξαναγκαστική
Ενσωμάτωση	Συλλογή δεδομένων ως ξεχωριστή δραστηριότητα	Η συλλογή δεδομένων ως καθημερινή δραστηριότητα
Ποιος συλλέγει δεδομένα	Άνθρωπος, ζώα	Μηχανές (εν μέρει ή εξ' ολοκλήρου αυτοματοποιημένες)
Που κατακρατούνται τα δεδομένα	Μαζί με αυτούς που συλλέγουν τα δεδομένα, μένουν στην ίδια τοποθεσία	Με τρίτους, συχνά αλλάζουν οι τοποθεσίες
Διάρκεια παρακολούθησης	Σε συγκεκριμένες χρονικές στιγμές	Συνεχής
Χρονική περίοδος	Παρόν	Παρελθόν, Παρόν, Μέλλον
Διαθεσιμότητα δεδομένων	Συχνά με καθυστέρηση	Διαθεσιμότητα σε πραγματικό χρόνο
Διαθεσιμότητα τεχνολογιών	Δυσανάλογα διαθέσιμες σε ελίτ	Πιο δημοκρατική, ορισμένες μορφές είναι ευρέως διαθέσιμες
Αντικείμενο παρακολούθησης	Άτομο	Άτομο, κατηγορίες ατόμων
Αντιληπτικότητα	Μόνο με ένα μέτρο	Με πολλαπλά μέτρα
Πλαίσιο	Συναφής	Μη συναφής
Ένταση	Λιγότερο εντατική	Περισσότερο εντατική
Εύρος	Λιγότερο εκτεταμένη	Περισσότερο εκτεταμένη
Δείκτης γνώσης ατόμου που παρακολουθεί με αυτόν που παρακολουθείται	Υψηλότερος (ότι γνωρίζει αυτός που παρακολουθεί και αυτός που παρακολουθείται)	Χαμηλότερος (αυτός που παρακολουθεί γνωρίζει περισσότερα από αυτόν που παρακολουθείται)
Αναγνωρισιμότητα αντικειμένου παρακολούθησης	Έμφαση σε γνωστά άτομα	Έμφαση και σε ανώνυμα άτομα
Έμφαση σε	Άτομα	Άτομα, συστήματα δικτύων
Αναπαράσταση	Άμεση	Άμεση και προσομοιωμένη
Μορφή	Μόνο με ένα μέσο (περιγραφή ή στατιστικά δεδομένα)	Πολλαπλά μέσα που συνδυάζουν εικόνα και ήχο

Διάσταση	Παραδοσιακή Παρακολούθηση	Νέα Παρακολούθηση
Ποιος συλλέγει τα δεδομένα	Ειδικοί	Ειδικοί, αυτό-παρακολούθηση
Ανάλυση δεδομένων	Δυσκολότερη η οργάνωση, αποθήκευση, ανάκτηση και ανάλυση	Ευκολότερη η οργάνωση, αποθήκευση, ανάκτηση και ανάλυση
Σύνδεση μεταξύ δεδομένων	Διακριτή (δύσκολο να συνδυαστούν τα δεδομένα λόγω διαφορετικής μορφής ή τοποθεσίας)	Εύκολο να συνδυαστούν εικόνα, ήχος, κείμενο, στατιστικά δεδομένα
Αποστολή δεδομένων	Πιο δύσκολη η αποστολή και η λήψη τους	Πιο εύκολη η αποστολή και η λήψη τους

2.2 Παρακολούθηση και Ιδιωτικότητα

Η κοινωνιολογική μελέτη, όπως γίνεται στην εργασία μου αυτή επικεντρώνεται στην ανάλυση της παρακολούθησης και όχι της ιδιωτικότητας με την οποία ασχολούνται κυρίως οι νομικοί, ως ένα ανθρώπινο δικαίωμα. Οι διάφορες οργανώσεις που μελέτησα (Statewatch, Privacy International, Δημοκρατική Συσπείρωση κ.α.) δεν τάσσονται κατά της παρακολούθησης αλλά κυρίως προσπαθούν να διασφαλίσουν το δικαίωμα προστασίας των προσωπικών δεδομένων, της ιδιωτικής ζωής και γενικότερα της ιδιωτικότητας ως ένα από τα σημαντικότερα ατομικά δικαιώματα. Το νομικό πλαίσιο της Ευρώπης και της Ελλάδας προβλέπει με την ίδρυση ανεξάρτητων αρχών (π.χ Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα) και γενικότερα το νομικό πλαίσιο προσπαθεί να θέσει φραγμούς στην παραβίαση της ιδιωτικότητας.

Βεβαίως, δε σημαίνει ότι η ιδιωτικότητα δεν έχει κάποια χρησιμότητα. Αντίθετα, «στις σημερινές κοινωνίες διαχείρισης του κινδύνου και της προσπάθειας να υπάρξει αποδοχή της διακυβέρνησης σημαντικό ρόλο παίζει η γνώση που παράγεται μέσω της παρακολούθησης. Οι νέες τεχνολογίες παρακολούθησης διευκολύνουν αυτή τη διαχείριση κινδύνου π.χ: το ιατρικό ιστορικό ενός ασθενούς μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως παράγοντας για να ακυρωθεί μία ασφάλεια. Η ιδιωτικότητα μπορεί να κινητοποιήσει την κοινή γνώμη για τους κινδύνους που ενέχει η παρακολούθηση» (Lyon, D. 2001 : 6).

Η ιδιωτικότητα είναι μία έννοια πολύμορφη και αρκετά πολύπλοκη. Αυτό συμβαίνει διότι ο ορισμός του ιδιωτικού διαφέρει για τον καθένα μας. Όμως, σήμερα τα όρια ανάμεσα στο τι αποτελεί ιδιωτική ζωή και τι αποτελεί δημόσια δεν είναι τόσο διακριτά. Συχνά με αφετηρία τεχνολογικές εφαρμογές όπως το Διαδίκτυο τα όρια μετατοπίζονται ή καταργούνται. Επίσης συμβαίνει να υπάρχει συχνά μια «δημόσια εκδήλωση των ιδιωτικών επιλογών (πολιτικών, θρησκευτικών, γενετήσιου προσανατολισμού) που άλλοτε δημιουργεί φαινόμενα κρατικοποίησης της ιδιωτικής ζωής και άλλοτε φαλκίδευση της αξιοπρέπειας του ανθρώπου ή της ταυτότητάς του» (Φραγκάκης, Ν. 2008 : 2).

Τις τελευταίες δεκαετίες υπάρχει μία αύξηση του ενδιαφέροντος για την προστασία της ιδιωτικότητας. Η ιδιωτικότητα μπορεί «να θεωρηθεί ως

ένα προσωπικό ζήτημα που βασίζεται στην ευθύνη του ατόμου ενώ η παρακολούθηση αποτελεί μέσο-μηχανισμός του κοινωνικού συστήματος εξουσίας και είναι στενά συνδεδεμένη με την κρατική, ιδιωτική (corporate) συμβολική εξουσία και χειραγώγηση. Για να περιοριστεί και να ελεγχθεί η συγκέντρωση της συμβολικής εξουσίας και χειραγώγησης πρέπει να ενισχυθεί η ισχύς των πολιτών, των καταναλωτών και γενικότερα της δημοκρατίας μας» (Samatas M. 2004 : 7) .

Η σχέση αυτή της παρακολούθησης με την εξουσία της προσδίδει μεγαλύτερο κοινωνιολογικό ενδιαφέρον χωρίς να σημαίνει πως η ιδιωτικότητα είναι ήσσονος σημασίας. Η παρακολούθηση «έχει τη δυνατότητα να ενδυναμώνει τις κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες, να κατευθύνει τις ατομικές επιλογές και επιθυμίες, όπως και να τις περιορίζει και να τις ελέγχει. Παρατηρούμε πως οι διάφορες εταιρείες χρησιμοποιούν τις πληροφορίες που τους δίνουμε κάθε φορά που χρησιμοποιούμε τον δικτυακό τους ιστότοπο στέλνοντας μας διαφημίσεις με βάση τις προτιμήσεις μας. Όλες οι τεχνολογίες παρακολούθησης που έχουν αναδυθεί τα τελευταία χρόνια (όπως τα cookies) εν δυνάμει κατηγοριοποιούν πληθυσμούς ή ομάδες του πληθυσμού, μειώνουν ή αυξάνουν τις ευκαιρίες συγκεκριμένων ομάδων και αυτές ακριβώς οι συνέπειες της παρακολούθησης την καθιστούν ως κύριο προς εξέταση κοινωνιολογικό ζήτημα»(Lyon, D. 2001 : 4).

Συνεπώς, είναι κοινωνιολογικά πιο κατάλληλο να εξετασθεί η παρακολούθηση επειδή το σημαντικό ζήτημα είναι ποιοι και γιατί χρησιμοποιούν τα προσωπικά μας δεδομένα από την ιδιωτικότητα.

Κεφάλαιο 3

Η επίδραση της 11ης Σεπτεμβρίου 2001 στις Πολιτικές Παρακολούθησης

Η παρακολούθηση, η Κοινωνία της Παρακολούθησης και όλα τα σχετικά θέματα επηρεάζονται από ένα πως υπάρχει ένα κομβικό συμβάν. Με την έναρξη του 21^{ου} αιώνα οι επιθέσεις την 11/09/2001 επισφράγισαν τις εξελίξεις της παρακολούθησης

Τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου είναι σε όλους γνωστά μέσω της τηλεοπτικής μετάδοσής τους παγκοσμίως. Η εικόνα των 2 αεροπλάνων να προσκρούουν στους πύργους του Διεθνούς Κέντρου Εμπορίου έχουν εντυπωθεί στη μνήμη όλων . Όπως αναφέρει ο Lyon «η επίθεση στο Παγκόσμιο Κέντρο Εμπορίου (WTC) σχεδιάστηκε με σκοπό να επιτύχει την μεγαλύτερη κάλυψη από πλευρά δημοσιογραφικών μέσων. Μέχρι και το χρονικό κενό ανάμεσα στις δύο επιθέσεις έδωσε την ευκαιρία στα τηλεοπτικά συνεργεία να τοποθετήσουν τον εξοπλισμό τους στα κατάλληλα σημεία.»(Lyon, D. 2005 : 20) Ένας «πόλεμος κατά της τρομοκρατίας», ακολούθησε που ακόμη και σήμερα είναι αμφισβητήσιμος από πολλούς. Όπως αναφέρει και ο Hobsbawm «ο πόλεμος κατά της τρομοκρατίας και η επιστροφή στην ένοπλη εξωτερική επέμβαση[...] επιδείνωσαν την κατάσταση.

Διότι αν [...] ο πραγματικός κίνδυνος εκ μέρους των νέων και διεθνών τρομοκρατικών δικτύων προς τα διάφορα καθεστάτα παραμένει αμελητέος», (Hobsbawm, E. 2008 : 161) αυτό που τελικά συμβαίνει είναι το γεγονός ότι τρομοκρατικές επιθέσεις χρησιμοποιούνται ως πρόφαση για να εγκατασταθούν και να εφαρμοστούν νέα μέτρα αστυνόμευσης και νέες πρακτικές παρακολούθησης που σε αντίθετη περίπτωση θα απορρίπτονταν από μία δημοκρατική κοινωνία.

Έτσι επικρατεί το πρόταγμα της ασφάλειας, σε βάρος των ελευθεριών που παροτρύνει τους πολίτες, κυρίως των Δυτικών κρατών, να θυσιάσουν τις ελευθερίες και δικαιώματα τους που κατακτήσαν με χρόνιους αγώνες για να αισθάνονται ασφαλείς.

Με βάση την 11/09 τα ΜΜΕ συνέβαλλαν στην αποδοχή από την αμερικάνικη και διεθνή κοινή γνώμη μιας νέας ρητορικής: της κυριαρχίας,

της εξουσίας και του αποκλεισμού. Η πρακτική της κατ' εξαίρεσιν έκτακτης νομοθεσίας αιτιολογεί εν μέρει την «προβλεπτική στρατηγική» και την αναστολή διάφορων θεμελιωδών δικαιωμάτων. Όπως αναφέρει ο Bigo για το συγκεκριμένο ζήτημα «η πολιτική αντίδραση στην 11^η Σεπτεμβρίου δικαιολογεί μια προβλεπτική στρατηγική, η οποία έχει τη φιλοδοξία να προβλέπει και να παρατηρεί το μέλλον» (Bigo D. 2003 : 143) .

Παρομοίως ο Webster (2003 : 93) θεωρεί πως τα MME προσπαθούν να υπέρ-προβάλλουν γεγονότα όπως η 11^η Σεπτεμβρίου είτε λόγω της δραματοποίησης που εκφράζει το γεγονός, είτε λόγω της φύσης της δημοσιογραφίας σε συνδυασμό με τον καλλιεργημένο κυνισμό των πηγών της πληροφόρησης , για να κάνουν αποδεκτά τα μέτρα ασφάλειας και παρακολούθησης.

Όμως, κατ' ουσίαν αυτό που προκάλεσε η 11/09 δεν ήταν ασφάλεια αλλά η πρόφαση για ασφάλεια που οδήγησε σε πολλές αυθαιρεσίες, δηλαδή ένα βίαιο, καταλυτικό (χαρακτηρίζει ο Lyon) γεγονός που εκφράζεται με την έννοια του «τσουνάμι παρακολούθησης» (surveillance surge) δηλαδή «γεγονότα όπως η 11/09 ή προγενέστερα παραδείγματα όπως η δολοφονία Bulger⁷ στο Ην. Βασίλειο τη δεκαετία του '90, επιτρέπουν τη γρήγορη και την απροκάλυπτη εισαγωγή νέων τεχνολογιών με λιγότερο δημόσιο διάλογο από το συνηθισμένο επειδή τα μέτρα λαμβάνονται ως αναγκαίες απαντήσεις σε μια έκτακτη κατάσταση[...] τα έκτακτα γεγονότα νομιμοποιούν προϋπάρχουσες τάσεις, νόμους και επιτρέπουν τη διάδοση τους με τρόπους που πολλές κρίνονται ως αναποτελεσματικοί» (Lyon, D. 2005 : 18) .

Ένα παράδειγμα είναι η υιοθέτηση σε ΗΠΑ και Καναδά έκτακτης νομοθεσίας όπως του Patriot Act και του Bill C-36 μετά από 6 και 11 εβδομάδες από τα γεγονότα της 11/09. Στο ίδιο βιβλίο ο Lyon (2005), αναφέρει πως η 11^η Σεπτεμβρίου οδήγησε σε μία μετατόπιση των πολιτικών ασφάλειας και παρακολούθησης από την “φροντίδα” στον “έλεγχο” των πολιτών. Τονίζει δε την καλλιέργεια της κουλτούρας του φόβου, του έλεγχου και της καχυποψίας από τα MME και τη τάση για υιοθέτηση υπερβολικών χαρακτηρισμών όπως «παράλογες επιθέσεις»,

⁷ η συγκεκριμένη υπόθεση πρόκειται για τη δολοφονία ενός δίχρονου αγοριού (James Bulger) από δύο 10χρονα παιδιά στις 14/02/1993, τα οποία δύο μέρες πριν είχαν απαγάγει τον μικρό μέσα σε ένα εμπορικό κέντρο σκινητή που κατέγραψαν οι CCTV κάμερες και έτσι εξιχνιάστηκε. Είναι ένα βίαιο γεγονός που συντάραξε τη βρετανική κοινωνία αφού οι δράστες ήταν παιδιά.

«κανείς δεν είναι ασφαλείς», κοκ. Ο Lyon, επίσης, πιστεύει «πως κάτι τέτοιο οδήγησε στην ενδυνάμωση του φόβου και στην απαλοιφή και της παραμικρής αντίστασης σε καθεστώτα νέας παρακολούθησης. (Lyon D. 2005 : 45).

Τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου συνέβαλλαν:

1. στην προβλεπτική δράση για αντιμετώπιση παρόμοιων επιθέσεων.
2. στην εφαρμογή νομικού πλαισίου που σε πολλές περιπτώσεις αναιρεί θεμελιώδη δικαιώματα και ελευθερίες.
3. σε μια ενίσχυση προϋπαρχόντων τάσεων και πρακτικών.

Πράγματι, οι περισσότεροι αναλυτές υποστηρίζουν ότι: οι νομοθεσίες και οι τεχνολογίες που εφαρμόστηκαν για παρακολούθηση μετά την 11^η Σεπτεμβρίου δεν ήταν νέες. Αντιθέτως, επρόκειτο για προϋπάρχουσες τεχνολογίες που απλώς υιοθετήθηκαν για νέους σκοπούς.

Στη διεθνή βιβλιογραφία πλήθος συγγραφέων (όπως οι Lyon, Levi και Wall) υποστηρίζουν πως η 11/09 συνετέλεσε σε μια ενδυνάμωση των προϋπαρχόντων αντιτρομοκρατικών πολιτικών και την υιοθέτηση σκληρότερων μέτρων για ασφάλεια. Συγκεκριμένα, ο Lyon αναφέρει πως στην ουσία μετά τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου έχουμε την ανάδυση μιας νέας πραγματικότητας με νέες τεχνολογικές καινοτομίες που προϋπήρχαν και χρησιμοποιήθηκαν με εντελώς νέους τρόπους. Κάποιες από τις αλλαγές οι οποίες ακολούθησαν την 11^η Σεπτεμβρίου είναι:

- 1) Ενδυνάμωση κρατικής εξουσίας.
- 2) Υπονόμευση της εμπιστοσύνης των πολιτών.
- 3) Μετάβαση από τη φροντίδα στον έλεγχο των πολιτών.
- 4) Έλλειψη διαφάνειας των πρακτικών του κράτους.
- 5) Εντατικοποίηση της κάθε είδους παρακολούθησης.
- 6) Ενδυνάμωση της βιομηχανίας παραγωγής συστημάτων ασφάλειας και παρακολούθησης (Hayes, B. 2009).

Γενικότερα, η βιβλιογραφία γύρω από την 11^η Σεπτεμβρίου μας δείχνει τις αλλαγές που έχουν γίνει στους τομείς της τεχνολογίας, της νομοθεσίας και μιας προσπάθειας να παγιωθεί η κουλτούρα του φόβου και της καχυποψίας στον πληθυσμό, στο πλαίσιο του νέο-φιλελευθερισμού.

Ένα καλό παράδειγμα περί της λειτουργίας της κουλτούρας του φόβου και της υπόνοιας μπορεί να δοθεί αν κανείς εξετάσει τη χρήση συστημάτων παρακολούθησης σε σχολικές μονάδες. Ο Monahan (2006a)

έχοντας ως έναυσμα τα γεγονότα⁸ στο σχολείο της Columbia αναλύει τη χρήση καμερών παρακολούθησης σε διάφορες σχολικές μονάδες σε διαφορετικές πολιτείες των ΗΠΑ. Σε ένα από τα παραδείγματα που χρησιμοποιεί στο σχολείο του Stratford η αστυνομία κάνει έφοδο για να ανακαλύψει τυχόν κατοχή ναρκωτικών από μαθητές του σχολείου. Η ενδελεχής έρευνα δεν φέρνει τα απαραίτητα ευρήματα, αλλά για τον Monahan το γεγονός αυτό συνδέεται με τη γενικότερη λειτουργία του νεοφιλελεύθερου κράτους μετά την 11^η Σεπτεμβρίου και της διαπλοκής του με τις ιδιωτικές εταιρείες. Η εταιρεία Hummingbird δώρισε το σύστημα παρακολούθησης στο σχολείο με την επίσημη αιτιολογία της αξιολόγησης του πιλοτικού αυτού συστήματος και της μετέπειτα εγκατάστασης παρομοίων συστημάτων και σε άλλα σχολικά συγκροτήματα της περιοχής (Monahan, T. 2006a : 117) .

Φυσικά, η συγκεκριμένη εταιρεία δεν αποτελεί την μοναδική που σκοπεύει σε κέρδη μέσω της συνεχούς καλλιέργειας του φόβου, που για την προώθηση των προϊόντων της. Ο φόβος αυτός έχει δημιουργήσει την εντύπωση πως με την ανάπτυξη τυποποιημένων, αυτόματων και στρατιωτικών συστημάτων δύναται να εξασφαλιστεί η ασφάλεια των πολιτών. Ο στόχος είναι να υπογράφονται συμβόλαια ανάμεσα σε κυβερνήσεις και σε εταιρείες ανάπτυξης συστημάτων παρακολούθησης.

Ενδεικτικά αναφέρω πως ήδη από το 2002 υπήρχε μια μεγάλη αγορά συστημάτων παρακολούθησης στις ΗΠΑ που είχε καταφέρει να διευρύνει τα κέρδη της από 400 εκατομμύρια δολάρια το 2000 σε 1,9 δις το 2005. Συνολικά 250 δις δολάρια ξοδεύτηκαν από χρήματα φόρων για την ασφάλεια των αερογραμμών μετά την 11/09/01. Γενικότερα διάφορες εταιρείες επενδύουν σε συστήματα παρακολούθησης. Όπως στη Μ. Βρετανία, όπου κατασκευάζονται και επενδύονται άνω των 80 εκατομμυρίων λιρών Αγγλίας για κάμερες που θα εγκατασταθούν ή για τη συντήρηση καμερών σε ολόκληρη τη χώρα. Επίσης, η Ασία αποτελεί μία νέα αγορά που θα απορροφήσει περισσότερα συστήματα ασφάλειας από ότι οι ΗΠΑ και η Ευρώπη. Ένα σημαντικό παράδειγμα είναι επίσης οι

⁸ Αναφέρεται στα γεγονότα που συνέβησαν στο Columbine High School στο Littlestone του Colorado στις 24/04/1999, όπου δύο έφηβοι-μαθητές εισέβαλαν στο σχολείο και άρχισαν να πυροβολούν αδιακρίτως. Εκτός από τα θύματα τα γεγονότα στο Columbine έγιναν γνωστά και για την εικοσιτετράωρη τηλεοπτική κάλυψη ενόσω εξελίσσονταν (<http://www.columbia.edu/itc/journalism/j6075/edit/readings/columbine.html>).

Ολυμπιακοί Αγώνες. Πιο συγκεκριμένα η Κίνα για τους Αγώνες στο Πεκίνο ξόδεψε 12 δις δολάρια, το Σόλτ Λέικ Σίτυ (Salt Lake City) για τους Χειμερινούς Αγώνες που έγιναν μόλις 5 μήνες μετά τις επιθέσεις στο Παγκόσμιο Κέντρο Εμπορίου 315 εκατομμύρια δολάρια ενώ η Αθήνα για το 2004 1,5 δις δολάρια⁹.

Ένα άλλο παράδειγμα είναι η οικονομικοί δεσμοί ανάμεσα σε ΜΜΕ και σε εταιρείες. Για παράδειγμα η γνωστή αμερικάνικων συμφερόντων πολυεθνική εταιρεία General Electric κατέχει τη Direct T.V. και η General Motors την AOL Time Warner CNN. Συνεπώς, δε θα έπρεπε να μας εκπλήσσει καθόλου το γεγονός πως η στάση των ΜΜΕ είναι θετική ως προς την εγκατάσταση συστημάτων παρακολούθησης αφού στην ουσία υποστηρίζουν τις πατρικές ή θυγατρικές τους εταιρείες. (Monahan, T. 2006a : 120). Αυτή η όσμωση κράτους και αγοράς υποστηρίζεται θερμά από τον νεοφιλελευθερισμό.¹⁰

Ο νέο-φιλελευθερισμός σχετίζεται με τον νεοσυντηρητισμό ο οποίος με το ενδιαφέρον του για την τάξη ως απάντηση στο χάος των ατομικών συμφερόντων και δεύτερον με το ενδιαφέρον του για μία υπερφίαλη ηθική ως το αναγκαίο συγκολλητικό στοιχείο που θα κρατήσει τον πολιτικό κορμό ασφαλή εν όψει εξωτερικών και εσωτερικών στοιχείων» (Χάρβεϊ Ντ. 2007: 118) συμβάλλει στην ενίσχυση των μηχανισμών ασφάλειας και παρακολούθησης σε βάρος των ελευθεριών. Δηλαδή, οι νεοσυντηρητικοί διαφέρουν από τους νεοφιλελεύθερους στο βαθμό που απαιτούν τάξη και ηθική σε αντίθεση με την ελευθερία του ατόμου, την ελεύθερη βούληση και ότι ελευθερία μπορεί να φέρει η αγορά. Βεβαίως, αυτό δε σημαίνει πως «οι νεοσυντηρητικοί, όπως οι Bush, Cheney και Wolfowitz, δεν υποστηρίζουν τις διαδικασίες της αγοράς αλλά επειδή αναγνωρίζουν ότι οι διαδικασίες της αγοράς είναι ασταθείς και δημιουργούν ανασφάλεια για

⁹ www.researchmarkets.com/reports/612498 -στις 04/07/2009-

¹⁰ Ο Χάρβεϊ (2007) χαρακτηρίζει το νεοφιλελευθερισμό ως «μία θεωρία πολιτικο-οικονομικών μεθόδων που πρεσβεύει ότι η ανθρώπινη ευημερία μπορεί να προαχθεί καλύτερα με την αποδέσμευση των ατομικών επιχειρηματικών ελευθεριών και ικανοτήτων μέσα σε ένα θεσμικό πλαίσιο που χαρακτηρίζεται από ισχυρά ατομικοιδιοκτησιακά δικαιώματα, ελεύθερες αγορές και ελεύθερο εμπόριο» (Χάρβεϊ Ντ. 2007:24). «Πρεσβεύει ότι το κοινωνικό καλό θα μεγιστοποιηθεί με τη μεγιστοποίηση της εμβέλειας και της συχνότητας των αγοραίων συναλλαγών[...] γεγονός που μπορεί να γίνει μόνο μέσω τεχνολογιών δημιουργίας πληροφοριών και ικανοτήτων συσσώρευσης, αποθήκευσης, μεταφοράς, ανάλυσης και χρήσης ογκωδών βάσεων δεδομένων, προκειμένου να καθοδηγούνται οι αποφάσεις που λαμβάνονται στην παγκόσμια αγορά» (Χάρβεϊ Ντ. 2007:26).

αυτό χρειάζεται περισσότερος κοινωνικός έλεγχος»¹¹. Μία από τις λύσεις που δίνουν οι νεοσυντηρητικοί για την επίλυση του χάους των αγορών που δημιουργεί ο νεοφιλελευθερισμός είναι η στρατιωτικοποίηση με σκοπό να ελεγχθούν τόσο οι εσωτερικές όσο και οι εξωτερικές απειλές. Μέσω αυτών η 11η Σεπτεμβρίου μπορεί να ερμηνευθεί ως αποτέλεσμα της στρατικοποίησης που απαιτούνταν για την ενίσχυση του κοινωνικού ελέγχου και της ασφάλειας τόσο εντός όσο και εκτός των ΗΠΑ. Τέλος, οι βίαιες επιθέσεις στο Ιράκ σηματοδότησαν έναν επαναπροσδιορισμό της παγκόσμια τάξης πραγμάτων προς όφελος των ελίτ που δρουν στις ΗΠΑ.

Πιο συγκεκριμένα, η 11^η Σεπτεμβρίου μπορεί να υποστηριχθεί πως υπήρξε μια καλή ευκαιρία για τις εταιρείες σε συνδυασμό με τις κυβερνήσεις ώστε να παραχθούν και να εγκατασταθούν διάφορα συστήματα παρακολούθησης. Τα περισσότερα από τα συστήματα αυτά διευρύνουν το δίκτυο παρακολούθησης στη καθημερινή ζωή των πολιτών. Τέλος, η τεχνολογία αυτή θεωρείται από πολλούς και προωθείται ως μία πανάκεια στα προβλήματα των ανεπτυγμένων κοινωνιών. Οι τεχνολογικές λύσεις χρησιμοποιούνται άκριτα προτού τεθούν σε εφαρμογή άλλες πρακτικές (όπως η ανθρώπινη παρακολούθηση) που πολλές φορές είναι και πιο αποτελεσματικές. (Lyon, D. 2003b : 667)

Τέλος, στο βιβλίο του Lyon (2005) "Surveillance after September 11th" συνδέει την άνοδο διαφόρων συστημάτων πληροφορικής και παρακολούθησης με την εμφάνιση του καταναλωτικού και πληροφορικού καπιταλισμού και της κοινωνίας παρακολούθησης. Στο πλαίσιο αυτό διατείνεται πως διάφοροι οργανισμοί, δημόσιοι και ιδιωτικοί χρησιμοποιούν την παρακολούθηση κυρίως ως συλλογή και επεξεργασία προσωπικών δεδομένων με ολοένα και μεγαλύτερη διαπλοκή και ανταλλαγή δεδομένων παρακολούθησης ανάμεσα στον ιδιωτικό τομέα και στις κρατικές υπηρεσίες (Lyon, D. 2005 : 95). Όμως, και η κοινωνία των πολιτών θα

¹¹ το παρόν αποτελεί απόσπασμα από συνέντευξη του Χάρβεϊ στη ραδιοφωνική εκπομπή της Lilley, Sh. "Against the Grain" (19/06/2006) με τίτλο «On Neoliberalism: An Interview with David Harvey». Σκοπός της συνέντευξης είναι η παρουσίαση του βιβλίου του Harvey, D., (2005) *A brief history of Neoliberalism*. Oxford Press. Το πλήρες κείμενο της συνέντευξης είναι διαθέσιμο στο <http://mrzine.monthlyreview.org/lilley190606.html>

υιοθετεί πρακτικές παρακολούθησης από τα κάτω για τον έλεγχο των κρατούντων (sousveillance).

Μετά την 11^η Σεπτεμβρίου ενισχύθηκαν διάφορες τεχνολογίες παρακολούθησης όπως:

1. Οι βιομετρικές (με βάση τα βιομετρικά δεδομένα του σώματος)
2. Οι κάρτες ταυτοποίησης (ID cards) με ενσωματωμένα ηλεκτρονικά μικροσίπ
3. Τα Κλειστά Κυκλώματα Τηλεόρασης (CCTV)
4. Επικοινωνιακά μέτρα όπως η καταγραφή τηλεφωνικών κλήσεων ή του Διαδικτύου (internet protocol)
5. Οι σαρωτές σώματος στα αεροδρόμια κλπ.

Ένα παράδειγμα τέτοιων εξελίξεων είναι οι “Applicant Registration Cards” για τους πρόσφυγες που είχαν σχεδιαστεί στην Βρετανία για την ταυτοποίηση των αιτούντων άσυλο και τώρα έχουν εξελιχθεί ως έξυπνες κάρτες με τη χρήση βιομετρικών δεδομένων ταυτοποίησης.

Ο Lyon πιστεύει πως το συγκεντρωτικό καθεστώς παρακολούθησης (από το κράτος) έχει χάσει μέρος της αξίας του όπως δείχνει η έννοια του «ψηφιδωτού παρακολούθησης» (surveillant assemblage) όπως έχω ήδη αναφέρει. Το «ψηφιδωτό παρακολούθησης» είναι ένα συναρμολόγημα χαλαρά συνδεδεμένων ροών πληροφοριών από διάφορες μορφές παρακολούθησης. Βέβαια, ένα χαλαρό συναρθρωμένο σύστημα, όπως το «ψηφιδωτό παρακολούθησης» , δεν μπορεί να αντικαταστήσει πλήρως το σύστημα του κράτους. Το ψηφιδωτό και ο κρατικός μηχανισμός αλληλοσυμπληρώνονται. Η 11^η Σεπτεμβρίου συνέβαλλε σ’ αυτή την περαιτέρω νεοφιλελεύθερη όσμωση κράτους και επιχειρήσεων.

Έτσι, οι εταιρείες υψηλής τεχνολογίας πιέζουν τις κυβερνήσεις να υιοθετούν τα παρεχόμενα προϊόντα τους για ασφάλεια και παρακολούθηση και για πρακτικές παρακολούθησης, με την υπόσχεση να λύσουν όλα τα κοινωνικά προβλήματα στις πόλεις.

Όπως ο Lyon πιστεύει, η άνοδος της τεχνολογίας ως πανάκεια για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας και για τη διατήρηση της ασφάλειας εκπορεύεται από τη διάλυση των παλαιότερων αγορών, τον συνεχώς μειωμένο ρόλο του έθνους-κράτους ως εγγυητή του νόμου και της τάξης και την αναδόμηση του καπιταλισμού. Η παρακολούθηση δεν είναι κάτι

καινούριο ή μια νέα απάντηση στους διάφορους εξωτερικούς κινδύνους (Lyon, D. 1992 : 170) .

Μια άλλη συνέπεια της 11/09 είναι η μετάδοση νόμων σχετικών με την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας από τις ΗΠΑ σε διάφορες χώρες. Νόμοι, οι οποίοι συμπλήρωναν τα κενά προηγουμένων νόμων, τους έκαναν πιο αυστηρούς και καταργούσαν θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα (Lyon, D. 2005 : 144).

Ορισμένες ακόμη συνέπειες της 11/09 είναι οι ακόλουθες:

1. Έχουν γίνει πιο θολά τα όρια ανάμεσα στις διάφορες πρακτικές παρακολούθησης. Ως παράδειγμα μπορεί κάποιος να σκεφτεί την παρακολούθηση που γίνεται για αστυνόμευση ή για εμπόριο, και τις πολιτικές πρακτικές που έχουν αναπτυχθεί ανάμεσα στις διάφορες χώρες όσον αφορά τις ηλεκτρονικές συναλλαγές ή τον εντοπισμό και την εξακρίβωση υπόπτων.

2. Υπάρχει τρομακτική ενίσχυση νέων μορφών των τάσεων παρακολούθησης σε ένα παγκόσμιο πλαίσιο ως απάντηση στην 11/09. Η αστυνόμευση που συνδυάζει την ιδιωτικοποίηση και τη στρατικοποίηση της αστυνομίας είναι ένα κάλο παράδειγμα όπως γίνεται στην παρακολούθηση αεροδρομίων, αστικών περιοχών, συνόρων κ.ο.κ. (Lyon, D. 2005 : 145)

3.1 Η Αντιτρομοκρατική Πολιτική Παρακολούθησης των ΗΠΑ

Ένα από τα πιο χαρακτηριστικά παραδείγματα της παρακολούθησης είναι η υιοθέτηση από τις ΗΠΑ του Patriot Act (που υιοθετήθηκε σταδιακά από άλλες χώρες και την Ε.Ε.) που προαναφέραμε ενώ στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι οι πρωτοβουλίες νομοθετικού χαρακτήρα όπως η Σύμβαση για το Κυβερνο-έγκλημα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης και το Eurojust, και η παρακράτηση των επικοινωνικών δεδομένων

Στο σημείο αυτό θα εξετάσω την αντιτρομοκρατική πολιτική παρακολούθησης των ΗΠΑ. Επειδή αυτή επηρέασε σημαντικά και εν πολλοίς υιοθετήθηκε από τις χώρες-μέλη της Ε.Ε. Οι ΗΠΑ αποτελούν την χώρα η οποία είχε άμεσα πληγεί από την 11^η Σεπτεμβρίου.

Ήδη αμέσως μετά την 11/09 στις 24 Οκτωβρίου 2001 εγκρίθηκε ο PATRIOT Act στις ΗΠΑ, ενώ στη Γαλλία, στις 31 Οκτωβρίου 2001 πέρασαν 13 έκτακτα μέτρα κατά της τρομοκρατίας. Στις 13 Νοεμβρίου 2001, το

Ηνωμένο Βασίλειο εισήγαγε το νόμο για την Αντί-τρομοκρατία, το έγκλημα και την ασφάλεια, ο οποίος το Δεκέμβριο του ίδιου έτους μετατράπηκε σε Αντί-τρομοκρατικό νόμο του Καναδά και στις 18 Δεκεμβρίου 2001 υιοθετήθηκε από την Αυστραλία (Cavoukian, A., 2003: 114) .

Όμως, τι συνέβαινε στις ΗΠΑ πριν την 11/09/01; Η αμερικάνικη νομοθεσία, σε σχέση με την προστασία της ιδιωτικότητας δεν παρέχει ακριβώς δικαίωμα στην ιδιωτικότητα αλλά μία προσδοκία (expectation) για ιδιωτικότητα. Η ιδιωτικότητα στις ΗΠΑ αποτελεί προϊόν διαπραγμάτευσης ανάμεσα στους πολίτες και στην εκάστοτε πολιτειακή κυβέρνηση. Η μη ύπαρξη συνταγματικής κατοχύρωσης καθιστά την ιδιωτικότητα ως δικαίωμα που πρέπει να έχει κάθε πολίτης και η προστασία της καθορίζεται με βάση διάφορες δικαστικές υποθέσεις (π.χ: η υπόθεση *Olmstead v.s USA* ή η υπόθεση *Katz v.s USA*) . (Bloss, W. 2007 : 211)

Ο PATRIOT Act πρόκειται για ένα νόμο που επανακαθόρισε το δίπολο ασφάλεια-ιδιωτικότητα θέτοντας ως προτεραιότητα την ασφάλεια σε σχέση με την ιδιωτικότητα. Το πρόβλημα κατά τον Lyon αρχίζει με τον ορισμό της τρομοκρατίας:

« η τρομοκρατία ορίζεται στον PATRIOT Act ως εγκληματικές δράσεις επικίνδυνες για την ανθρώπινη ζωή που διαπράττονται κυρίως εντός των ΗΠΑ και οι οποίες φαίνεται να θέτουν ως στόχο τους τον εξαναγκασμό ενός πληθυσμού πολιτών ή τον επηρεασμό μιας κυβερνητικής πολιτικής με προσπάθειες εξαναγκασμού ή εκφοβισμού ή με προσπάθειες χειραγώγησης της κυβέρνησης με κάποια μαζική καταστροφή ή δολοφονία ή απαγωγή»(Lyon, D. 2005 : 49) .

Ο νόμος PATRIOT Act πρέπει να τονισθεί ότι παρέχει μεγαλύτερη πρόσβαση στις πληροφορίες ενώ συγχρόνως παρέχει μεγαλύτερες ευκαιρίες για παρακολούθηση και έρευνα. Νομικά, όπως αναφέρει και η De Goede «η διαφοροποίηση του PATRIOT Act έγκειται στο γεγονός πως προσπαθεί να δράσει προληπτικά πριν το συμβάν. Ο συγκεκριμένος νόμος δημιουργεί ένα πεδίο εντός του οποίου διοικητικές, γραφειοκρατικές και διάφορες άλλες θεσμικές οργανώσεις εξουσιοδοτούνται στην λήψη αποφάσεων που καθορίζουν τι είναι κανονικό και τι όχι για συγκεκριμένα άτομα, συμπεριφορές και συναλλαγές με σκοπό την πρόληψη και καταστολή των μη κανονικών»(De Goede, M. 2008 : 164) .

Ανάμεσα στις πιο αντιφατικές διατάξεις του PATRIOT Act είναι:

1. Μέρος 213, που επιτρέπει την αναζήτηση και επεξεργασία πληροφοριών οπουδήποτε και οποτεδήποτε.

2. Μέρος 214, που μειώνει τους περιορισμούς στις τηλεφωνικές υποκλοπές.

3. Μέρος 215, που επιτρέπει στο FBI πρόσβαση σε πληροφορίες για αμερικάνους πολίτες και μόνιμους κάτοικους με αναζήτηση σε αρχεία βιβλιοθηκών και χωρίς να υπάρχει κάποια υποψία για τα συγκεκριμένα άτομα ως προς κατασκοπία ή συμμετοχή σε τρομοκρατικές ενέργειες.¹²

Συνεπώς, αυτό που υποστηρίζεται είναι πως έχουμε μια προβλεπτική δράση πρόληψης στις ΗΠΑ, η οποία προσπαθεί να ανιχνεύσει μία παράβαση πριν αυτή συμβεί και να την καταστείλει. Έτσι όλοι οι πολίτες είναι εν δυνάμει ύποπτοι.

Στη συνέχεια θα παρουσιάσω διάφορες αλλαγές που έγιναν στην αντιτρομοκρατική πολιτική των ΗΠΑ σε σχέση με την παρακολούθηση που σταδιακά υιοθετήθηκε και στην Ε.Ε. είτε με αλλαγές υφιστάμενων νομικών διατάξεων ή προσθήκες νέων νόμων είτε με την εξέλιξη τεχνολογιών για παρακολούθηση.

Electronic Communications Privacy Act (ECPA)

Εφαρμόστηκε για πρώτη φορά το 1986. Μετά την υιοθέτηση του PATRIOT Act τέθηκε υπό διαπραγμάτευση και εν τέλει αναθεωρήθηκαν αρκετές διατάξεις του. Πλέον μετά την 11/09 αποτελεί ένα ακόμη εργαλείο της κυβέρνησης για να δικαιολογεί την παρακολούθηση των ηλεκτρονικών επικοινωνιών χωρίς περιορισμούς.

Επίσης, έχουν αναπτυχθεί διάφορα προγράμματα για την παρακολούθηση των ψηφιακών επικοινωνιών τα τελευταία χρόνια στις ΗΠΑ. Ένα από αυτά είναι το πρόγραμμα CARNIVORE (σαρκοβόρο). Το συγκεκριμένο πρόγραμμα αναπτύχθηκε από το FBI και ανάμεσα στις τεράστιες δυνατότητες του περιλαμβάνονταν η εξόρυξη πληροφοριών (data mining), η αποθήκευση διαδικτυακών διευθύνσεων (τα γνωστά και ως Internet Protocol), η απόκτηση του ιστορικού περιήγησης του χρήστη. Άλλα προγράμματα που έχουν αναπτυχθεί είναι το CAPPs 1, 2,¹³ το

¹² www.humanrightsfirst.org/us_law/after_911/PDF/9_11_3rd_anniversary.pdf

¹³ CAPPs (Computer Assisted Passenger Pre-screening Program) Σκοπός του προγράμματος είναι η συλλογή πληροφοριών ξεχωριστά για κάθε επιβάτη. Με τις πληροφορίες αυτές είναι δυνατός ο

πρόγραμμα U.S. VISIT¹⁴ κ.α. Ακόμη, το Information Awareness Office (IAO) ανέπτυξε το γνωστό σε όλους πρόγραμμα Total Information Awareness (TIA) που μεταξύ άλλων περιλάμβανε τεχνολογίες μετάφρασης, τεχνολογίες αναζήτησης και προηγμένα εργαλεία αναζήτησης δεδομένων κλπ.

Τέλος, η κυβέρνηση των ΗΠΑ εκμεταλλεύτηκε το φόβο των πολιτών και δημιούργησε προγράμματα που θα επέτρεπαν σε απλούς πολίτες να καταδίδουν οτιδήποτε θεωρούν οι ίδιοι ως ύποπτο στις καθημερινές τους συναλλαγές. Αυτό είναι που χαρακτηρίζεται ως μετάβαση σε μια κοινωνία κινδύνου και καχυποψίας όπου ο κίνδυνος μετατοπίζεται προς όλους τους πολίτες, οι οποίοι έχουν υποχρέωση πλέον να τον διαχειρίζονται.

Για τις ΗΠΑ ως γενικότερο συμπέρασμα θα μπορούσε κάλλιστα να ισχύει η άποψη του Bloss (2007) ότι μετά την 11^η Σεπτεμβρίου έχουν συμβεί τρεις βασικές αλλαγές:

1. η παραβίαση στα όρια της κατάργησης του δικαιώματος της ιδιωτικότητας, αφού η ζυγαριά πλέον ανάμεσα σε παρακολούθηση και σε ιδιωτικότητα γέρνει εμφανώς προς την πλευρά της παρακολούθησης.
2. η ενίσχυση της υπόνοιας (κάτι στο οποίο συμφωνούν και άλλοι θεωρητικοί όπως ο Lyon 2005) και η διατάραξη της ζωής των πολιτών που εν μέρει εκπηγάει από τη διεύρυνση στη ζώνη της παρακολούθησης.
3. ο φόβος ότι το αμερικάνικο κράτος έχει μετατραπεί σε έναν Μεγάλο Αδελφό εξαιτίας:
 - της μείωσης των ατομικών δικαιωμάτων σε σύγκριση με την αύξηση της κρατικής παρακολούθησης.
 - την αίσθηση των πολιτών ότι συνεχώς κάποιος τους παρακολουθεί.

καθορισμός τυχόν σχέσεων του επιβάτη με τρομοκρατική/ές οργανώσεις. Το σύνολο των πληροφοριών που συλλέγονται αποστέλλονται σε βάσεις δεδομένων στις οποίες αποτιμάται ο κίνδυνος για κάθε επιβάτη ξεχωριστά. Ανάλογα με τον κίνδυνο ο επιβάτης ταξινομείται σε : "πράσινο": δηλαδή δεν αποτελεί απειλή, "κίτρινο": δηλαδή ο επιβάτης έχει κάποιο βαθμό επικινδυνότητας και σε "κόκκινο": δηλαδή ο επιβάτης δεν πρέπει να επιβιβαστεί (<http://archive.seattlepressonline.com/article-10116.html>).

¹⁴ US VISIT: Το πρόγραμμα US VISIT είναι μια υπηρεσία για τη συλλογή βιομετρικών δεδομένων – ψηφιακά δακτυλικά αποτυπώματα και φωτογραφίες- για επιβάτες που προέρχονται από χώρες εκτός των ΗΠΑ. Η συλλογή των πληροφοριών επιτρέπει στις υπηρεσίες μεταναστών τη χορήγηση ή μη βίζας. Ακόμη, το US VISIT δεν επιτρέπει σε εγκληματίες και παράνομους μετανάστες να ταξιδέψουν σε προορισμούς εντός ΗΠΑ (<http://www.dhs.gov/files/programs/usv.shtm>).

- την προώθηση προγραμμάτων που θυμίζουν εφαρμογές του 20^{ου} αιώνα από ολοκληρωτικά καθεστώτα για αύξηση του κοινωνικού ελέγχου (Bloss, W. 2007 : 221).

Στο κεφάλαιο αυτό εξετάστηκαν οι αλλαγές που δημιούργησε η 11η Σεπτεμβρίου στην παρακολούθηση. Η 11η Σεπτεμβρίου οδήγησε σε μία σειρά επιτακτικών μέτρων που νομιμοποιήθηκαν όπως ο Patriot Act στις ΗΠΑ, ενώ η Ε.Ε. αναγκάστηκε να υιοθετήσει πολλά από αυτά (ιδιαίτερα μετά τα τρομοκρατικά χτυπήματα σε Μαδρίτη και σε Λονδίνο). Ακόμη, νέες τεχνολογίες παρακολούθησης (όπως τα νέα διαβατήρια, οι έξυπνες κάρτες) εμφανίστηκαν ενώ διαδόθηκε η χρήση τεχνολογιών που προϋπήρχαν (π.χ CCTV). Την ίδια στιγμή το ισοζύγιο ανάμεσα σε ασφάλεια και σε ιδιωτικότητα τείνει στην πλευρά της ασφάλειας οπότε τίθενται νέα ζητήματα για τις προσωπικές μας ελευθερίες και τα δικαιώματα.

ΜΕΡΟΣ Γ - Νομοθετικό και Θεσμικό Πλαίσιο στην Ε.Ε. για θέματα Ιδιωτικότητας και Παρακολούθησης

Κεφάλαιο 4

Το Σχετικό Νομοθετικό και Θεσμικό Πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης(Ε.Ε.)

Στο σημείο αυτό παραθέτω ένα σύντομο ιστορικό των δράσεων της Ε.Ε. με βάση το πρόταγμα για ασφάλεια πριν και μετά την 11^η Σεπτεμβρίου 2001 ιδιαίτερη έμφαση δίνω στις ενέργειες μετά την 11^η Σεπτεμβρίου σε σχέση με τις πολιτικές παρακολούθησης που ανέπτυξε η Ε.Ε..

Από τη δεκαετία του 1980 στην Ευρώπη υπάρχουν δύο διεθνή κείμενα με σκοπό τη ρύθμιση της ιδιωτικότητας:

1. οι γενικές οδηγίες του ΟΕCD με τίτλο « Guidelines on the Protection of Privacy and Transborder Flows of Personal Data.
2. η σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης (1981) (Bignami, Francesca, 2005 : 813).

Μετά την 11/09/2001 η Ε.Ε ακολούθησε τις ΗΠΑ στην πολιτική ενάντια στην τρομοκρατία αντιγράφοντας πολλές πολιτικές παρακολούθησης. Ενδεικτικά αναφέρω:

21 Σεπτεμβρίου 2001 Υιοθέτηση Σχεδίου Δράσης από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο κατά της τρομοκρατίας

3 Οκτωβρίου 2001 Πρόταση Ευρωπαϊκής Επιτροπής για πάγωμα της χρηματοδότησης σε όσες οργανώσεις θεωρούνται ύποπτες για τρομοκρατικές ενέργειες με βάση λίστα ύποπτων οργανώσεων σε όλα τα μέλη κράτη.

13 Ιουνίου 2002 υιοθέτηση από το Συμβούλιο των Υπουργών δύο πλαισίων δράσης. Το πρώτο δημιούργησε το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης ενώ το δεύτερο δημιουργεί έναν ενιαίο ορισμό και συνθήκες αντιμετώπισης της τρομοκρατίας¹⁵ εντός των κρατών-μελών της Ε.Ε.

¹⁵ ως τρομοκράτης μπορεί να χαρακτηριστεί οποιοσδήποτε μεμονωμένος δράστης διαπράττει είτε κακουργήματα όπως ανθρωποκτονίες, βαριές ή θανατηφόρες σωματικές βλάβες, αρπαγές, εμπρησμούς, εκρήξεις, κλπ, είτε και πλημμελήματα όπως π.χ. διακεκριμένη φθορά ξένης περιουσίας, νοθεία τροφίμων (όλα τα αδικήματα και κατηγορίες αδικημάτων, υπερβαίνουν τα 20 συνολικά και κατονομάζονται στο νομοσχέδιο) με τρόπο ή σε έκταση ή υπό συνθήκες που είναι δυνατόν να

28 Φεβρουαρίου 2002 : Θέσπιση της Eurojust με σκοπό τη διευκόλυνση της κοινής δράσης ανάμεσα στις δικαστικές αρχές των κρατών-μελών.

Επίσης, το 2004 η Ε.Ε. συμπλήρωσε το Σχέδιο Δράσης ενάντια στην τρομοκρατία που είχε υιοθετήσει αρχικά το 2001.

Στις 16 Ιουνίου 2004 υπεγράφη συμφωνία ώστε να υπάρχει η δυνατότητα σ' ένα κράτος-μέλος να έχει πρόσβαση τα δεδομένα άλλου κράτους-μέλους. Ενδυνάμωση των ρόλων των Europol, Eurojust¹⁶.

Ακόμη, τον Σεπτέμβριο του 2005 η Επιτροπή γνωμοδότησε για την υιοθέτηση οδηγίας που σκοπό θα έχει την κατακράτηση δεδομένων από κλήσεις κινητών τηλεφώνων για 1 χρόνο και για τις επικοινωνίες μέσω του Ίντερνετ για 6 μήνες, με το κόστος να μετατίθεται στα κράτη-μέλη.

Αυτό που παρατηρούμε από την παραπάνω σύντομη ιστορική αναδρομή είναι πως μετά την 11^η Σεπτεμβρίου υπάρχει μια γενικότερη προσπάθεια αντιμετώπισης της τρομοκρατίας και από την πλευρά της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) όπως και στις ΗΠΑ. Οι πολιτικές της τίθενται στο κυρίαρχο πρότυπο των ΗΠΑ, δηλαδή:

- της «προληπτικής αντιμετώπισης» δηλαδή μιας προσπάθειας να προβλεφθούν οι κίνδυνοι και πως αυτοί θα αντιμετωπιστούν. Αυτή η αυξημένη κινδυνολογία έχει ως συνέπεια να δικαιολογούνται συνεχώς τακτικές όπως π.χ. κατακράτησης επικοινωνιακών δεδομένων και μαζικής παρακολούθησης πολιτών ή πληθυσμών. Επίσης, αυτό που συμβαίνει στην Ευρώπη είναι μία προσπάθεια προώθησης του πληροφορικού αυτό-προσδιορισμού δηλαδή της προστασίας της ιδιωτικότητας σε ατομικό επίπεδο. Αυτή η προσπάθεια σημαίνει πως από ένα σημείο και έπειτα το πρόβλημα της προστασίας των δικαιωμάτων φεύγει από το κράτος και πηγαίνει στο άτομο.

Η Οδηγία 95/46/ΕΕ που εισηχθη σε όλα τα κράτη-μέλη

Το Πρόγραμμα Τάμπερε (1999) ήταν μία πρώτη προσπάθεια της Ε.Ε. να θέσει κανόνες στον τομέα της ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης.

βλάψουν σοβαρά μία χώρα ή ένα διεθνή οργανισμό και με σκοπό να εκφοβίσει σοβαρά έναν πληθυσμό ή να εξαναγκάσει παρανόμως δημόσια αρχή ή διεθνή οργανισμό να εκτελέσει οποιαδήποτε πράξη ή να απόσχει από αυτήν ή να βλάψει σοβαρά ή να καταστρέψει τις θεμελιώδεις συνταγματικές, πολιτικές, οικονομικές δομές μιας χώρας ή ενός διεθνούς οργανισμού
(<http://www.eksegarsi.gr/keimena2/tromonomos.html>).

¹⁶ http://ec.europa.eu/justice_home/fsj/terrorism/fsj_terrorism_intro_en.htm

Επίσης, το Πρόγραμμα Χάγης (2004) διαδέχτηκε το πρόγραμμα Τάμπερε και περιλαμβάνει μέτρα για ανταλλαγή πληροφοριών, έλεγχο των συνόρων, ασφάλεια των ταξιδιωτικών εγγράφων και αστυνομική, δικαστική συνεργασία. Ανάμεσα στα μέτρα που ελήφθησαν ήταν:

Το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης.

- Η ενδυνάμωση των συστημάτων πληροφοριών Σένγκεν και VISA.
- Οι βιομετρικές λεπτομέρειες στα διαβατήρια.

Επίσης, με το Πρόγραμμα της Χάγης εισήχθη η αρχή της διαθεσιμότητας δηλαδή « η δυνατότητα η οποία παρέχεται στις αρχές επιβολής του νόμου ενός κράτους μέλους που χρειάζεται ορισμένες πληροφορίες (πριν από την κίνηση διαδικασίας δίωξης), κατά την εκτέλεση των καθηκόντων του, να τις λάβει από ένα άλλο κράτος μέλος που τις έχει στην κατοχή του, το οποίο θέτει τις πληροφορίες αυτές στη διάθεση του πρώτου»¹⁷.

Όσον αφορά την ιδιωτικότητα στην Ευρωπαϊκή Ένωση υπάρχουν πολλές οδηγίες που έχουν υιοθετηθεί για την προστασία της και που ορίζουν συχνά τι πρέπει να ορίζονται ως προσωπικά δεδομένα και πότε τα δεδομένα δύνανται να καταγράφονται. Ως παραδείγματα τέτοιων οδηγιών θα μπορούσα να αναφέρω: την COM(2005)237, την Πράξη του Συμβουλίου της 29/5/20, την Οδηγία 2002/58/EK κ.α.¹⁸ Όμως κρίνω σκόπιμο να επικεντρωθώ στην Οδηγία 95/46/EK αλλά και στην οδηγία 97/66/EK που ουσιαστικά καλύπτει την οδηγία 95/46 και τα κενά που αυτή αφήνει και είναι η πιο συχνά υιοθετημένη από τις χώρες της Ε.Ε), μαζί με την οδηγία 2002/58/EK). Ιστορικά στην Ε.Ε. η προσπάθεια υιοθέτησης νομικών πλαισίων έχει ξεκινήσει από το 1980 με την Επιτροπή Υπουργών για την Οργάνωση της Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης που δημοσίευσε έναν οδηγό για την Προστασία της Ιδιωτικότητας και των Διασυνοριακών Ροών Προσωπικών Δεδομένων. Ένα χρόνο αργότερα το Συμβούλιο της Ευρώπης διακήρυξε μία σύμβαση για την Προστασία των Ατόμων Σχετικά με την Αυτόματη Επεξεργασία Προσωπικών Δεδομένων. Η ισχύς της σύμβασης άρχισε από το 1985 και η σημασία της έγκειται στην προστασία των προσωπικών δεδομένων. Πιο συγκεκριμένα η σύμβαση

¹⁷ <http://europa.eu/scadplus/leg/el/lvb/133257.htm>

¹⁸ Οι συγκεκριμένες οδηγίες της Ε.Ε. μπορούν να αναζητηθούν στην ηλεκτρονική διεύθυνση: www.digitalrights.gr

εξειδικεύει ποια δεδομένα πρέπει να αποθηκεύονται και να χρησιμοποιούνται σύμφωνα με νομικούς σκοπούς. Αρχικά δεν ακολουθήθηκε από όλα τα κράτη (ανάμεσα σε αυτά που δεν την ακολούθησαν ήταν και η Ελλάδα) αλλά υποχρεώθηκαν το 1997 και τα 15 κράτη-μέλη (πλην της Ελλάδος που ετοιμάζε δικό της κατάλογο για την ιδιωτικότητα) να ενσωματώσουν την ευρωπαϊκή οδηγία στις εθνικές τους νομοθεσίες.

Αρνητικά Σύμβασης:

1. κάποιες εθνικές νομοθεσίες προϋπήρχαν της υιοθέτησης της .

2. η σύμβαση δεν ήταν αυτό-ολοκληρωμένη και για το λόγο αυτό επέτρεπε σε κάθε χώρα την εναρμόνιση των διατάξεων της σύμβασης με όποιον τρόπο ήθελε.

3. η σύμβαση δεν περιλάμβανε ορισμούς για σημαντικές έννοιες όπως τι σημαίνει «επαρκές» επίπεδο προστασίας δεδομένων και συνεπώς τα κράτη-μέλη μπορούσαν να υιοθετήσουν τους δικούς τους ορισμούς με βάση τις εθνικές τους νομοθεσίες(Cate, H. Fr. 1997 : 35).

Τον Μάρτιο του 1992 η Ευρωπαϊκή Βουλή τροποποίησε την πρόταση της επιτροπής με σκοπό την εξάλειψη των διαφορών ανάμεσα στον ιδιωτικό και στο δημόσιο τομέα ενώ υιοθετήθηκε ως οδηγία τον Οκτώβριο του 1995 με ισχύ 3 χρόνια μετά.¹⁹

¹⁹ «επεξεργασία», κάθε εργασία ή σειρά εργασιών που πραγματοποιούνται με ή χωρίς τη βοήθεια αυτοματοποιημένων διαδικασιών και εφαρμόζονται σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, όπως η συλλογή, η καταχώρηση, η οργάνωση, η αποθήκευση, η προσαρμογή ή η τροποποίηση, η ανάκτηση, η αναζήτηση πληροφοριών, η χρήση, η ανακοίνωση με διαβίβαση, η διάδοση ή κάθε άλλη μορφή διάθεσης, η εναρμόνιση ή ο συνδυασμός, καθώς και το κλείδωμα, η διαγραφή ή η καταστροφή «αρχείο δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα» «αρχείο», κάθε διαρθρωμένο σύνολο δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα προστιτών με γνώμονα συγκεκριμένα κριτήρια, είτε το σύνολο αυτό είναι συγκεντρωμένο είτε αποκεντρωμένο είτε κατανεμημένο σε λειτουργική ή γεωγραφική βάση δεν ασχολείται μόνο με «ζωντανά» φυσικά πρόσωπα

υπάρχουν προϋποθέσεις για την πρόσβαση στα δεδομένα ώστε να υπάρχουν δικλείδες ασφαλείας για άσκοπη χρήση τους π.χ: στο άρθρο 18 παράγραφος 1 «Τα κράτη μέλη προβλέπουν ότι η κοινοποίηση πραγματοποιείται από τον υπεύθυνο της επεξεργασίας ή από τον τυχόν εκπρόσωπό του προς την αρχή ελέγχου του άρθρου 28, πριν από την εκτέλεση μιας επεξεργασίας ή συνόλου επεξεργασιών, αυτοματοποιημένων εν όλο ή εν μέρει, με στόχο την επίτευξη ενός ή περισσότερων συναφών σκοπών.»

δυνατότητα άρνηση ή αντίταξης όπως αναφέρει το άρθρο 14

Η οδηγία 95/46/ΕΕ καταρχάς, αναγνωρίζει την ιδιωτικότητα ως ένα βασικό ανθρώπινο δικαίωμα που έρχεται σε σύνδεση με δικαιώματα όπως αυτό-καθορισμός, ελευθερία σκέψης και ελευθερία έκφραση το οποία γίνεται κατανοητό με το άρθρο 1 της οδηγίας 95/46/ΕΕ. Ανάμεσα στις καινοτομίες που εισάγει η οδηγία αυτή είναι το ότι ίσως για πρώτη φορά η Επιτροπή αναφέρει πως η ανάγκη για προστασία των δικαιωμάτων συνάδει με την ευρύτερη ανάγκη για σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Για τον λόγο αυτό όταν μιλάμε για προστασία δεδομένων στην Ευρώπη συγχρόνως αναφερόμαστε σε προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων των πολιτών της. Ακόμη, η οδηγία θέτει την υποχρέωση ύπαρξης εποπτικών αρχών σε κάθε κράτος-μέλος, η οποία θα έχει την ελάχιστη ισχύ ώστε να ενεργεί σε έρευνες για δραστηριότητες επεξεργασίας δεδομένων ή για να λαμβάνει παράπονα σχετικά με μη επαρκή προστασία «δικαίωμα να προσφύγει ενώπιον δικαστηρίου σε περίπτωση παραβίασεως δικαιωμάτων κατοχυρωμένων από την εθνική νομοθεσία που εφαρμόζεται στη σχετική επεξεργασία» (άρθρο 28 Οδηγίας 95/46/ΕΕ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31995L0046:el:HTML>).

Το 1997, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο συμπληρώνει την Οδηγία 1995/46/ΕΕ για την προστασία δεδομένων με την Οδηγία 97/66/ΕΕ η οποία καλύπτει τα νομικά κενά της προηγούμενης σε ότι αφορά την προστασία των τηλεπικοινωνιακών δεδομένων των πολιτών της ΕΕ. Μάλιστα, απαγορεύει ρητά την πρόσβαση οποιουδήποτε στα δεδομένα αυτά, ιδιαίτερα για διαφημιστικούς σκοπούς και υποχρεώνει τις εταιρίες τηλεπικοινωνιών να διαγράφουν τα δεδομένα μετά το πέρας κάθε επικοινωνίας.

Το τοπίο αλλάζει ριζικά μετά την 11/09 όταν το 2002, με τη θέσπιση της Οδηγίας 2002/58/ΕΕ για την Προστασία της Ιδιωτικότητας στις Ηλεκτρονικές Επικοινωνίες, η Ε.Ε. που αφήνει ελεύθερα τα κράτη-μέλη να θεσπίσουν νόμους για τη διατήρηση τηλεπικοινωνιακών δεδομένων των πολιτών τους²⁰.

Συνοπτικά η Ε.Ε. χρησιμοποιεί πολιτικές στον τομέα της παρακολούθησης σε 3 βασικούς τομείς:

²⁰ <http://www.digitalrights.gr/tiki/tiki-index.php?page=DataRetention>

1. ο πρώτος τομέας στην Ε.Ε. είναι η παρακολούθηση των μεταναστών (π.χ: συστήματα όπως το SIS, το Eurodac²¹, το VIS²²).
2. ο δεύτερος τομέας αναφέρεται στην κινητικότητα των πολιτών της Ε.Ε. (π.χ: PNR²³).
3. ο τρίτος τομέας ενδιαφέρεται για την παρακολούθηση των επικοινωνιών τόσο των πολιτών όσο και των μη πολιτών της Ε.Ε. (με την παρακράτηση επικοινωνιακών δεδομένων).
4. Ήδη από το Σεπτέμβριο του 2003 τέθηκε σε ισχύ η Ευρωπαϊκή Οδηγία (E112) θέτοντας ως υποχρέωση των δικτύων τηλεφωνίας την παροχή υπηρεσιών σχετικά με την τοποθεσία του χρήστη του δικτύου.

Με βάση τα παραπάνω δηλαδή την εξέλιξη της παρακολούθησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση τίθεται το ερώτημα αν οδηγούμαστε σε μια «Πανοπτική Ευρώπη».

Έχει επισημανθεί πως η Ε.Ε. ακολουθεί τα μέτρα που εφαρμόστηκαν στις ΗΠΑ και ιδιαίτερα μετά την 11^η Σεπτεμβρίου π.χ η οργάνωση του Statewatch παρομοιάζει τη κατάσταση μετά την 11/09 στην Ε.Ε.. με ένα «ψηφιακό τσουνάμι» όπου κάθε αντικείμενο που χρησιμοποιείται από κάθε άτομο ή κάθε συναλλαγή θα δημιουργεί ένα ψηφιακό αρχείο, το οποίο με τη σειρά του θα δημιουργεί νέες και μεγαλύτερες ευκαιρίες παρακολούθησης χάριν της δημόσιας ασφάλειας όπως αναφέραμε (Statewatch Analysis The Shape Of Things to Come : 3). Η Ε.Ε. έχει πλέον ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο τόσο για την μετανάστευση, όσο και για την ιδιωτικότητα και την τρομοκρατία. Για το πρώτο σημείο και γενικά για αυτό

²¹ Το Eurodac είναι μία ευρωπαϊκή βάση δεδομένων δακτυλικών αποτυπωμάτων που έχει σχεδιαστεί αποκλειστικά για να εξακριβώνει την ταυτότητα όσων αιτούνται άσυλο[...]. Τα δακτυλικά αποτυπώματα στέλνται σε ψηφιακή μορφή σε μια κεντρική μονάδα στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή, όπου αντιπαραβάλλονται με άλλα δακτυλικά αποτυπώματα που είναι ήδη αποθηκευμένα σε βάση δεδομένων. Το σύστημα Eurodac είναι σε λειτουργία από τις 15/07/2003 (http://ec.europa.eu/justice_home/key_issues/eurodac/eurodac_20_09_04_el.pdf).

²² VIS (Visa Information System) : Το πρόγραμμα VIS (που υιοθετήθηκε στις 08/06/2004 με την Απόφαση 2004/512/EC του Συμβουλίου) θα βελτιώσει την πολιτική που υπάρχει στην συνεργασία των κρατών-μελών ενώ παράλληλα θα δημιουργηθούν κεντρικές αρχές που θα εμποδίζουν απειλές της εσωτερικής ασφάλειας. Το πρόγραμμα VIS επιτρέπει την ανταλλαγή πληροφοριών ανάμεσα σε κράτη-μέλη μέσω της συνθήκης Σένγκεν (<http://www.libertysecurity.org/IMG/pdf/vis-com-835.pdf>).

²³ Passenger Name Record: Ως PNR περιγράφονται όλα τα αρχεία πτήσεων των αεροπορικών εταιρειών. Οι πληροφορίες από τα αρχεία πτήσεων αποθηκεύονται στις βάσεις δεδομένων των αεροπορικών εταιρειών. Το PNR καθιστά εφικτή την πρόσβαση σε πληροφορίες επιβατών. Μετά την "U.S Aviation and Transportation Act" (19/11/2001) υπάρχει ανταλλαγή πληροφοριών ανάμεσα σε ΗΠΑ και Ε.Ε. (<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/07/294&format=HTML&aged=0&language=EN>)

που ονομάζουμε ως «Ευρώπη-Φρούριο» δεν θα ασχοληθώ αλλά θα επισημάνω τον χαρακτήρα της Ε.Ε. ως προς την ιδιωτικότητα και ως προς την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας.

Τελικά, αν παρατηρήσει κανείς τις αλλαγές μετά την 11/09 στην Ε.Ε. διαπιστώνει ότι υφίσταται μια σημαντική αλλαγή. Από μία ένωση χωρών με «ειρηνικό μοντέλο» μετατρέπονται σε μια ένωση χωρών με «πολεμικό μοντέλο».

Οι Levi και Wall διακρίνουν τα μέτρα κατά της τρομοκρατίας σε δύο είδη:

1. Την «σκληρή ασφάλεια». Περιλαμβάνει μέτρα όπως ο έλεγχος των συνόρων και γενικά μέτρα που στοχεύουν στην αποτροπή της εισόδου τρομοκρατών ή υπόπτων για τρομοκρατία. Τα σκληρά μέτρα υιοθετούνται για την παροχή ασφάλειας εναντίον εισβολής ή παράνομης εισόδου σε εταιρικές ή κυβερνητικές υπηρεσίες, για ταυτοποίηση και μείωση των ευκαιριών χρηματοδότησης τρομοκρατών και για προστασία κατά ηθικής βλάβης δηλαδή κατά δράσεων που προσπαθούν να υπονομεύσουν τις ηθικές αξίες ή τους νόμους ενός κράτους.

2. Τα «χαλαρά μέτρα». Πρόκειται για μέτρα που χρησιμοποιούν τις εξελίξεις στους τομείς των τηλεπικοινωνιών με σκοπό την ταυτοποίηση ατόμων που κρίνονται επικίνδυνα και των δικτύων τους. Κοινώς, πρόκειται για την επεξεργασία δευτερογενών δεδομένων με σκοπό την επιτήρηση ατόμων που έχουν εκ των προτέρων αναγνωρισθεί ως πιθανοί κίνδυνοι (Levi M., & Wall S. D. 2004 : 199).

Η 11/09 διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο ως προς την εφαρμογή νέων μέτρων. Νέες τεχνολογίες εμφανίστηκαν και γενικότερα δόθηκε βαρύνουσα σημασία στο δεύτερο πυλώνα της Ε.Ε. (ΚΕΠΑ- Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Άμυνας).

Η συγκεκριμένη οδηγία είχε ορισμένες σημαντικές εμπορικές εφαρμογές. Μία από αυτές ήταν στην Μ. Βρετανία όπου η εταιρεία Vodaphone έδωσε τη δυνατότητα στους πελάτες της να χρησιμοποιούν το δίκτυο για την εύρεση των πλησιέστερων Α.Τ.Μ. (Αυτόματα Τραπεζικά Μηχανήματα), σινεμά, εστιατορίων κ.α. (Monahan, T. 2006a : 217).

Στο μέτωπο των κινητών τηλεφώνων υπάρχει και η Οδηγία για την Ιδιωτικότητα (1997) τα άρθρα της οποίας αναφέρουν ως υποχρέωση των παρόχων υπηρεσιών τηλεπικοινωνίας την κατακράτηση δεδομένων από 12 έως 24 μήνες.

Η χρήση νέων τεχνολογιών και οι αλλαγές στην πολιτική της παρακολούθησης φαίνονται και από τη χρήση υπάρχουσων τεχνολογιών, οι οποίες ανακατευθύνονται με σκοπό να εξερευνηθούν νέα όρια ή νέες χρήσεις τους. Στο συγκεκριμένο τομέα θα μπορούσε να παρουσιαστεί η χρήση εφαρμογών αρχαιοπαρακολούθησης. Μία τέτοια εφαρμογή είναι η σύνδεση βάσεων δεδομένων που εμπριέχουν προσωπικά δεδομένα για τη δημιουργία πληροφορικών προφίλ ή μία τεχνολογία ευρέως διαδεδομένη στην περιοχή του Λονδίνου, δηλαδή η χρήση των πινακίδων μηχανοκίνητων οχημάτων για την ταυτοποίηση των κατόχων των οχημάτων (Levi M. & Wall S. D. 2004 : 204).

Αναφέρω το συγκεκριμένο παράδειγμα θα το αναπτύξω γιατί θεωρώ πως φαίνεται πως μπορεί να υπάρξει μία ελπίδα για τα δικαιώματά μας (όπως το δικαίωμα στην ελεύθερη διακίνηση, τι απαραβίαστο της προσωπικής ζωής κ.ο.κ.) αρκεί να υπάρχει μία καλύτερη λειτουργία ή αναβάθμιση του ρόλου διάφορων θεσμών της Ε.Ε., οι οποίοι έχουν μόνο τυπικό και συμβουλευτικό χαρακτήρα. Η συνεργασία ανάμεσα σε ΗΠΑ και Ε.Ε. είχε μια διπλό κόστος για τις αεροπορικές εταιρείες:

1. καταδίκη των εταιρειών για μη επαρκή προστασία των δικαιωμάτων των πελατών τους από πλευρά Ε.Ε.
2. μεγάλες καθυστερήσεις εξαιτίας συνεχών ελέγχων που θα πραγματοποιούνταν σε αμερικάνικο έδαφος

Η σημασία αυτής της διαφωνίας έγκειται στο γεγονός της ανακάλυψης μιας κοινής ιδιότητας. Μιας ιδιότητας που υπερβαίνει την έννοια του έθνους γίνεται ευρωπαϊκή ιδιότητα και θέτει τις προϋποθέσεις για τη δημιουργία μιας ευρωπαϊκής δημοκρατίας. Σε σχέση με το μέλλον της Ε.Ε. και την προστασία των δικαιωμάτων είναι η αναβάθμιση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου ως ένας σημαντικός θεσμός για τους Ευρωπαίους, με δικαίωμα άσκησης βέτο (αρνησικυρία) και όχι με έναν απλά συμβουλευτικό και συμπληρωματικό ρόλο ενός των θεσμών της Ε.Ε. Αν κάτι τέτοιο συνέβαινε τότε αποφάσεις όπως το PNR ή το Safe Harbor δεν θα εφαρμόζονταν στην Ε.Ε.

Η στάση της Ευρωβουλής γύρω από το ζήτημα της συνεργασίας Ευρώπης-ΗΠΑ στις αερομεταφορές αποτελεί ένα καλό παράδειγμα της αναβάθμισης που χρειάζονται ορισμένοι θεσμοί εντός της Ε.Ε. Η προσπάθεια από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ώστε να μην υπογραφεί μία τέτοια συνεργασία με τις ΗΠΑ, με το σκεπτικό πως το δικαίωμα προστασίας των προσωπικών δεδομένων είναι ένα από τα θεμελιώδη δικαιώματα των πολιτών της Ε.Ε.

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο αποτελεί ένα σημαντικό θεσμό για τους Ευρωπαίους πολίτες, και θα μπορούσε να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο ως προς την ύπαρξη ενός πιο άμεσου μοντέλου δημοκρατίας στη διαδικασία λήψης αποφάσεων εντός των διάφορων ευρωπαϊκών οργάνων διακυβέρνησης (Bignami, Fr. 2005 : 867) .

Κεφάλαιο 5

Κοινωνία Πολιτών και Παρακολούθηση: Αντίσταση και Υποστήριξη

Στο συγκεκριμένο μέρος της εργασίας θα εξετάσω την έννοια της κοινωνίας των πολιτών και την αντίστασή της στην παρακολούθηση²⁴. Αυτό που θα διερευνήσω εδώ είναι τι είναι η κοινωνία πολιτών (ΚΤΠ) για να αναφερθώ σε δύο χαρακτηριστικά παραδείγματα Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ από εδώ και πέρα) που αντιστέκονται στην παρακολούθηση. Φυσικά, θα αναφερθώ και σε διάφορες άλλες ΜΚΟ επιλέγοντας συγκεκριμένες δράσεις τους ώστε να διαφανεί η αντίσταση της ΚΤΠ στις πρακτικές παρακολούθησης ή στις παραβιάσεις της ιδιωτικότητας. Σε σχέση με αυτό, θα προσπαθήσω ακόμη να εξετάσω την άποψη που υποστηρίζει πως η ΚΤΠ στην Ελλάδα είναι ανίσχυρη ή ασθενική.

Το πρώτο ερώτημα που τίθεται είναι τι είναι η ΚΤΠ δηλαδή ποιος θα μπορούσε να είναι ο ορισμός αυτής της έννοιας. Οι ρίζες της έννοιας μπορούν να αναζητηθούν στο Κικέρωνα που όριζε ως “civilis societas” όσους κατοικούν σε μια πολιτική κοινότητα και οι οποίοι υπηρετούν τα συμφέροντα της πολιτικής κοινότητας στην οποία ανήκουν. Στον ορισμό αυτό φαίνεται να υπάρχει ενεργός ρόλος του κράτους στην ΚΤΠ. Η έννοια έγινε ξανά επίκαιρη τον 17^ο και 18^ο αιώνα με τις αναφορές θεωρητικών όπως οι Ferguson, Paine, Hegel, de Tocqueville, ο Marx, ο Hegel, ο Gramsci (Σωτηρόπουλος 2004)²⁵.

Τι είναι όμως πραγματικά η ΚΤΠ σήμερα ; Όπως μπορεί εύκολα να κατανοήσει κάποιος από όσα αναφέρθηκαν πρόκειται για μια πολύσημη έννοια που παρουσιάζει αρκετή πολυπλοκότητα ακόμη και για το πώς θα πρέπει να ονομάζεται.

Ανάμεσα στους διάφορους ορισμούς που εξέτασα διέκρινα τους εξής:

1. «η ΚΤΠ πρόκειται για μία δημόσια σφαίρα, η οποία θεσμικά προστατεύεται από το κράτος και εντός της οποίας μπορούν τα άτομα

²⁴ Αξίζει να σημειωθεί πως υπάρχει εκτενής θεωρητικός διάλογος για το αν η έννοια πρέπει να αναφέρεται ως Κοινωνία Πολιτών ή Κοινωνία των Πολιτών. Στην εργασία μου θα επιλέξω τον όρο Κοινωνία των Πολιτών χωρίς να δώσω έμφαση στο διάλογο.

²⁵ η αναγέννηση της έννοιας σχετίζεται με τα γεγονότα του 1989 στην Ανατολική Ευρώπη(Σωτηρόπουλος, Δ. 2004: 21)

να δρουν ελεύθερα» (Kubik 2000 : 182) και « την ΚτΠ ως ένα σύνολο κοινωνικών ομάδων, τα μέλη των οποίων διαλογίζονται και δρουν συλλογικά με σκοπό την εκπλήρωση κοινών στόχων» .

2. «η ΚτΠ σε πολιτικό επίπεδο ως χώρος μεταξύ του κράτους και των πολιτών, των κυβερνώντων και των κυβερνώμενων, ως δηλαδή ενδιάμεσα στρώματα που βάζουν το κοινό συμφέρον πάνω από τα συμφέροντά τους» (Μουζέλης 2005) .
3. «ΚτΠ θα πρέπει να περιλαμβάνει το σύνολο των κοινωνικών συσσωματώσεων, δηλαδή των ομάδων πίεσης, κοινωνικών κινημάτων, εθελοντικών ομάδων, συλλόγων και σωματείων καθώς και μη θεσμοθετημένων ομαδώσεων και δικτύων και των μεταξύ τους αλληλεπιδράσεων» (Σωτηρόπουλος 2004 : 121) .

Στην εργασία μου θα υιοθετήσω τον τρίτο ορισμό που χρησιμοποιεί ο Σωτηρόπουλος.

Φυσικά, ο ορισμός αυτός σημαίνει πως η ΚτΠ ανάμεσα στο κράτος και στην αγορά. Πρόκειται για έναν ενδιάμεσο χώρο όπου οι φορείς της είτε συμπληρώνουν το κράτος είτε έρχονται σε αντίθεση με αυτό, ενώ όλες οι οργανώσεις της ΚτΠ είναι εκτός της αγοράς αφού δεν έχουν ως στόχο τους την επιδίωξη του κέρδους, αντιθέτως πρόκειται για μη κερδοσκοπικές και μη εμπορικές οργανώσεις (Cararini 2002)²⁶ .

Όσον αφορά τις πρακτικές της ΚτΠ , ο Στυλιανίδης²⁷ θέτει 6 κριτήρια που θα πρέπει να χαρακτηρίζουν τις οργανώσεις αυτές:

1. η κοινωνική πρακτική της να είναι δημόσια.
2. να μην υπάρχει νομική υποχρέωση για την εκτέλεσή τους, δηλαδή να είναι εθελοντική.
3. να επικαλείται μία αρχή δημοσίου συμφέροντος.
4. να παράγει εξ' αντικειμένου δημόσια ωφέλεια.
5. να μην προέρχεται από το κράτος.
6. να μην είναι εμπορευματοποιημένη.

²⁶ Μία σημαντική σημείωση είναι πως η ΚτΠ δεν θα πρέπει σε καμία περίπτωση να ταυτίζεται με ολόκληρη την κοινωνία. «Κάποιες οργανώσεις και κάποιες ενέργειες μπορούν αντιστοίχως να υφίστανται ή να εκτυλίσσονται στην κοινωνία γενικά, χωρίς όμως να αφορούν την κοινωνία πολιτών ειδικά» (Σωτηρόπουλος 2004 : 23).

²⁷ όπως αντλείται από το Σωτηρόπουλος, Α. Δημήτρης,(επιμέλεια) (2004). *Η άγνωστη κοινωνία πολιτών : κοινωνικές κινητοποιήσεις, εθελοντισμός και κράτος στη σύγχρονη Ελλάδα*. Αθήνα : Ποταμός

Με βάση τα παραπάνω ως οργανώσεις της ΚτΠ θεωρώ τις μη κυβερνητικές και μη κερδοσκοπικές που η δράση τους είναι δημόσια, εθελοντική, στοχεύει στο δημόσιο συμφέρον, ή παράγουν δημόσια ωφέλεια, μη κρατική και μη εμπορευματοποιημένη. Γιατί η ΚτΠ στην Ελλάδα θεωρείται ως ανίσχυρη ή ασθενική. Φυσικά το συγκεκριμένο ζήτημα χρειάζεται περισσότερη εμπειρική διερεύνηση, αυτό που θα προσπαθήσω εδώ είναι να δείξω ποιες είναι τουλάχιστον βιβλιογραφικά οι τάσεις για την ΚτΠ στην Ελλάδα.

Ο Σωτηρόπουλος (2007) θέτει τρεις ερμηνείες για την ατροφική ΚτΠ στην Ελλάδα με βάση:

- τον τρόπο ένταξης των μαζών στην πολιτική ή τις πελατειακές σχέσεις.
- μια γενικότερη διαπίστωση περί μείωσης του ενδιαφέροντος για την πολιτική στην Ελλάδα
- την έλλειψη κοινωνικού κεφαλαίου δηλαδή το βαθμό εμπιστοσύνης που δείχνουν τα άτομα προς άλλα άτομα και θεσμούς (Σωτηρόπουλος, Δ. 2007 : 3-12)

Μία άλλη σχετική ερμηνεία με τη διαπίστωση περί μείωσης του ενδιαφέροντος για την πολιτική στην Ελλάδα αφορά και την κυνική αποστασιοποίηση των πολιτών από τα πολιτικά κόμματα (Βούλγαρης 2001)²⁸. Το συγκεκριμένο ζήτημα τοποθετείται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο και υποστηρίζεται πως υπάρχει μία αισθητή μείωση ικανοποίησης από τη λειτουργία της δημοκρατίας την περίοδο μεταξύ 1983-1990 με εντονότερη τη διετία 1989, 1990 (Σωτηρόπουλος Δ. 2004) .

Βιβλιογραφικά αναφέρω ακόμη άλλες δύο ερμηνείες για την ατροφία της ΚτΠ στην Ελλάδα:

Η πρώτη από αυτές θεωρεί πως το ελληνικό κράτος είναι πολύ ισχυρό και πως οι μάζες έχουν ενσωματωθεί σε λίγα ισχυρά κόμματα με αποτέλεσμα η ΚτΠ να είναι παραδοσιακά συρρικνωμένη. (Σωτηρόπουλος, Δ. 2004 : 124-126) Η παντοδυναμία του κράτους στην Ελλάδα έγκειται στην πολιτική ενσωμάτωση των μαζών μέσω του πελατειακού συστήματος (Σωτηρόπουλος, Δ. 2007 : 6) . Η δεύτερη ερμηνεία για την ατροφία της ΚτΠ στην Ελλάδα ανάγει το φαινόμενο στην έλλειψη κοινωνικού

²⁸ τα πολιτικά κόμματα θα πρέπει να γίνουν αντιληπτά ως το σημείο τομής ανάμεσα στο κράτος και στην ΚτΠ. Τα κόμματα δεν θα πρέπει να θεωρούνται ως ότι ανήκουν στην ΚτΠ επειδή επιδιώκουν την εξουσία.

κεφαλαίου²⁹. Θεωρείται ότι το κοινωνικό κεφάλαιο στην Ελλάδα είναι σχετικά μικρό, διότι σύμφωνα με στοιχεία που αντλήθηκαν από Ευρωπαϊκή Κοινωνική Έρευνα το 2003 , οι Έλληνες εμφανίζουν τα μεγαλύτερα επίπεδα δυσπιστίας ως προς τους συμπατριώτες τους καθιστώντας τους αρνητικούς ως προς οποιαδήποτε συλλογική προσπάθεια.

5.1 Η Αντίσταση της ΚτΠ στην Παρακολούθηση

Η παρακολούθηση εκλαμβάνεται συνήθως από τους πολίτες, ιδιαίτερα σε χώρες με αυταρχικό παρελθόν όπως και στην Ελλάδα ως μία αρνητική έννοια. Στην ουσία όμως το φαινόμενο της παρακολούθησης, είναι ένα φαινόμενο αμφιλεγόμενο ανάλογα με το ποιος και γιατί συλλέγει και επεξεργάζεται προσωπικές πληροφορίες-δεδομένα (πχ πολλές φορές η συγκέντρωση πληροφοριών βοηθάει στην εξακρίβωση , στην αποτελεσματικότητα και στην ασφάλεια) και οι διαδικασίες της είναι πολύπλοκες και σύνθετες (πχ οι διαδικασίες επεξεργασίας ορισμένων προσωπικών δεδομένων μπορούν να γίνουν ταυτόχρονα από πολλούς διαφορετικούς φορείς για διάφορους λόγους). Τέλος, οι διαδικασίες επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων δεν είναι αλάνθαστες αφού πολλά σφάλματα μπορούν να γίνουν. Αρκεί να εφαρμόζονται οι Δίκαιες Αρχές και πρακτικές πληροφοριών δηλαδή:

1. Ενημέρωση
2. Συγκατάθεση
3. Πρόσβαση
4. Αντίρρηση
5. Διόρθωση των δεδομένων του υποκειμένου

Για τον λόγο αυτό ο Lyon υιοθετεί την έννοια της «διαλεκτικής του ελέγχου» (dialectics of control) υποστηρίζοντας πως η παρουσία ενός αρνητικά προσλαμβανομένου μηχανισμού παρακολούθησης δημιουργεί αντίδραση και η κοινή αυτή δράση προκαλεί περισσότερη παρακολούθηση (Lyon, D. 2007a : 163). Κατά την άποψη του η διαντίδραση σε σχέση με την παρακολούθηση γίνεται με τρεις τρόπους: είτε με την αποδοχή των

²⁹ Ως μέρη κοινωνικού κεφαλαίου θεωρούνται τόσο οι στάσεις και οι αντιλήψεις όσο και οι συμπεριφορές ενώ στην πράξη το κοινωνικό κεφάλαιο αποτιμάται με βάση το βαθμό εμπιστοσύνης των ατόμων προς άλλα άτομα και θεσμούς.

τεχνολογιών παρακολούθησης, είτε με τη διαπραγμάτευση με τις μορφές παρακολούθησης και τέλος με την αντίσταση κατά της παρακολούθησης.

Ο Monahan (2006b:529) προσφέρει μία άλλη προσέγγιση στην αντίσταση ενάντια στην παρακολούθηση. Πιο συγκεκριμένα χρησιμοποιεί το έργο των Hardt και Negri «Η Αυτοκρατορία» και πιο συγκεκριμένα την άποψή τους πως τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι μία δικαιολόγηση της ανάμειξης της Αμερικάνικης Αυτοκρατορίας, που χρησιμοποιεί τα παγκόσμια ιδανικά για την αιτιολόγηση για ιμπεριαλιστικές εισβολές. Παρομοίως, οι αγώνες των ακτιβιστών φαίνεται πως διδάσκουν το σύστημα του παγκόσμιου καπιταλισμού ή αυτούς που υπηρετούν τις λειτουργίες τους, πώς να αυξάνουν τη στρατηγική αποτελεσματικότητα ελέγχοντας τους χώρους της αντιπολίτευσης. Ο Monahan (2006b: 530) συνεχίζει αυτή την προσέγγιση και υποστηρίζει πως οι σημερινές διαμάχες στις πρακτικές παρακολούθησης και αντιπαρακολούθησης αναπαριστούν μία ευρύτερη διαμάχη για τον έλεγχο του σώματος και του χώρου.

5.2 Υποστήριξη της ΚτΠ στην Παρακολούθηση

Υπάρχουν και περιπτώσεις όπου οργανώσεις της ΚτΠ υποστηρίζουν και επιζητούν μορφές παρακολούθησης π.χ ορισμένα παραδείγματα που μπορούν να αναφερθούν είναι η οργάνωση για την οδική ασφάλεια στην Μ. Βρετανία (ROSPA- Royal Society for the Prevention of Accidents),³⁰ η οποία ζητάει επίμονα την τοποθέτηση καμερών ασφαλείας στους δρόμους. Συγκεκριμένα δημιουργήθηκαν διάφορα προγράμματα που στόχευαν στη εκπαίδευση των πολιτών και στη διατήρηση της εγρήγορσης (vigilance) τους μετά την 11/09 στις ΗΠΑ και στη Μ. Βρετανία. Βεβαίως, αυτά τα προγράμματα είναι αμφιλεγόμενα και τους έχει ασκηθεί μεγάλη κριτική. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι το πρόγραμμα Cat Eyes –Community Anti-terrorism Taining Institute- που είναι μία εταιρία στις ΗΠΑ με σλόγκαν «εκπαιδύουμε τους πολίτες με περηφάνια και όχι προκατάληψη» που αποδεικνύεται αρκετά επικερδής ως επιχείρηση αφού χρεώνει το κάθε εκπαιδευτικό της πρόγραμμα 3000 δολάρια³¹. Ως στόχοι του προγράμματος αναφέρονται:

- Η προστασία ενάντια σε τρομοκρατικές επιθέσεις.

³⁰ Για περισσότερες πληροφορίες βλ. <http://www.rospsa.com/roadsafety/work/index.htm>

³¹ http://cateyes.us/index.php?option=com_frontpage&Itemid=1

- Προσπάθεια αποφυγής περιγραφής υπόπτων με βάση φυλετικά ή εθνικά χαρακτηριστικά.

- Εκπαίδευση αναγνώρισης ύποπτων συμπεριφορών.

Σύμφωνα με την ACLU³² (American Civil Liberties Union) το πρόγραμμα CAT Eyes είναι «καθρέφτης» και στην πραγματικότητα πρόκειται για μία ανεπίσημη προσπάθεια των ομοσπονδιακών αρχών να στρατολογήσουν χιλιάδες εργαζόμενους ως πληροφοριοδότες που θα αναφέρουν οποιαδήποτε ύποπτη ενέργεια στο Υπουργείο Δικαιοσύνης (New York Times, 2003) .

Βεβαίως υπάρχουν και άλλα προγράμματα που αναπτύχθηκαν ως προσπάθειες αύξησης της ασφάλειας μετά την 11/09 όπως είναι το Highway Watch-που ζητά από τους οδηγούς φορτηγών να αναφέρουν ό,τι θεωρούν ύποπτο-, το Florida TIPS –μία προσπάθεια μίμησης του αρχικού προγράμματος TIPS-, το Real Estate Watch-που ζητά από τους κτηματομεσίτες να αναφέρουν οποιαδήποτε ύποπτη κίνηση ενώ ακόμη και στα συμβόλαια των σπιτιών υπάρχει αντίστοιχος όρος κ.α. (ACLU Report (2004): 5-6). Τα παραδείγματα αυτά δείχνουν τη συνεργασία ομάδων της ΚτΠ με τις κρατικές υπηρεσίες ενάντια στην τρομοκρατία, ενισχύοντας τους μηχανισμούς παρακολούθησης. Έτσι προκαλείται και μία σύγχυση για το ποιος παρακολουθεί ποιον.

Όμως, ένα από τα πιο σημαντικά ερωτήματα που τίθενται είναι ποιοι παρακολουθούν και ελέγχουν αυτούς που παρακολουθούν; Ομάδες-παρατηρητήρια της ΚτΠ μπορούν να παίξουν ένα τέτοιο ρόλο. Η αντίσταση στην παρακολούθηση, αντίσταση είτε στην παράνομη παρακολούθηση είτε σε μορφές παρακολούθησης που θεωρούνται ότι παραβιάζουν την ιδιωτικότητα άσχετα αν είναι νομότυπες μπορεί να γίνει είτε ατομικά είτε συλλογικά. Στη δεύτερη περίπτωση υπάρχουν πολλές εθελοντικές ΜΚΟ και δίκτυα συνηγόρων (advocators networks) των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που αν και δεν νοούνται ως κοινωνικά κινήματα όμως διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην μάχη εναντίον της ασύδοτης παρακολούθησης (Lyon, D. 2007a : 78) .

Διάφορες ΜΚΟ που αντιστέκονται στην παρακολούθηση λειτουργούν στις ΗΠΑ και στην Ε.Ε. όπως είναι η EPIC, η EFF, η ACLU, το NO2ID, το

³² www.aclu.org

Statewatch, η P.I. κ.α.³³ χαρακτηρίζονται ως δίκτυα συνηγόρων δηλαδή ως δίκτυα που προσπαθούν να υπερασπισθούν ή να επιτύχουν την προστασία της ιδιωτικότητας. Οι ΜΚΟ αυτές τάσσονται στην ουσία κατά της συνεχώς αυξανόμενης παρακολούθησης που ασκεί το κράτος και οι επιχειρήσεις και καταγγέλλουν με κάθε τρόπο την αδυναμία του κράτους να προστατεύσει τα προσωπικά δεδομένα των πολιτών και κατ' επέκταση την ιδιωτικότητά τους. (Introna and Gibbons 2009 : 235) .³⁴

Όμως, στην περίπτωση της παρακολούθησης η αντίσταση μπορεί να γίνει ένα αναγκαίο συμπλήρωμά της όπως υποστηρίζεται από διάφορους θεωρητικούς όπως οι Giddens, Foucault, Bogard που πιστεύουν πως η παρακολούθηση ενδυναμώνεται από την αντίσταση των υποκειμένων της στο πλαίσιο της « διαλεκτικής του ελέγχου». Η παρακολούθηση προκαλεί αντίδραση και αντίσταση που αυτή με τη σειρά της προκαλεί περισσότερη παρακολούθηση. Ένα παράδειγμα είναι αυτό που παρουσιάζεται από τους Luis Fernandez και Laura Huey όταν αναφέρουν πως διαδηλωτές κατά της παρακολούθησης στο Seattle χωρίς να το θέλουν έθεσαν τις βάσεις για τη δημιουργία νέων συστημάτων παρακολούθησης (Fernandez, A. L., and Huey, L. 2009) .

Η αντίσταση των ΜΚΟ εκφράζεται με διάφορους τρόπους π.χ: με ψηφίσματα, με διαδηλώσεις, με διάφορες εκδηλώσεις, με κινητοποιήσεις κατά των καμερών ακόμα και με κάλυψη ή και με «το σπάσιμο» καμερών της Αστυνομίας. Οι περισσότερες οργανώσεις που ασχολούνται με την αντίσταση κατά της παρακολούθησης συνήθως είναι οργανώσεις που προωθούν την προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων ένα εκ των βασικότερων των οποίων είναι το δικαίωμα στην προστασία της

³³ EPIC: Electronic Privacy Information Center, EFF: Electronic Frontier Foundation, ACLU: American Civil Liberties Union, NO2ID: No to Identification P.I.: Privacy International

³⁴ Πρόκειται για μία έννοια που θα μπορούσε να παρομοιασθεί με τον νόμο της Φυσικής του Νεύτωνα για τη δράση και την αντίδραση. Θεωρητικοί όπως οι Hollander και Einwohner (Hollander and Einwohner 2004, : 548-549)³⁴ πιστεύουν πως η αντίσταση έχει 4 ιδιότητες:

1. είναι διαδραστική προς τη φύση
2. είναι πολύπλοκη
3. δομείται κοινωνικά

κεντρικό ρόλο στην εκδήλωση της αντίδρασης διαδραματίζει η εξουσία (Van Brackel M. and Bernhard 2009 : 21)

ιδιωτικότητας. Όπως αναφέρει ο Bennett (Bennett 2008) στο έργο του "The Privacy Advocates" (2008) «στην ουσία υπάρχει ένα δίκτυο συνηγόρων για την ιδιωτικότητα που χαρακτηρίζεται ως έντονα ενεργό, με σαφή σκοπό, αλλά και κατακερματισμένο. Στην ουσία η παρακολούθηση και η ιδιωτικότητα συνιστούν τις δύο όψεις του ίδιου νομίσματος. Από την μία πλευρά η ιδιωτικότητα λειτουργεί ως μηχανισμός εξουδετέρωσης της εξουσίας που δημιουργεί η παρακολούθηση. Από την άλλη πλευρά η παρακολούθηση εξουδετερώνει την ιδιωτικότητα με σκοπό τη δημιουργία κανονιστικών συμπεριφορών ή για την άσκηση επίδρασης στις συμπεριφορές των ατόμων.³⁵ Η αντίσταση των οργανώσεων παρακολούθησης, επικεντρώνεται σε εκείνες τις περιπτώσεις που κράτος κάνει κατάχρηση της εξουσίας του και πως ένα από τα βασικότερα δικαιώματα δηλαδή αυτό της ιδιωτικότητας παραβιάζεται σε συνεχή βάση από τις κατά τόπου κυβερνήσεις.

Συνοπτικά, στο κεφάλαιο αυτό μελετήσαμε τη σχέση της ΚΤΠ με την παρακολούθηση και πως οι διάφορες ΜΚΟ αντιδρούν θετικά αλλά κυρίως αντιστέκονται απέναντι στην παρακολούθηση. Επίσης, προβλήθηκαν οι διάφορες μορφές δράσης ΜΚΟ γύρω από την παρακολούθηση. Οι μορφές δράσης είναι είτε υπέρ της παρακολούθησης (π.χ Cat eyes) είτε κατά (π.χ ACLU), της κρατικής και της ιδιωτικής παρακολούθησης.

³⁵ Martin, K. A., Van Brakel, E. R., Bernhard, J. D, (2009) « Understanding resistance to digital surveillance: Towards a multi-disciplinary, multi-actor framework», *Surveillance and Society* , 6(3), pp 213-232 όπως αντλείται από Bennett (2008)

Κεφάλαιο 6

Εμπειρική Διερεύνηση διαφόρων ΜΚΟ ενάντια στην Παρακολούθηση

Τα τελευταία χρόνια, ιδιαίτερα μετά την 11^η Σεπτεμβρίου, το ζήτημα της παρακολούθησης έχει γίνει κεντρικό σε πολλές χώρες της Αμερικής και της Ευρώπης που έχουν μετατραπεί σε «κοινωνίες παρακολούθησης». Παράλληλα έχει ξεκινήσει διάλογος και μορφές αντίστασης διαφόρων οργανώσεων (ΜΚΟ)³⁶ της Κοινωνίας Πολιτών ενάντια στην επέκταση της παρακολούθησης.

Για τη συλλογή πληροφοριών για το έργο των ΜΚΟ ενάντια στην παρακολούθηση χρησιμοποίησα τις εξής πηγές πληροφόρησης:

1. Τις επίσημες ιστοσελίδες των ΜΚΟ.
2. Επικοινωνία, ηλεκτρονική και τηλεφωνική με μέλη τους.
3. Βιβλιογραφικές αναφορές για τη δράση τους.

6.1 Σημαντικές ΜΚΟ ενάντια στην Παρακολούθηση: P.I., EPIC, NO2ID

6.1.1 Privacy International. Η Διεθνής της Ιδιωτικότητας

Μία από τις πιο γνωστές διεθνώς οργανώσεις για της προστασίας της ιδιωτικότητας είναι η Privacy International (P.I.). Πρόκειται για την πρώτη οργάνωση που τάσσεται υπέρ της προστασίας της ιδιωτικότητας σε παγκοσμία κλίμακα. Σύμφωνα με την ιστοσελίδα (www.privacyinternational.org) της επίσημα αναφέρεται στην καταστατική της διακήρυξη ως ανεξάρτητη μη κυβερνητική ιδιωτική οργάνωση με έδρα το Ηνωμένο Βασίλειο. Η ίδρυση της χρονολογείται το 1987 ενώ από το 1990 θέτει ως κύριο στόχο της την προστασία της ιδιωτικότητας. όπως αναφέρει και στον επίσημο ιστότοπο της οργάνωσης: « [...] περισσότεροι από 100 ειδικοί και οργανώσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα ίδρυσαν μία οργάνωση που έθετε ως στόχο της την προστασία της ιδιωτικότητας.»³⁷ Τα μέλη της οργάνωσης αποτελούν, όπως και στις περισσότερες περιπτώσεις

³⁶ αν και βιβλιογραφικά υπάρχει έντονος και συνεχής διάλογος για το κατά πόσο μία ΜΚΟ είναι πραγματικά μη κυβερνητική ειδικά σε περιπτώσεις που εμφανίζει χρηματοδότηση από επίσημους κρατικούς φορείς, το θέμα αυτό δεν μας απασχολεί εδώ.

³⁷ [http://www.privacyinternational.org/article.shtml?cmd\[347\]=x-347-65428](http://www.privacyinternational.org/article.shtml?cmd[347]=x-347-65428) στις 18/08/2009

παρομοίων οργανώσεων , άτομα μεσαίων εισοδηματικών κλιμάκων, επαγγελματίες στον τομέα της πληροφορικής, δικηγόρους, πανεπιστημιακούς, δημοσιογράφους, νομικούς και ακτιβιστές στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι η συγκεκριμένη οργάνωση δεν έχει μία συγκεκριμένη έδρα (αν και επισήμως η έδρα της είναι το Ηνωμένο Βασίλειο) και οι συναντήσεις των μελών της γίνονται σε διαφορετικές κάθε φορά τοποθεσίες.

Οι δράσεις της από το 1990-2007 είναι:

- περισσότερα από 100 συνέδρια και τελετές απονομής θετικών και αρνητικών βραβείων.
- συμμετοχή σε διεθνείς συναντήσεις.
- συνεντεύξεις τύπου (περισσότερες από 1500).
- οργάνωση εκστρατειών.
- δημοσιεύσεις και συμμετοχή σε επιτροπές εθνικών κοινοβουλίων ή και υπερεθνικών οργανισμών (λ.χ: σε επιτροπές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, της Οργάνωσης για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη, της Unesco και των Ηνωμένων Εθνών.³⁸

Η χρηματοδότηση της οργάνωσης γίνεται είτε μέσω ιδρυμάτων, είτε μέσω ακαδημαϊκών συνεισφορών είτε από άλλες ΜΚΟ αλλά και από συνδρομές μελών και ιδιωτών. Ανάμεσα στους φορείς που χρηματοδοτούν την οργάνωση είναι το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, χρηματοδότες που ίσως να εγείρουν σημαντικά ερωτήματα για το κατά πόσο η συγκεκριμένη οργάνωση παραμένει ανεξάρτητη.

Ανάμεσα στα θέματα που ασχολείται η Privacy International είναι η λογοκρισία στο Διαδίκτυο, τα συστήματα ταυτοποίησης, η ελευθερία της πληροφόρησης, οι εξελίξεις στην αντιτρομοκρατία κ.α. Από τον διαδικτυακό της ιστότοπο μπορεί κανείς να δει την ποικιλία των θεμάτων που ασχολείται:

1. Ελευθερία Πληροφορίας
2. Εθνικές Κάρτες Ταυτοποίησης
3. Αντιτρομοκρατία
4. Παρακολούθηση Ταξιδιών και Συνόρων

³⁸ [http://www.privacyinternational.org/article.shtml?cmd\[347\]=x-347-559062](http://www.privacyinternational.org/article.shtml?cmd[347]=x-347-559062) 18/08/2009

5. Νόμοι για Προστασία της Ιδιωτικότητας και των Δεδομένων
6. Παρακολούθηση Επικοινωνιών
7. Ελευθερία της Έκφρασης
8. Πολιτική 'Ξεπλύματος'
9. Ιδιωτικότητα DNA
10. Παρακολούθηση Οικονομικών
11. Αρχεία Χωρών

Η κάθε μία από αυτές τις κατηγορίες διαιρούνται σε επιμέρους υποκατηγορίες ενώ κάθε κατηγορία περιλαμβάνει μία συγκεκριμένη δομή. Δηλαδή σημαντικό είναι να αναφερθεί πως για κάθε μία :

1. Υπόβαθρο Πληροφοριών
2. Νέα και Εξελίξεις
3. Εξελίξεις σε Νομικό και Πολιτικό Επίπεδο
4. Εκθέσεις της Privacy International
5. Διεθνείς Συμφωνίες
6. Διάφορα Έγγραφα
7. Συνεντεύξεις Τύπου
8. Εκστρατείες

Η Privacy International δεν είναι μία οργάνωση που έχει μόνο ένα στόχο. Θέτει ως γενικότερο στόχο της την πληροφόρηση και την εκπαίδευση του ευρύτερου κοινού σε θέματα που αφορούν την ιδιωτικότητα και τα προσωπικά δεδομένα. Την ενδιαφέρει να αναδεικνύει και να αντιμετωπίζει τις παραβιάσεις της ιδιωτικότητας ασκώντας κάθε δυνατή αντίσταση ενάντια στην παρακολούθηση είτε από το κράτος είτε από ιδιωτικές εταιρείες. Τέλος, κάθε χρόνο από το 1997 (Σχετικά με αυτό βλ. παράρτημα Εικόνες 5-9) διεξάγει έρευνα σχετικά με τα επίπεδα προστασίας της ιδιωτικότητας σε πολλές χώρες του κόσμου (η έρευνα αυτή γίνεται σε συνεργασία με την EPIC), η οποία δημοσιεύεται και περιλαμβάνει θετική ή αρνητική βαθμολογία.

6.1.2 EPIC (Electronic Privacy International Centre)

Κατ' αρχήν παρουσιάζω το προφίλ ορισμένων ΜΚΟ οργανώσεων που σχετίζονται με την ιδιωτικότητα. Επειδή οι ΗΠΑ αποτελούν ένα τεράστιο πεδίο για τις ΜΚΟ που ασχολούνται με την προστασία της ιδιωτικότητας στις ΗΠΑ και στην Ε.Ε. Κατ' αρχήν εστιάζω την ανάλυσή μου στην EPIC

ως την σπουδαιότερη ΜΚΟ υπεράσπισης της ιδιωτικότητας στα ηλεκτρονικά μέσα (www.epic.org). Ιδρύθηκε το 1994 και αποτελεί ένα ερευνητικό κέντρο δημόσιου συμφέροντος με έδρα την Ουάσινγκτον. Σήμερα με την ιστοσελίδα της η χρηματοδότηση της EPIC γίνεται με διάφορους τρόπους μεταξύ αυτών:

- Δωρεές είτε φυσικών προσώπων είτε ιδιωτικών επιχειρήσεων
- Έσοδα από τις πωλήσεις δημοσιεύσεων της οργάνωσης
- Διάφορα νομικά βραβεία

Τα μέλη της οργάνωσης ποικίλουν από καθηγητές πανεπιστημίου, νομικούς και εργαζόμενους στον τομέα της πληροφορικής μέχρι απλούς πολίτες που ασχολούνται με την προστασία της ιδιωτικότητας αν και φαίνεται πως η οργάνωση αντλεί τους συμμετέχοντες της από τα μεσαία εισοδήματα.

Ο χώρος δράσης της EPIC είναι κυρίως η προστασία της ηλεκτρονικής ή ψηφιακής ιδιωτικότητας στις ΗΠΑ. Κύριες θέσεις της είναι:

1. Η άποψη πως μετά την 11/09 δημιουργείται στις ΗΠΑ μία κοινωνία παρακολούθησης
2. Η ιδιωτικότητα είναι ένα σύνθετο πρόβλημα που δεν λύνεται με απλές προτάσεις. Συνεπώς, η EPIC προτείνει ένα διάλογο που θα περιλαμβάνει:

Ενέργειες από το Κογκρέσο για παρεμπόδιση της ηλεκτρονικής παρακολούθησης, μείωση των παραβιάσεων της ηλεκτρονικής ιδιωτικότητας, περιορισμό της άντλησης προσωπικών ευαίσθητων δεδομένων στο διαδίκτυο, παράλληλη προώθηση της καινοτομίας και της οικονομίας σε σχέση με την ιδιωτικότητα, τα συστήματα ταυτοποίησης να επιτρέπουν την κινητικότητα και την ελευθερία, την ανάπτυξη του ελεύθερου λόγου στο Διαδίκτυο, η EPIC εναντιώθηκε στη δημιουργία μιας εθνικής τράπεζας δεδομένων και θεωρεί πως τα συστήματα ηλεκτρονικής ψηφοφορίας είναι αναξιόπιστα και παραβιάζουν την ιδιωτικότητα³⁹ Οι δράσεις της EPIC περιλαμβάνουν επίσης: διάφορα ζητήματα μεταξύ των

³⁹ από EPIC Report 2007 διαθέσιμη στην ηλεκτρονική διεύθυνση

[http://www.privacyinternational.org/article.shtml?cmd\[347\]=x-347-559597&als\[theme\]=Financial%20Surveillance\)](http://www.privacyinternational.org/article.shtml?cmd[347]=x-347-559597&als[theme]=Financial%20Surveillance)

οποίων: την αντιπροσώπευση φυσικών προσώπων στα δικαστήρια, τις αγωγές ή μηνύσεις εναντίον κρατικών υπηρεσιών, γνωμοδοτήσεις για νομικές υποθέσεις, αιτήματα για περαιτέρω ενίσχυση μέτρων προστασίας της ιδιωτικότητας.

Πιο αναλυτικά εξέτασα τις δράσεις της EPIC το διάστημα από τον Ιανουάριο του 2006 μέχρι τον Μάιο του 2007 όπως εμφανίζονται στην Έκθεση της του 2007:

Οι δράσεις της EPIC φαίνεται πως εμφανίζουν 3 σημαντικούς άξονες (συνολικά την χρονική περίοδο 2006-07 πραγματοποίησε 4 αγωγές, 5 γνωμοδοτήσεις και 11 αιτήματα):

1. Αγωγές προς κρατικούς φορείς ή προς ιδιωτικές εταιρείες όπως π.χ: την αγωγή κατά της AT&T .
2. Γνωμοδοτήσεις που εκδίδει σε σχέση με προσφυγές φυσικών προσώπων προς το κράτος ή προς ιδιωτικές εταιρείες .
3. Κατάθεση επίσημων αιτημάτων σε κρατικούς φορείς όπως π.χ: αίτημα για βελτίωση των βάσεων δεδομένων για τους κατόχους Ίντερνετ ή το αίτημα της EPIC για την τήρηση ορισμένων δικλείδων ασφαλείας που θα πρέπει να υπάρξουν από την Google μετά την εξαγορά της εταιρείας βάσεων δεδομένων Doubleclick.

Πέραν αυτών των δράσεων η EPIC εκδίδει κάθε χρόνο δημοσιεύσεις σχετικά με την ιδιωτικότητα ενώ πραγματοποιεί το σεμινάριο (το πρόγραμμα IPIOP→Internet Public Interest Opportunities) για φοιτητές νομικής με θεματικές όπως: η ιδιωτικότητα, η ελευθερία του λόγου, η ανοικτή και δημοκρατική διακυβέρνηση κ.α. με σκοπό την καλύτερη κατανόηση και την σύνδεση της δημόσιας πολιτικής με τους νόμους του Διαδικτύου. Τέλος, συμμετέχει σε επιτροπές του αμερικάνικου Κογκρέσου και της Γερουσίας έχοντας έναν συμπληρωματικό ρόλο σε σχέση με τους επίσημους θεσμούς.

Συμπερασματικά για την EPIC διαπιστώνω πως πρόκειται για μία από τις μεγαλύτερες και καλύτερα δομημένες οργανώσεις στον τομέα της προστασίας της ηλεκτρονικής ιδιωτικότητας. Στόχος της δεν είναι μόνο η πληροφόρηση του κοινού γύρω από τα ζητήματα που αφορούν παραβιάσεις των δικαιωμάτων εντός των ΗΠΑ αλλά μέσω ενός ευρύτερου φάσματος δράσεων και συνεργασιών προωθεί θεσμικές βελτιώσεις στην

προστασία της ιδιωτικότητας στην εποχή των πληροφοριών και του διαδικτύου.

Επίσης, η EPIC εμφανίζει ένα ισχυρό δίκτυο συνεργασίας με άλλες οργανώσεις προστασίας δικαιωμάτων και κυρίως της ιδιωτικότητας όπως: με την Privacy International, με την Internet Free Expression, με την Global Internet Liberty Campaign, με την Internet Democracy Project, με την Trans Atlantic Consumer Dialogue.

6.1.3 NO2ID

Μία άλλη οργάνωση που ασχολείται με το ζήτημα της παρακολούθησης μέσω των ταυτοτήτων είναι η NO2ID (όχι στις ταυτότητες) δηλαδή μία οργάνωση που στρέφεται ενάντια στην προώθηση των κυβερνητικών μέτρων για τη δημιουργία ηλεκτρονικών ταυτοτήτων εντός της Μ. Βρετανίας. Πρόκειται για μια , όπως αυτοχαρακτηρίζεται, μη κερδοσκοπική ένωση η οποία είναι αμιγώς εθελοντική ΜΚΟ τελείως ανεξάρτητη τόσο από επιχειρηματικά συμφέροντα όπως και από πολιτικά κόμματα. Βασικοί πόροι της χρηματοδότησης της οργάνωσης προέρχονται από την συνδρομή των μελών της (σ.σ. η ελάχιστη συνδρομή είναι της τάξης των 15 αγγλικών λιρών). Βεβαίως αν και υπάρχει μία αμφιβολία όσον αφορά την σύνδεσή της με κόμματα ή επιχειρήσεις, διότι πολλοί από τους χρηματοδότες ή και από τα μέλη της είναι νυν ή πρώην μέλη της βουλής ή ιδρύματα (πχ: η Joseph Rowntree Reform Trust ή το Wairwright Reform Trust), η NO2ID θεωρείται ανεξάρτητη ΜΚΟ.

Στην ουσία η δράση της NO2ID αφορά την εκστρατεία κατά της δημιουργίας ενός υποχρεωτικής εθνικής τράπεζας δεδομένων όπου θα υπάρχουν στοιχεία για κάθε Βρετανό. Δραστηριοποιείται στη Μ. Βρετανία και κατά κύριο λόγο στο Λονδίνο και μέχρι στιγμής περιλαμβάνει γύρω στα 40000 μέλη και έχει συνεργασία με 80 οργανώσεις.

Βασικό μήνυμα της εκστρατείας είναι « Σταματήστε τις προσωπικές κάρτες ταυτότητας (ID) και το κράτος προσωπικών δεδομένων». Στόχος τους είναι η μη υιοθέτηση των διατάξεων του νόμου για την συλλογή προσωπικών δεδομένων κάτι που μέχρι στιγμής θεωρείται υποχρεωτικό και τιμωρείται με πρόστιμο για όσους δεν έχουν δώσει προσωπικά τους στοιχεία. Το NO2ID υποστηρίζει πως στα άμεσα σχέδια της βρετανικής κυβέρνησης είναι η δημιουργία ενός εθνικού κέντρου πιστοποίησης

ταυτοτήτων το οποίο σε πρώτο στάδιο θα συλλέξει και θα αποθηκεύσει τα στοιχεία από όλους τους πολίτες (θα δημιουργηθούν γύρω στις 50 κατηγορίες δεδομένων). Σε δεύτερο στάδιο θα δημιουργηθεί μία κεντρική βάση δεδομένων, η οποία θα περιλαμβάνει όλες τις δευτερεύουσες βάσεις. Τα επιχειρήματα του NO2ID είναι:

1. Θεωρεί πως οι κάρτες ID δεν θα επιλύσουν το πρόβλημα της τρομοκρατίας ή της παράνομης μετανάστευσης.
2. Πιστεύουν πως θα είναι ελάχιστη η προσφορά των ταυτοτήτων στον τομέα της πρόνοιας αφού το ποσοστό όσων δηλώνουν ψευδή στοιχεία υπολογίζεται σε 2,5%.
3. Φοβάται πως η συλλογή και ανταλλαγή ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων ανάμεσα στις διάφορες κρατικές υπηρεσίες καθιστά πιο εύκολη την παραβίαση και την παράνομη κατοχή τους.
4. Θεωρεί ότι οι τεχνολογίες που χρησιμοποιούνται δεν είναι σε τέτοιο βαθμό εξελιγμένες και θα δημιουργήσουν προβλήματα όπως π.χ: στην ανάγνωση των βιομετρικών δεδομένων.
5. Το κόστος των καρτών ID υπολογίζεται σε 200 λίρες ανά άτομο και ως άμεσο κόστος συμμετοχής στις 93 λίρες ανά άτομο.
6. Οι βάσεις δεδομένων δύναται να δημιουργήσουν νέες κοινωνικές διακρίσεις όπως και να ενοχοποιήσουν λάθος άτομα.

Για τους Έλληνες πολίτες που μεταπολεμικά έχουμε όλοι αστυνομικές ταυτότητες η δράση της NO2ID δεν πρέπει να μας ξενίσει αλλά να μας προβληματίσει.

6.2 Statewatch

Το Statewatch πρόκειται για ένα παρατηρητήριο πολιτών που έχει ως σκοπό να επιτηρεί την Ε.Ε. για ζητήματα που αφορούν το χώρο των ατομικών δικαιωμάτων. Η δύναμη του Statewatch εντοπίζεται στην «ικανότητά του να αναλύει και να θέτει ζητήματα που αφορούν το σύνολο των πολιτών σε ευρύτερα πλαίσια με σκοπό την πληροφόρηση και τη δράση για αλλαγή»(Statewatch Brochure : 3).

Το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα οργανωμένης αντίστασης των Ευρωπαίων πολιτών που θα εξετάσω είναι αυτό της Μη Κυβερνητικής

Οργάνωσης (ΜΚΟ), Statewatch⁴⁰ δηλαδή παρατηρητήριο της κρατικής δράσης. Το Statewatch αποτελεί μία από τις πιο δραστήριες οργανώσεις στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αλλά και στον τομέα της αντίστασης στην παρακολούθηση (Σχετικά με αυτό βλ. παράρτημα Εικόνα 1-2). Εκτός της κεντρικότητας του (γεγονός που φαίνεται και από το κοινωνιόγραμμα που υπάρχει στο παράρτημα) πάρα πολλοί οι πολίτες και οι αναλυτές που χρησιμοποιούν τα άρθρα του στο διαδίκτυο ενώ πολύ σημαντικό είναι επίσης το γεγονός πως συνεργάζεται με πολλές άλλες οργανώσεις ενώ τέλος συμμετέχει και σε επιτροπές εντός της Ε.Ε. Στην ουσία πρόκειται για μια μη κερδοσκοπική οργάνωση και εθελοντική οργάνωση με έδρα το Λονδίνο που αρχικά ιδρύθηκε το 1977 με την ονομασία State Research⁴¹ (1977-1982). Σύμφωνα με την ιστοσελίδα του (www.statewatch.org) το Statewatch έχει ένα δίκτυο συνεργασίας που εκτείνεται σε 17 χώρες, ενώ τα τελευταία χρόνια έχει δημιουργήσει διάφορα παρατηρητήρια. Τα παρατηρητήρια του ασχολούνται με ζητήματα εσωτερικών υποθέσεων στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ατομικών δικαιωμάτων, διαφάνειας πληροφοριών για τους πολίτες της Ε.Ε.⁴² Συγκεκριμένα, ανάμεσα στα παρατηρητήρια που έχει διοργανώσει το Statewatch περιλαμβάνονται:

- παρατηρητήριο για το άσυλο και την μετανάστευση.
- παρατηρητήριο για την παρακολούθηση και διαφάνεια στην Ευρωπαϊκή Ένωση (SOS Europe).
- παρατηρητήριο για τις συναλλαγές προσωπικών δεδομένων από τις πτήσεις προς ΗΠΑ μέσω του συστήματος P.N.R.
- παρατηρητήριο για τις κρατικές λίστες των τρομοκρατών ή όσων θεωρούνται ύποπτοι για τρομοκρατία.
- παρατηρητήριο για την προστασία των δεδομένων σε θέματα που αφορούν την αστυνομία και τις δικαστικές αρχές.

⁴⁰ Οι πληροφορίες για το Statewatch συλλέχθηκαν από τον ηλεκτρονικό του ιστότοπο (www.statewatch.org). Ο συγκεκριμένος ιστότοπος δέχεται πάνω από 100000 επισκέψεις τον μήνα ενώ η βάση δεδομένων στην οποία αναζήτησα πληροφορίες περιλαμβάνει πάνω από 25000 αρχεία σχετικά με θέσεις, δράσεις και πληροφορίες για την οργάνωση.

⁴¹ Πρόκειται για μία ΜΚΟ με περίοδο δράσης από το 1977-1982. Σκοπός της ήταν η καταγραφή δραστηριοτήτων της ΜΙ5, της CIA, πληροφορίες για την απόβαση της Μ. Βρετανίας στην Β. Ιρλανδία αλλά και πληροφορίες που αφορούσαν την αστυνόμευση απεργιών και διαδηλώσεων το 1981.

⁴² <http://www.statewatch.org/observatories.htm>

- το SEMDOC (Statewatch European Monitoring and Documentation Centre) που ασχολείται με ζητήματα εσωτερικών υποθέσεων και ατομικών δικαιωμάτων στην Ε.Ε.

Βασική επιδίωξη του Statewatch μετά την 11/09 είναι η παροχή πληροφοριών σχετικών με ζητήματα και πολιτικές της Ε.Ε. ώστε τα άτομα να μπορούν να έχουν μία κριτική σκέψη γύρω από αυτά. Ιδιαίτερα, μετά την 11η Σεπτεμβρίου και την εμφάνιση των έκτακτων μέτρων (που εν τέλει αποδείχθηκαν όχι προσωρινά αλλά μόνιμα) αυξήθηκε κατά πολύ η συμβολή του Statewatch όπως και οι διάφορες δράσεις του (Statewatch Brochure : 2). Η λειτουργία του Statewatch διευρύνεται σε διάφορους τομείς: τα ατομικά δικαιώματα, τη διαφάνεια και την συγκέντρωση πληροφοριών από την Ε.Ε. σχετικά με τις διάφορες πολιτικές αποφάσεις που λαμβάνονται, την μετανάστευση και τον ρατσισμό, την αύξηση της αστυνομικής και της στρατιωτικής εξουσίας, την παρακολούθηση και την ασφάλεια, τις φυλακές, τις διάφορες πολιτικές της Ε.Ε.

Τέλος, έχει συνεργασία με διάφορες άλλες ΜΚΟ που ασχολούνται με θέματα ατομικών δικαιωμάτων και ελευθεριών τόσο στην Ευρώπη όσο και στις ΗΠΑ με τον σχεδιασμό κοινών εκστρατειών. Πιο σημαντική από αυτές είναι η εκστρατεία ECLN (European Civil Liberties Network) που στην καταστατική της δήλωση αναφέρει πως «στόχος μας είναι η εδραίωση μιας ευρωπαϊκής κοινωνίας που θα βασίζεται στην ελευθερία και στην ισότητα, σε θεμελιώδη ατομικά δικαιώματα και σε προσωπικές και πολιτικές ελευθερίες, στην ελευθερία της μετακίνησης, στην ελευθερία της πληροφόρησης και σε ίσα δικαιώματα για τις μειονότητες».⁴³ Άλλες εκστρατείες στις οποίες συμμετέχει είναι: η International Civil Liberties Monitoring Group, η INK (Independent News Collective), την εκστρατεία Global Internet Liberty Campaign που ασχολείται με ζητήματα προστασίας προσωπικών δεδομένων στο διαδίκτυο.

Ανάμεσα στις υπόλοιπες κεντρικές⁴⁴ οργανώσεις με τις οποίες το Statewatch έχει συνεργασία είναι:

⁴³ <http://www.ecln.org/about.html>

⁴⁴ Πιστεύω πως σημαντικό είναι να τονιστεί σε αυτό το σημείο πως υπάρχουν κάποιες οργανώσεις με βάση τη δράση τους που είναι πιο κεντρικές σε σχέση με κάποιες άλλες σύμφωνα με το κοινωνιόγραμμα (Εικόνα 1) φαίνεται ξεκάθαρα πως η EPIC (Electronic Privacy Information Centre), η EFF (Electronic Frontier Foundation), το Statewatch, το EDRI (European Digital Rights), το FIPR (Foundation for Information Policy Research) είναι κεντρικοί δρώντες όσον αφορά τις εθελοντικές

1. The International Campaign Against Mass Surveillance (ICAMS)
2. American Civil Liberties Union (ACLU).
3. Friends Committee on National Legislation (USA).
4. Independent Civil Liberties Monitoring Group (Canada) .
5. Privacy International.

Το Statewatch όπως προανέφερα ασχολείται με μια πληθώρα ζητημάτων που αφορά κατά κύριο λόγο τις πολιτικές της Ε.Ε. αλλά και πως αυτές εφαρμόζονται από τα διάφορα κράτη-μέλη της. Σκοπός μου δεν είναι να αναλύσω σε όλα τα ζητήματα με τα οποία ασχολείται το Statewatch. Για να δείξω την λειτουργία του Statewatch θα εξετάσω πως αντιμετωπίζει τις διάφορες προκλήσεις που υπάρχουν στην Ε.Ε. και οι οποίες σχετίζονται με τις πολιτικές της Ε.Ε. σε σχέση. Συνεπώς, θα εξετάσω συγκεκριμένες πληροφορίες που παρέχει το Statewatch για την παρακολούθηση μέσω άρθρων του και αναλύσεών του.

Πριν αναφερθώ στην παρακολούθηση και στον τρόπο με τον οποίο προσεγγίζεται από το Statewatch θα ήθελα να αναφέρω πως ένα από τα κύρια αιτήματά του είναι η ανάγκη για διαφάνεια στην Ε.Ε. Το Statewatch έχει διεξάγει έναν μεγάλης διάρκειας αγώνα με σκοπό οι αποφάσεις να μην λαμβάνονται από μικρές ομάδες εν κρυπτώ.

Η Συνθήκη του Άμστερνταμ (1997) εγγυάται, μεταξύ άλλων, το δικαίωμα κάθε πολίτη στην πληροφόρηση σχετικά με τα τεκταινόμενα στα όργανα της Ένωσης (αρχή της διαφάνειας). Αυτό το θεμελιώδες δικαίωμα των πολιτών της Ε.Ε. καταστρατηγείται σε πολλές περιπτώσεις, επειδή η αρχή της διαφάνειας μπορεί να παρακαμφθεί σε περιπτώσεις θεμάτων όπως :

δημόσιας ασφάλειας, ζητημάτων άμυνας, διεθνών σχέσεων, υπό διαμόρφωση πολιτικών αποφάσεων, πληροφοριών από τρίτες χώρες, ενώ τελευταία υπάρχει ένας τεράστιος διάλογος στην Ε.Ε. για το τι αποτελεί έγγραφο και τι όχι.

Το Statewatch, ως παρατηρητήριο Ευρωπαίων πολιτών έχει εκφράσει σε πολλές διαφορετικές περιπτώσεις τις ενστάσεις του για τον τρόπο με τον οποίο λαμβάνονται οι αποφάσεις στην Ε.Ε. θεωρώντας πως υπάρχει «έλλειψη πληροφόρησης στην έρευνα για τα νέα μέτρα που εισάγονται» σε

οργανώσεις που αντιστέκονται και που προσπαθούν να περιφρουρήσουν και να προστατέψουν τα ατομικά δικαιώματα.

θέματα ελευθερίας και δημοκρατίας (Statewatch Analysis “ The War On Freedom And Democracy”).

Το Statewatch θεωρεί πως υπάρχουν αρκετοί τομείς στους οποίους δεν παρέχονται πληροφορίες ή παρέχονται ελλιπής πληροφόρηση. Στα συστήματα SIS II (Schengen Information System II) και VIS (Visa Information System) , τα οποία δεν παρέχουν πληροφορίες στους πολίτες σχετικά με τη δυνατότητα να βρουν αν υπάρχουν δικές τους πληροφορίες εντός των συστημάτων και να τα διορθώσουν. Η πρόσβαση σε τέτοια συστήματα, σύμφωνα με το Statewatch, είναι περιορισμένη (μόνο η αστυνομία, οι συνοριοφύλακες και τα γραφεία μετανάστευσης μπορούν να ελέγχουν σχετικά με τα καθήκοντά τους)» .

Όμως, βάσει αυτού το Statewatch επισημαίνει πως υπάρχουν περί τα 25000 σημεία πρόσβασης ανάμεσα σε 15 κράτη που συμμετέχουν στο SIS II⁴⁵ (SIS II: Fait Accompli? Construction Of E.U: Big Brother Database Underway).

Στη συνέχεια θα προσπαθήσω να αναφερθώ σε τρεις συγκεκριμένες κατευθύνσεις, οι οποίες καθορίζουν τη δράση του Statewatch μετά την 11/09 δηλαδή:

1. Η πρώτη εξ' αυτών είναι η συνεργασία ΗΠΑ-Ε.Ε. , η οποία έχει απασχολήσει πάρα πολύ το Statewatch, το οποίο εκφράζει πολλές αμφιβολίες τόσο για την νομιμότητα της συνεργασίας αυτής όσο και για τις παραβιάσεις των ατομικών δικαιωμάτων και ελευθεριών. Επειδή στην εργασία μου ενδιαφέρομαι να αναδείξω τους τρόπους με τους οποίους οι πολιτικές της Ε.Ε. επηρεάζουν τους πολίτες της Ένωσης για αυτό θα αναφερθώ σε δύο ακόμη κατευθύνσεις που φέρονται να ενδιαφέρουν σε μεγάλο βαθμό τη συγκεκριμένη ΜΚΟ.
2. Η δεύτερη κατεύθυνση είναι τα διάφορα μέτρα που ελήφθησαν για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας και στην ουσία προωθούν την διεύρυνση της εξουσίας των υπηρεσιών ασφάλειας και πληροφοριών των διαφόρων κρατών μελών.
3. Η τρίτη κατεύθυνση θα είναι τα κυρίως μέτρα που ασχολούνται με την καταγραφή , κατακράτηση, ανταλλαγή προσωπικών δεδομένων και τις συνέπειες τους για την προστασία των δεδομένων.

⁴⁵ με κίνδυνο την κατασκευή ενός Ευρωπαϊού Big Brother.

Ένα άλλο ζήτημα που απασχόλησε το Statewatch είναι πως αντέδρασε η Ε.Ε. μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις στις ΗΠΑ. Σε μία ανάλυση (Σχετικά με αυτό βλ. Παράρτημα Πίνακα 2) των νομικών προτάσεων που έγιναν μετά την 11^η Σεπτεμβρίου το Statewatch αναφέρει πως από τα 11 μέτρα που προτάθηκαν τα 10 είχαν ήδη προταθεί (τα 6 από αυτά προϋπήρχαν της 11^{ης} Σεπτεμβρίου και τα 4 από αυτά υπήρχαν σε σταθερή βάση στην ευρωπαϊκή ατζέντα) και μόνο ένα εξ' αυτών μπορεί να θεωρηθεί ως καινοτόμο μέτρο.

Πιο συγκεκριμένα το Statewatch παρέχει πλήρη παρουσίαση των συγκεκριμένων μέτρων που επιγραμματικά είναι:

1. το eurojust.
2. το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης.
3. η διεύρυνση του ορισμού της τρομοκρατίας ώστε να περιλαμβάνει όσους συμμετέχουν σε διαδηλώσεις.
4. η διαδικασία παγώματος των περιουσιών σε όσους κρίνονται είτε ύποπτοι είτε ένοχοι για ζητήματα όπως διακίνηση ναρκωτικών, ξέπλυμα χρήματος, διαφθορά, διακίνηση ανθρώπων, τρομοκρατία.
5. επικύρωση των συνθηκών της Ε.Ε. του 1995, 1996 από τα εθνικά κοινοβούλια.
6. νομικά μέτρα για την μετανάστευση και το άσυλο⁴⁶.
7. για την Ευροπολ⁴⁷.
8. επιθέσεις σε πληροφοριακά συστήματα και έρευνες με την κοινή αναγνώριση διαταγών που θα σχετίζονται με το κυβερνο-έγκλημα.
9. μέτρα για τα προσωπικά δεδομένα και κυρίως μέτρα για την κατακράτηση των επικοινωνιακών δεδομένων⁴⁸.

Όλες οι καταληκτικές προθεσμίες είναι ημερομηνίες μέχρι το 2001 (κυρίως τους πρώτους μήνες) με εξαίρεση το μέτρο για τη συλλογή των δεδομένων που δεν έχει προθεσμία αλλά μόνο χαρακτηρισμό ως άμεση

⁴⁶ το μόνο νέο μέτρο από αυτά που αποφασίστηκαν για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας μετά την 11^η Σεπτεμβρίου.

⁴⁷ σχετίζεται με την προσπάθεια για επικύρωση της Συνθήκης που όριζε τη λειτουργία της Ευροπολ. Υπάρχουν ενστάσεις που αναφέρουν πως η Ευροπολ λειτουργούσε πολύ πριν τεθεί σε ισχύς η συγκεκριμένη Συνθήκη.

⁴⁸ πρόκειται για την κατακράτηση πληροφοριών από τους παρόχους υπηρεσιών τηλεπικοινωνίας σε βάρος της προστασίας των προσωπικών δεδομένων με πρόφαση την καταπολέμηση του εγκλήματος και της τρομοκρατίας.

προτεραιότητα. (Statewatch Analysis: EU anti-terrorism action plan: legislative measure in justice and home affairs by Ben Hayes).

Σχετικά με το ζήτημα της συλλογής προσωπικών δεδομένων το Statewatch αναφέρει πως την 11^η Ιουλίου 2008 η προεδρία του Συμβουλίου της Ε.Ε. δημοσίευσε μία πρόταση για την αντιμετώπιση του κυβερνο-εγκλήματος. Σε αυτή την πρόταση θέτει ως σημαίνουσας βαρύτητας την πρόσβαση σε Η/Υ εξ' αποστάσεως. Το Statewatch θεωρεί πως μία τέτοια εξέλιξη θα είναι θετική στην αντιμετώπιση του εγκλήματος αλλά και της τρομοκρατίας. Όμως, το Statewatch εκφράζει τις αμφιβολίες του για το κατά πόσο τα συμπεράσματα του Συμβουλίου δεν είναι πολιτικές θέσεις που θα χρησιμεύσουν για την προώθηση μελλοντικών πολιτικών που δεν θα είναι δεσμευτικές αλλά θα επιτρέπουν την υιοθέτηση μέτρων που θα αφορούν την κατακράτηση δεδομένων εξ' αποστάσεως από όποιο κράτος μέλος επιθυμεί μία τέτοια εξέλιξη.

Ανάμεσα στις ενστάσεις που τίθενται από το Statewatch είναι:

Πώς γίνεται να θεωρείται μία τέτοια πρόταση ως μέτρο αντιμετώπισης των τρομοκρατών όταν χρειάζονται νόμοι από τα κράτη μέλη (μόνο η Γερμανία έχει ανάλογο νομικό πλαίσιο) και την κατάλληλη τεχνολογία ώστε να είναι εφικτή η κατακράτηση δεδομένων από απόσταση. Ακόμη, το Statewatch υποστηρίζει πως δεν είναι σε κατάλληλο βαθμό αναπτυγμένο το νομικό πλαίσιο που θα στηρίζει διεθνικές αναζητήσεις σε διάφορους Η/Υ. Συμπερασματικά καταλήγει πως μία τέτοια εξέλιξη εξυπηρετεί τα συμφέροντα των ΗΠΑ που έχουν τις κατάλληλες τεχνολογίες για ένα τέτοιο εγχείρημα (Statewatch Bulletin vol. 19 1 January-March 2009) .

Ένα άλλο ζήτημα στο οποίο το Statewatch δίνει εξίσου μεγάλη σημασία είναι η συνεργασία ανάμεσα σε Ε.Ε. και ΗΠΑ όσον αφορά μια ενιαία πολιτική παρακολούθησης των πληθυσμών τους που θα περιλαμβάνει πολλά νέα μέτρα και ίσως να οδηγήσει σε ένα παγκοσμιοποιημένο καθεστώς παρακολούθησης. Η άποψη αυτή ίσως να φαίνεται ότι είναι υπερβολική αλλά είναι μία προσπάθεια για προειδοποίηση σχετικά με τα μέτρα που λαμβάνονται μετά την 11/09 για την παρακολούθηση.

Πιο συγκεκριμένα το Statewatch προσεγγίζει το ζήτημα μιας πιθανής συνεργασίας ανάμεσα σε ΗΠΑ και Ε.Ε. για θέματα που θα σχετίζονται με το έγκλημα και την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας.

Το Statewatch θεωρεί πως είναι απαράδεκτο να συμβαίνει μια τέτοια εξέλιξη και μάλιστα μυστικά ανάμεσα σε στην Ε.Ε. και σε ένα κράτος που βρίσκεται εκτός αυτής (Statewatch Analysis No 12 Secret EU-US agreement on criminal cooperation being negotiated 08/2002: 2) .

Όπως ανέφερα παραπάνω το Statewatch πρόκειται για ένα παρατηρητήριο των ατομικών δικαιωμάτων. Κατά την γνώμη μου οι ενστάσεις του σε σχέση με ζητήματα συνεργασίας ΗΠΑ-Ε.Ε. είναι μία έμμεση παράμετρος που αφορά την παρακολούθηση σε βάρος των δικαιωμάτων και ελευθεριών. Διότι συστήματα όπως το PNR (Passengers Name Records) αναπτύχθηκαν ως συνέπεια μιας τέτοιας συνεργασίας στο όνομα της ασφάλειας . Ακόμη, μία τέτοια συνεργασία παραβιάζει το δικαίωμα στην πληροφόρηση (αφού μία τέτοια συνεργασία είναι μυστική με βάση τα άρθρα 38⁴⁹ και 24 της Συνθήκης του Άμστερνταμ) και το δικαίωμα της ιδιωτικότητας (ακόμη και αν αυτό πρόκειται για ένα νομικής υφής δικαίωμα) κ.α. Συνεπώς, αναφερόμενος σε αυτή τη συνεργασία ΗΠΑ και Ε.Ε. τονίζω έμμεσα και την κοινωνιολογική πτυχή του ζητήματος της παρακολούθησης που δεν είναι μόνο η τεχνολογική αλλά βασικά είναι η αναζήτηση των σχέσεων εξουσίας και προώθησης συμφερόντων (<http://www.statewatch.org/news/2007/jul/03eu-pnr.htm>).

Μία κριτική του Statewatch για τις συνέπειες της 11^{ης} Σεπτεμβρίου στην Ε.Ε. είναι η αύξηση σε βάρος της ισχύος και του δημοκρατικού ελλείμματος στα διάφορα όργανα της Ε.Ε. Γενικότερα, η 11^η Σεπτεμβρίου δημιούργησε τις προϋποθέσεις για αντιδημοκρατικές αυθαιρεσίες της Ε.Ε. Ένα κατατοπιστικό παράδειγμα είναι η προσπάθεια για συνεργασία ανάμεσα στις ΗΠΑ και την Ε.Ε. στον τομέα της αντιτρομοκρατίας και στον τομέα της

⁴⁹ Άρθρο 24 (πρώην άρθρο I.14)

Όταν είναι αναγκαίο να συναφθεί συμφωνία με ένα ή περισσότερα κράτη ή διεθνείς οργανισμούς κατ' εφαρμογή του παρόντος Τίτλου, το Συμβούλιο, αποφασίζοντας ομόφωνα, δύναται να εξουσιοδοτήσει την Προεδρία, επικουρούμενη, κατά περίπτωση, από την Επιτροπή, να αρχίσει εν προκειμένω διαπραγματεύσεις. Οι συμφωνίες αυτές συνάπτονται από το Συμβούλιο το οποίο αποφασίζει ομοφώνως μετά από σύσταση της Προεδρίας. Ένα κράτος μέλος του οποίου ο αντιπρόσωπος δηλώνει στο Συμβούλιο ότι στη χώρα του πρέπει να πληρωθούν συγκεκριμένες συνταγματικές επιταγές, δεν δεσμεύεται από τη συμφωνία αυτή. Τα άλλα μέλη του Συμβουλίου μπορεί να συμφωνήσουν ότι η συμφωνία θα εφαρμοσθεί προσωρινά ως προς αυτά.

Οι διατάξεις του παρόντος άρθρου εφαρμόζονται και σε θέματα που εμπίπτουν στον Τίτλο VI.

Άρθρο 38 (πρώην άρθρο K.10)

Οι συμφωνίες που αναφέρονται στο άρθρο 24 μπορούν να καλύπτουν θέματα τα οποία εμπίπτουν στον παρόντα Τίτλο.

(από <http://eur-lex.europa.eu/el/treatiesadat/11997D/htm/11997D.html#0001010001>)

καταπολέμησης του εγκλήματος εν γένει. Το Statewatch έκανε γνωστό ότι μετά την 11^η Σεπτεμβρίου υπήρξε επίσημο αίτημα των ΗΠΑ με 40 προτάσεις για συνεργασία ΗΠΑ-Ε.Ε. Μία από τις προτάσεις ήταν η προφορική έγκριση των αιτημάτων και εν συνεχεία η έγγραφη πρόταση του αιτήματος. Κάτι τέτοιο δημιούργησε την αντίδραση του Statewatch που αναφέρει «το ρίσκο για ένα τέτοιο ενδεχόμενο είναι τεράστιο αφού προφορική έγκριση των αιτημάτων των ΗΠΑ παρέχει, παράνομα, επιπλέον εξουσία στις διάφορες νομικές υπηρεσίες» (Statewatch Analysis no 2 US Letter from Bush to E.U 16/10/01) .

Είναι πολύ σημαντικό να αναφερθεί πως η υιοθέτηση μέτρων που αφορούν ανταλλαγή πληροφοριών για άτομα που θεωρούνται ύποπτα συμμετοχής σε τρομοκρατικές οργανώσεις, αναζήτηση, συλλογή και κατακράτηση δεδομένων, άμεση συνεργασία των κρατών μελών με τις νομικές υπηρεσίες των ΗΠΑ, συνεργασία στα αιτήματα σύλληψης με σκοπό την ελαχιστοποίηση των διακρίσεων και έκδοση υπηκόων της Ε.Ε. που θεωρούνται ύποπτοι για τρομοκρατικές επιθέσεις παραβιάζουν την Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ)⁵⁰ ενώ υπάρχει δεδικασμένο από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων⁵¹ και τέλος, μία πιθανή συνεργασία για ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ ΗΠΑ- Ε.Ε. θεωρείται αδύνατη εφόσον οι ΗΠΑ δεν έχουν υπογράψει τη Συνθήκη Σένγκεν ούτε την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για Έκδοση Κρατουμένων.

Ένα άλλο θέμα στο οποίο υπάρχουν ενστάσεις πρόκειται για την ανταλλαγή πληροφοριών ανάμεσα στην Eurorol και τις αντίστοιχες αμερικάνικες υπηρεσίες και το eurojust. Το Statewatch θεωρεί πως δεν γίνεται να πραγματοποιηθεί μία τέτοια ανταλλαγή και πως θα είναι εις

⁵⁰ Η ΕΣΔΑ έχει επικυρωθεί από όλα τα κράτη της Ε.Ε. αλλά δεν έχει ισχύ στις ΗΠΑ. Η παραβίαση της ΕΣΔΑ γίνεται στο Άρθρο 8 (Δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής) που αναφέρει:

1. Παν πρόσωπον δικαιούται εις τον σεβασμόν της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του, της κατοικίας του και της αλληλογραφίας του.
2. Δεν επιτρέπεται να υπάρξη επέμβασις δημοσίας αρχής εν τη ασκήσει του δικαιώματος τούτου, εκτός εάν η επέμβασις αυτή προβλέπεται υπό του νόμου και αποτελεί μέτρον το οποίον, εις μίαν δημοκρατικήν κοινωνίαν, είναι αναγκαίον δια την εθνικήν ασφάλειαν, την δημοσίαν ασφάλειαν, την οικονομικήν ευημερίαν της χώρας, την προάσπισιν της τάξεως και την πρόληψιν ποινικών παραβάσεων, την προστασίαν της υγείας ή της ηθικής, ή την προστασίαν των δικαιωμάτων και ελευθεριών άλλων.

⁵¹ υπόθεση Bozano vs France A 111, 1986

βάρος θεμελιωδών δικαιωμάτων των ευρωπαϊών πολιτών καθώς αντιβαίνει στο άρθρο 8 της ΕΣΔΑ και κυρίως στο σημείο που αναφέρει πως τα κράτη που μπορούν να συνεργάζονται θα πρέπει να έχουν το ίδιο επίπεδο προστασίας δεδομένων όταν είναι γνωστό πως στις ΗΠΑ δεν υπάρχει σαφής διατυπωμένος νόμος για την προστασία των προσωπικών δεδομένων. Συνεπώς, το Statewatch πιστεύει πως μία τέτοια συνεργασία δεν θα πρέπει να προχωρήσει εφόσον προσκρούει σε βασικές αρχές, κανόνες, συμβάσεις και συνθήκες της Ε.Ε.

Επίσης, το Statewatch ασκεί κριτική στα εξής:

- Στη δημιουργία μιας ενιαίας ευρωπαϊκής υπηρεσίας πληροφοριών.
- Στην ανταλλαγή πληροφοριών ανάμεσα σε εθνικές υπηρεσίες των κρατών μελών με βάση τον σχεδιασμό μιας ευρωπαϊκής πολιτικής πληροφοριών.
- Στην ενδυνάμωση του ρόλου της Europol, της Eurojust και της Task Force of E.U. Police Chiefs.
- Στην πρόσβαση των διαφόρων υπηρεσιών ασφαλείας στις βάσεις δεδομένων συστημάτων όπως το SIS, το VIS και το Eurodac.
- Στην υποχρεωτική κατακράτηση τηλεπικοινωνιακών δεδομένων σ' όλη την Ευρώπη.

Με αφορμή τις τρομοκρατικές επιθέσεις στην Μαδρίτη δρομολογήθηκαν νέες εξελίξεις στο πεδίο της αντιμετώπισης της τρομοκρατίας και παρακολούθησης των Ευρωπαίων πολιτών. Τα μέτρα που ελήφθησαν (57 στον αριθμό δεξ Πίνακα 1) στόχευαν στον αποκλεισμό και στην καταστολή μελλοντικών τρομοκρατικών επιθέσεων ενώ συγχρόνως δήλωναν την αλληλεγγύη τους στην Ισπανία.

Το Statewatch έκανε μία εκτεταμένη ανάλυσή των μέτρων αυτών διακρίνοντάς τα σε:

1. μέτρα συναφή με την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας. Τα μέτρα αυτά είναι 30 στον αριθμό και σχετίζονται στενά με την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας. Το Statewatch βαθμολογεί⁵² τα μέτρα αυτά με βάση τις

⁵² η βαθμολόγηση των μέτρων γίνεται στην κλίμακα 1-5 (1 χαμηλότερη βαθμολογία, 5 υψηλότερη βαθμολογία). Η βαθμολόγηση χωρίζεται σε δύο μέρη: το πρώτο αφορά τη βαθμολογία που σχετίζεται με την συνάφεια του μέτρου με την αντιτρομοκρατία και το δεύτερο μέρος με τον βαθμό επικινδυνότητας που εμφανίζει για την προστασία των δεδομένων, τα ατομικά δικαιώματα, τους νόμους, την αρχή της διαθεσιμότητας κ.α. Μόνο τα συναφή με την αντιτρομοκρατία μέτρα βαθμολογούνται και στο δεύτερο μέρος(μικρό σκορ σ' αυτή την στήλη σημαίνει πως υπάρχουν σοβαρές αμφιβολίες για τα ατομικά δικαιώματα και ελευθερίες).

εν δυνάμει αμφιβολίες που εμφανίζουν σε σχέση με τα ατομικά δικαιώματα και ελευθερίες.

2. μέτρα μη συναφή με την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας. Τα 27 αυτά μέτρα δεν έχουν κάποια συνάφεια με την αντιτρομοκρατία αλλά είναι σχετικά κυρίως με την αντιμετώπιση του εγκλήματος ενώ συνδέονται και με την παρακολούθηση. Κατά το Statewatch σκοπός των συγκεκριμένων μέτρων είναι η χρήση τους για κοινωνικό και πολιτικό έλεγχο μέσω:

- i. της τήρησης αρχείων για όλες τις τηλεπικοινωνιακές υπηρεσίες (e-mail, fax, τηλεφωνικές κλήσεις σε σταθερό, σε κινητό κ.ο.κ.).
- ii. με τον εντοπισμό όλων των αεροπορικών μετακινήσεων (π.χ. PNR).
- iii. με την αποθήκευση των δακτυλικών αποτυπωμάτων όλων όσων διαμένουν στην Ε.Ε. (Statewatch "Scoreboard on post-Madrid counter-terrorism plans 03/2004).

Επέλεξα τη συγκεκριμένη έκθεση (Statewatch "Scoreboard on post-Madrid counter-terrorism plans 03/2004) διότι δείχνει την γενικότερη κριτική στάση που κρατάει το Statewatch απέναντι στις πολιτικές που προωθεί η Ε.Ε. σχετικά με την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας. Αυτό που μου προκάλεσε ιδιαίτερη εντύπωση είναι πως το Statewatch δεν προσπαθεί μόνο να αναδείξει με αναλυτικό τρόπο τις αδυναμίες των μέτρων χαρακτηρίζοντάς τα ως «αθέμιτα» ή «αντιφατικά». Δεν εκφράζει μόνο ενδοιασμούς σχετικά με την παρακολούθηση και την παραβίαση της ιδιωτικότητας των Ευρωπαίων πολιτών, με την κατακράτηση δεδομένων που ισοδυναμεί με παραβίαση της ιδιωτικότητας των επικοινωνιών και άλλου τέτοιου είδους κριτικές που πολλές φορές μοιάζουν ως μία φωνή βοώντος εν τη ερήμω.

Πέραν αυτής της κριτικής το Statewatch προσπαθεί να δείξει τις αδυναμίες που έχουν οι πολιτικές της Ε.Ε. σε σχέση με βασικές αρχές της ίδιας της Ε.Ε. (όπως π.χ. η ΕΣΔΑ, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, η αρχή της διαθεσιμότητας και της διαφάνειας κλπ). Επίσης, το Statewatch δεν απορρίπτει πλήρως την παρακολούθηση ως μια πρακτική. Τουναντίον δέχεται το γεγονός ότι η στοχευμένη παρακολούθηση συγκεκριμένων ατόμων και πληθυσμών είναι χρήσιμη και

πολλές φορές αναγκαία. Όμως, αντιτίθεται στην παράδοση υπερβολικής εξουσίας σε υπηρεσίες επιβολής του νόμου (π.χ υπηρεσίες πληροφοριών, αστυνομικές υπηρεσίες, τελωνεία κ.ο.κ.) για «γενικούς σκοπούς».

Συνοπτικά θα μπορούσα να αναφέρω πως :

- Το Statewatch έχει συμβάλλει στη δημοσιοποίηση του ότι η 11/09 αποτέλεσε την αφορμή για μια πιο εκτεταμένη συνεργασία των ΗΠΑ με την Ε.Ε. σε ζητήματα που αφορούν την ασφάλεια σε βάρος των προσωπικών ελευθεριών.
- Υποστηρίζει πως η ζυγαριά ανάμεσα στην προστασία της ιδιωτικότητας και στην ασφάλεια γέρνει πλέον προς την πλευρά της ασφάλειας.
- Υποστηρίζει πως τα σχέδια για αντιμετώπιση της τρομοκρατίας στην ουσία προϋπήρχαν αλλά εκτός αυτού τα μισά και πλέον από αυτά δεν είχαν καμία σχέση με την αντιμετώπιση μελλοντικών τρομοκρατικών υποθέσεων.

Όλα τα παραπάνω οδηγούν σε σοβαρές υπόνοιες για το κατά πόσο παραβιάζονται οι νόμοι της Ε.Ε., τα ανθρώπινα και τα ατομικά μας δικαιώματα και πως οδηγούμαστε προς μία κατεύθυνση υποβάθμισης των δημοκρατικών θεσμών και ανάδυσης ενός πανοπτικού καθεστώτος ελέγχου σε βάρος της δημοκρατίας.

Καταληκτικά αυτό που μπορώ να παρατηρήσω είναι ότι στην Ευρωπαϊκή Ένωση υπάρχουν διάφορες εθελοντικές οργανώσεις που ασχολούνται με την προστασία της ιδιωτικότητας. Μία από τις πιο σημαντικές είναι το Statewatch που συμμετέχει στις επίσημες διαδικασίες της Ε.Ε. και το οποίο έχει ασχοληθεί με σημαντικά προβλήματα όπως η διαφάνεια στην Ε.Ε. , η συνεχής παραβίαση της ιδιωτικότητάς και η γενικότερη παραβίαση των δικαιωμάτων των Ευρωπαίων πολιτών. Αποτελεί πρότυπο εθελοντικής ΜΚΟ, η οποία συμβάλλει στην πληροφόρηση και κινητοποίηση ενάντια στις αυθαιρεσίες, υπερβολές και καταπατήσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από τις πολιτικές της Ε.Ε. και των κρατών μελών της.

ΜΕΡΟΣ Ε - Κοινωνία Πολιτών και Παρακολούθηση στην Ελλάδα

Κεφάλαιο 7

Το Νομοθετικό και Θεσμικό Πλαίσιο για την Ιδιωτικότητα και Παρακολούθηση στην Ελλάδα

7.1 Νομοθεσία στην Ελλάδα

Στο Ελληνικό Σύνταγμα μετά την αναθεώρηση του 2001 προστέθηκαν τρία άρθρα που αποτελούν μία ενότητα με άμεση σχέση με την προστασία των προσωπικών δεδομένων.

Το άρθρο 5^{A53} προβλέπει ρητά το γενικό και απεριόριστο δικαίωμα στην πληροφόρηση, δηλαδή το δικαίωμα πρόσβασης στις πηγές της πληροφόρησης για κάθε πολίτη με όριο τα ζητήματα εθνικής ασφάλειας και άμυνας και το σεβασμό τρίτων.

Το άρθρο 9^A εισάγει πλέον και σε συνταγματικό επίπεδο την απαγόρευση της συλλογής και επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων, δηλαδή κατοχυρώνει την προστασία της προσωπικότητας έναντι του δικαιώματος της πληροφορίας που καθιερώνει το άρθρο 5^A.

Τέλος, συνταγματικά θεσπίσθηκε ότι η συλλογή και επεξεργασία προσωπικών δεδομένων πρέπει να γίνεται υπό τους αυστηρούς όρους των σχετικών διατάξεων του διεθνούς δικαίου, καθώς και του ευρωπαϊκού κοινοτικού δικαίου και υπό θεσμική εγγύηση Ανεξάρτητης Αρχής που συγκροτήθηκε σύμφωνα με το άρθρο 101^A.

Η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (ΑΠΔΠΧ) είναι συνταγματικά κατοχυρωμένη ανεξάρτητη Αρχή και ιδρύθηκε με το νόμο 2472/1997, ο οποίος ενσωματώνει στο ελληνικό δίκαιο την Ευρωπαϊκή Οδηγία 95/46/ΕΚ. Η Οδηγία αυτή θέτει κανόνες για την

⁵³ Σύμφωνα με το Άρθρο 5^A : Καθένας έχει δικαίωμα στην πληροφόρηση. Περιορισμοί στο δικαίωμα αυτό είναι δυνατόν να επιβληθούν με νόμο μόνο εφόσον είναι απολύτως αναγκαίοι και δικαιολογούνται για λόγους εθνικής ασφάλειας, καταπολέμησης του εγκλήματος ή προστασίας δικαιωμάτων και συμφερόντων τρίτων. Ακόμη, στην παράγραφο 2 το Άρθρο 5^A αναφέρει: «Η διευκόλυνση της πρόσβασης στις πληροφορίες που διακινούνται ηλεκτρονικά, καθώς και της παραγωγής, ανταλλαγής και διάδοσής τους αποτελεί υποχρέωση του Κράτους, τηρουμένων πάντοτε των εγγυήσεων των άρθρων 9, 9^A και 19».

προστασία των προσωπικών δεδομένων σε όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η Ελλάδα έχει επίσης θεσπίσει τον νόμο 2472/97 για την Προστασία των Ατόμων βάσει της Οδηγίας 95/46/ΕΚ. Ακόμη, για την επεξεργασία των δεδομένων έχουν υιοθετηθεί διατάξεις της ίδιας οδηγίας στο Επίσημο Φύλο της Εφημερίδας της Κυβέρνησης (Α50/10-4-1997), όπως και το άρθρο 8 του νόμου 2819/2000 που παρέχει εξαιρέσεις για την υποχρέωση επισήμανσης για ορισμένες κατηγορίες δεδομένων.

Η οδηγία 97/66/ΕΚ έχει ενσωματωθεί στην εθνική νομοθεσία με τον νόμο 2774/99 για την προστασία των προσωπικών δεδομένων στις τηλεπικοινωνίες, ενώ δεν έχει ολοκληρωθεί η ενσωμάτωση του νόμου 2002/58/ΕΚ.

Σύμφωνα ή σε αντίθεση με την παραπάνω νομοθεσία στην Ελλάδα υπάρχουν αρκετές περιπτώσεις μέτρων που προωθούν τη συλλογή, αποθήκευση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σε βάσεις δεδομένων.

Μία τέτοια περίπτωση είναι η προσπάθεια από την πλευρά της Γενικής Γραμματείας Έρευνας και Τεχνολογίας (ΓΓΕΤ), που χρηματοδοτείται αποκλειστικά με κονδύλια από την Ε.Ε., να δημιουργήσει μια βάση βιομετρικών στοιχείων για λόγους έρευνας. Ακόμη, έχουν γίνει προσπάθειες για εγκατάσταση σε αθλητικές εγκαταστάσεις γνωστού συλλόγου ενός πιλοτικού προγράμματος για την έλεγχο της πρόσβασης εντός του αθλητικού χώρου. Το συγκεκριμένο σύστημα θα κατάγραφε με τη βοήθεια της ψηφιακής τεχνολογίας τα δακτυλικά αποτυπώματα όπως και τα αντίστοιχα βιομετρικά. Όμως, στην περίπτωση αυτή η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (ΑΠΔΠΧ) σταμάτησε εν τη γενέσει της τη συγκεκριμένη διαδικασία κρίνοντας την ως μη νόμιμη (ΡΙζοσπάστης, 05/10/2005).

Μια άλλη σημαντική εξέλιξη είναι «το νέο ελληνικό διαβατήριο που καθιερώνει υψηλές προδιαγραφές ασφαλείας με την εισαγωγή ακόμα και βιομετρικών δεδομένων, αποθηκευμένων σε ένα μικροτσιπ σε μία από τις σελίδες του διαβατηρίου που θα προκαλέσει το θαυμασμό όλων των ταχυρών Ελλήνων»(*Κόσμος του Επενδυτή* 24-25/09/2003).

Μία άλλη περίπτωση είναι η ενσωμάτωση συστημάτων στα ελληνικά αεροδρόμια για τη συλλογή και αποθήκευση βιομετρικών δεδομένων με σκοπό τον έλεγχο των επιβατών. Πιο συγκεκριμένα στο Ελ. Βενιζέλος το

2004 είχε αποφασιστεί (χρηματοδοτούμενο από την Ε.Ε. και την Ελβετική κυβέρνηση) η εφαρμογή του πιλοτικού προγράμματος «S-Travel» με σκοπό την καθιέρωση προτύπου ταυτοποίησης επιβατών σε αεροδρόμια με τη σάρωση της ίριδας . Η εφαρμογή τέτοιων μέτρων δεν είναι αποτέλεσμα μόνο των πολιτικών που εφαρμόζει η Ελλάδα. Αποτελεί, επίσης, προϊόν της πολιτικής της Ε.Ε. Στο συγκεκριμένο πρόγραμμα η Ευρωπαϊκή Επιτροπή όριζε πως μέχρι τα μέσα του 2005 έπρεπε να προμηθευτούν οι πολίτες ταξιδιωτικά έγγραφα ⁵⁴.

Η Ελλάδα σύμφωνα με την ετήσια Έκθεση της Privacy International το 2007 ήταν πρώτη στην προστασία των προσωπικών δεδομένων συγκεντρώνοντας την καλύτερη βαθμολογία από τις 47 χώρες (3,1). «Στη συνοπτική παρουσίαση στοιχείων που αφορούν καθεμία από τις υπό εξέταση χώρες, για την Ελλάδα γίνεται αναφορά στο άρθρο 9 του Συντάγματός της, το οποίο αναγνωρίζει το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή, στον νόμο για την προστασία του ιδιωτικού βίου, στην ανεξαρτησία της Αρχής Προσωπικών Δεδομένων και στο θέμα των καμερών ασφαλείας που τοποθετήθηκαν για τους Ολυμπιακούς «υπό την προϋπόθεση να αφαιρεθούν μετά τους αγώνες, έμειναν όμως για ακόμη έξι μήνες ως κάμερες παρακολούθησης της κυκλοφορίας. (Η διατήρησή τους) παρατάθηκε για το 2007, υπήρξε όμως και επιβολή προστίμου στην αστυνομία για την παραβίαση». Γίνεται, τέλος, αναφορά στην υπόθεση του σκανδάλου της Vodafone «που οδήγησε στην επιβολή προστίμου 76 εκατ. ευρώ» στην εταιρεία» (*Ελευθεροτυπία*, 02/01/2008) .

7.2. Η ΑΠΔΠΧ

Ειδικότερα η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (ΑΠΔΠΧ) αποβλέπει:

- στο σεβασμό και στην προστασία των δικαιωμάτων του ατόμου και του δημοκρατικού πολιτεύματος.
- στην αναβάθμιση της προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ως αξίας καθ' εαυτή στο πλαίσιο του κράτους- δικαίου.
- στην προαγωγή της αμοιβαίας συνεργασίας του ατόμου με τη διοίκηση και τις ιδιωτικές επιχειρήσεις.

⁵⁴ Πρόταση Εσωτερικών Υποθέσεων-Δικαιοσύνης της Ε.Ε.

- στην συνεχή προληπτική, κατασταλτική και διαρθρωτική δράση για των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

Για να κατανοήσει κάποιος τη λειτουργία της αρκεί να μελετήσει κάποια από τις ετήσιες εκθέσεις της Αρχής. Κατά το 2008 και σύμφωνα με τον πρόεδρο της Αρχής κ. Γεράρι η Αρχή « διεκπεραίωσε 1.838 υποθέσεις, που αφορούν προσφυγές ή καταγγελίες, ερωτήματα, γνωστοποιήσεις και αιτήσεις για άδεια τήρησης αρχείου ευαίσθητων δεδομένων, ή διαβίβασης σε χώρες εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης».

Στατιστικά με βάση την επίσημη παρουσίαση πεπραγμένων του 2008 η Αρχή εξέτασε 263 προσφυγές, 596 ερωτήματα υπευθύνων επεξεργασίας ή πολιτών, 892 γνωστοποιήσεις αρχείων (477 για εγκατάσταση κλειστών κυκλωμάτων τηλεόρασης), 87 άδειες για τήρηση αρχείων ευαίσθητων δεδομένων και διαβίβασης δεδομένων σε χώρες της Ε.Ε. σχετικά με ζητήματα που αφορούν διατάξεις της ευρύτερης νομοθεσίας για τα προσωπικά δεδομένα(Δελτίο Τύπου «Παρουσίαση Έκθεσης Πεπραγμένων Έτους 2008 Αρχής Προστασίας Δεδομένων» Τετάρτη 1 Ιουλ-09)

Η Αρχή εξετάζει ζητήματα που χωρίζονται στους εξής τομείς:

- Πρόσβαση σε δημόσια έγγραφα: γίνονται προσπάθειες από την Αρχή για ρύθμιση τόσο του δικαιώματος προστασίας των προσωπικών δεδομένων όσο και για το δικαίωμα πρόσβασης στα δημόσια έγγραφα .

- Κλειστά Κυκλώματα Τηλεόρασης (CCTV): κυρίως εκφράζονται παράπονα που σχετίζονται με τους χώρους εγκατάστασης των καμερών.

- Ανεπιθύμητη ηλεκτρονική επικοινωνία: γίνεται προσπάθεια ώστε να οριστεί πράξη της Αρχής με προϋποθέσεις σχετικά με το πώς και τι πρέπει να περιλαμβάνουν τα e-mail που αποστέλλονται όσο και για το ποια κριτήρια πρέπει να τηρούνται για τη διατήρηση βάσης δεδομένων αλλά και για την αγορά δεδομένων από τρίτους.

- Χρηματοπιστωτικός τομέας: για το έτος 2008 υπάρχει μεγάλη αύξηση στις καταγγελίες κατά των τραπεζών και την παράνομη επεξεργασία δεδομένων πολιτών από τράπεζες με την Αρχή να ζητά ειδικές ρυθμίσεις για τη διαγραφή δεδομένων επιταγών και συναλλαγματικών καθώς και αρχείων μετά την πάροδο του αντίστοιχου χρόνου τήρησης.

- Εργασιακές σχέσεις: αφορά καταγγελίες για κλειστά κυκλώματα τηλεόρασης ενώ η αρχή επισημαίνει τον φόβο που υπάρχει στις

καταγγελίες από τους εργαζόμενους που συνήθως απευθύνονται στο Νομικό Τμήμα της ΓΣΕΕ.

- Έλεγχος του εθνικού τμήματος του Συστήματος Πληροφοριών Σένγκεν: η Αρχή ελέγχει τις καταχωρίσεις του Εθνικού Καταλόγου Ανεπιθύμητων Αλλοδαπών (EKANA) ενώ εξετάζει και αιτήματα σχετικά με τη διαγραφή αλλοδαπών από το Σύστημα Πληροφοριών Σένγκεν.

- Στοιχεία βιομετρίας: την Αρχή σε αυτό τον τομέα απασχολεί η εγκατάσταση συστημάτων που επεξεργάζονται στοιχεία βιομετρίας όπως π.χ: τα δακτυλικά αποτυπώματα ή η γεωμετρία του προσώπου ενώ ειδικά για το 2008 έχει εξετάσει με προσοχή το σύστημα που έχει εγκαταστήσει η Εθνική Τράπεζα για την είσοδο και την έξοδο των πελατών της και που στηρίζεται στην αναγνώριση των εισερχομένων προσώπων.

Ένα γενικό συμπέρασμα που θα μπορούσε να διατυπωθεί για την ελληνική νομοθεσία σχετικά με την προστασία της ιδιωτικότητας είναι πως αυτή είναι επαρκής. Όμως, το γενικότερο πρόβλημα της ελληνικής νομοθεσίας δεν είναι οι νόμοι της αλλά το γεγονός ότι αυτοί δεν εφαρμόζονται. Τα τελευταία χρόνια υπάρχει μία εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας με την ευρωπαϊκή και για το λόγο αυτό έχουμε την υιοθέτηση τόσο των οδηγιών και κανονισμών στο εθνικό μας δίκαιο(Σχετικά με αυτό βλέπε Παράρτημα Εικόνα 6 που αποτελεί μέρος της ετήσιας έκθεσης της EPIC για την ιδιωτικότητα σε κάθε κράτος).

Κεφάλαιο 8

Η διαμάχη για τις Αστυνομικές Κάμερες: Η αντίδραση της ΑΠΔΠΧ και διαφόρων ΜΚΟ ενάντια στις κάμερες.

8.1.1 Διαμάχη ΑΠΔΠΧ για τις Κάμερες στην Ελλάδα

Ένα από τα πιο σημαντικά ζητήματα που έχουν ανακύψει για την Αρχή Προστασίας Δεδομένων είναι η χρήση Κλειστών Κυκλωμάτων Τηλεόρασης [CCTV] πριν και μετά την τέλεση των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας το 2004. Αξίζει να σημειωθεί στο σημείο αυτό πως οι Ολυμπιακοί Αγώνες της Αθήνας ήταν οι πρώτοι μετά την 11 Σεπτεμβρίου του 2001 και πως υπήρχε μια γενικότερη έλλειψη εμπιστοσύνης για το κατά πόσο θα ανταποκρίνονταν η Ελλάδα σε ζητήματα ασφάλειας.

Έτσι, παρατηρείται μία έκρηξη στον προϋπολογισμό για την Ολυμπιακή ασφάλεια και ενώ στο Los Angeles, το 1984, έχουμε ένα μέσο όρο κόστους για κάθε εισιτήριο στα 14 δολάρια, και για κάθε αθλητή στα 11,627 δολάρια, η 11/09 συνετέλεσε ώστε το 2004 να εκτοξευθεί το κόστος στα 283 δολάρια ανά εισιτήριο και στα 14,2857 δολάρια ανά αθλητή. Ακόμη και μία σύγκριση ανάμεσα στην Ολυμπιάδα του Sydney το 2000 και της Αθήνας το 2004 αρκεί για να δείξει την εντυπωσιακή αυτή έκρηξη για θέματα ασφάλειας αφού η αύξηση που παρατηρείται είναι της τάξης του 800%.⁵⁵

Ο Μ. Σαματάς (2007) στο άρθρο του « Security and Surveillance in the Athens 2004 Olympics: Some Lessons from a Troubled Story » ονομάζει την Αθήνα 2004 των Ολυμπιακών Αγώνων ως ένα «αστικό πανοπτικό φρούριο».

Στην Αθήνα εγκαταστάθηκε ένα υπερ-πανοπτικό σύστημα αποτελούμενο από 30 υποσυστήματα, το C4I. Περισσότερες από 1600 κάμερες παρακολούθησης ήταν συνδεδεμένες όλο το 24ωρο, 3 ελικόπτερα της Ελληνικής Αστυνομίας (ΕΛ.ΑΣ.), ένα Zeppelin, μία συστοιχία αντιαεροπορικών πυραύλων PATRIOT , ειδικά φορτηγά εφοδιασμένα με τις τελευταίες τεχνολογίες παρακολούθησης που θα εντόπιζαν όπλα, εκρηκτικά, ναρκωτικά ενώ συγχρόνως 7,000 στρατιώτες θα έκαναν περιπολίες σε ολόκληρη την Αθήνα και 70,000 θα έκαναν περιπολίες σε

⁵⁵ <http://www.mindfully.org/Reform/2004/Olympic-Games-Security22aug04.htm>

όλες τις ολυμπιακές πόλεις. Όλα αυτά δείχνουν το μέγεθος της ασφάλειας και της παρακολούθησης που ακολούθησε το 2004.

Τα συστήματα CCTV είναι ένας αρκετά διαδεδομένος μηχανισμός παρακολούθησης που χρησιμοποιείται στην Ευρώπη για την παρεμπόδιση το εγκλήματος, τη ρύθμιση της κυκλοφορίας στους αυτοκινητοδρόμους, κ.α. Στην Ελλάδα η μετα-ολυμπιακή χρήση των καμερών παρακολούθησης για την αντιμετώπιση του εγκλήματος αλλά και για άλλους σκοπούς ασφάλειας και όχι μόνο για την ρύθμιση της κυκλοφορίας οδήγησε σε μία διαμάχη ανάμεσα στην ΑΠΔΠΧ, την Ελληνική Κυβέρνηση και την ΕΛ.ΑΣ.

8.1.2 Η Αντίδραση της ΑΠΔΠΧ

Η διαμάχη για τις κάμερες ξεκίνησε το Σεπτέμβριο του 2000 με την Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (ΑΠΔΠΧ)⁵⁶ να εκδίδει οδηγίες για την χρήση των κλειστών κυκλωμάτων τηλεόρασης (1122/26-09-2000). Ανάμεσα στους περιορισμούς που έθεσε είναι η εγγραφή, επιτήρηση και κατακράτηση προσωπικών πληροφοριών μέσω CCTV σε μόνιμη βάση (www.dpa.gr). Η αρχή επικαλείται για οποιαδήποτε νομιμοποίηση της χρήσης των καμερών τις αρχές της αναλογικότητας⁵⁷ και της αναγκαιότητας⁵⁸

Τον Μάιο του 2004 η Αρχή χορήγησε ειδική άδεια για χρήση από την ΕΛ.ΑΣ. καμερών στους δρόμους της πρωτεύουσας κατά την τέλεση των θερινών Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας το 2004 (δηλαδή την περίοδο από 01/07-02/10/2004). Όμως, ανάμεσα στις απαγορεύσεις που τέθηκαν από την Αρχή ήταν:

- Η μη κινηματογράφηση συνομιλιών περαστικών.

⁵⁶ Αν και η ΑΠΔΠΧ δεν ανήκει στην ΚτΠ θα πρέπει να αναφερθούμε στην αντίδραση της για τις κάμερες διότι είναι πολύ σημαντική και ίσως η μοναδική Αρχή στην Ε.Ε. που παραιτήθηκε για το θέμα αυτό. Η ΑΠΔΠΧ δεν θα πρέπει να ταυτίζεται με την κοινωνία των πολιτών αφού είναι μία ανεξάρτητη αρχή συνταγματικά κατοχυρωμένη. Όπως επισημαίνεται από τον Σωτηρόπουλο Δ. (2004) «μετά τη δεκαετία του 1990 επιχειρήθηκε η ενδυνάμωση της κοινωνίας των πολιτών “από τα πάνω” με την αύξηση και τη θεσμική ενίσχυση ανεξάρτητων αρχών (Σωτηρόπουλος, Δ. 2004 : 17)

⁵⁷ το νόμιμο ενδιαφέρον του ελεγκτή πρέπει να εμποδίζεται από τα δικαιώματα και τα συμφέροντα των ατόμων ώστε τα δεδομένα που παρέχουν να μην παραβιάζουν θεμελιώδη δικαιώματα και ελευθερίες

⁵⁸ Τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα για να τύχουν νόμιμης επεξεργασίας πρέπει :

- α) Να συλλέγονται κατά τρόπο θεμιτό και νόμιμο για καθορισμένους, σαφείς και νόμιμους σκοπούς και να υφίστανται θεμιτή και νόμιμη επεξεργασία ενόψει των σκοπών αυτών.
- β) Να είναι συναφή, πρόσφορα, και όχι περισσότερα από όσα κάθε φορά απαιτείται εν όψει των σκοπών της επεξεργασίας.
- γ) Να είναι ακριβή και, εφόσον χρειάζεται, να υποβάλλονται σε ενημέρωση. (ν.2472/97 παράγραφος 1)

- Η μη ηχογράφηση συνομιλιών περαστικών.
- Ειδική σήμανση για τους πολίτες ότι εισέρχονται σε χώρους παρακολούθησης.
- Τήρηση των μέτρων ασφαλείας για επεξεργασία και αποθήκευση δεδομένων.
- Αποθήκευση δεδομένων για χρονικό διάστημα της τάξης των 7 ημερών (Απόφαση ΑΡ. 28/2004 από http://www.dpa.gr/portal/page?_pageid=33,27001&_dad=portal&_schema=PORTAL στις 07/07/2009).

Αυτό που συνέβη στη συνέχεια ήταν πως η Ελληνική Κυβέρνηση θέλησε να δικαιολογήσει τις υπέρογκες δαπάνες (1,5 δις Ευρω) με την επιμήκυνση του χρονικού διαστήματος χρήσης των συστημάτων μετά τους Ολυμπιακούς Αγώνες. Έτσι και με αυτό το σκεπτικό η Κυβέρνηση θέλησε να επιβάλει τη χρήση των CCTV και με έγγραφο του Υπουργού Δημόσιας Τάξης (Ref.No PN 101/October 4, 2004) ζητούσε την παράταση της χρήσης των καμερών παρακολούθησης με την επίσημη θέση να αναφέρει: « η λειτουργία τους είναι αναγκαία για λόγους δημοσίου συμφέροντος και για σκοπούς κυκλοφοριακής ρύθμισης».

Η απάντηση της Αρχής δόθηκε ένα μήνα αργότερα με την απόφαση ΑΡ. 63 / 2004. Με βάση την απόφαση αυτή, η οποία ζήτησε διευκρινήσεις από την Διεύθυνση Ασφάλειας Ολυμπιακών Αγώνων (ΔΑΟΑ) σχετικά με τον ισχυρισμό της τελευταίας ότι «η συνέχιση λειτουργίας του συστήματος C4I είναι αναγκαία για λόγους δημοσίου συμφέροντος και ειδικότερα για τη διαχείριση της κυκλοφορίας των οχημάτων και των πεζών στο Νομό Αττικής, γεγονός που θα επιτρέψει την ταχύτητα των μεταφορών, την μείωση του χρόνου εξυπηρέτησης των πολιτών και την άμεση επέμβαση της δημόσιας δύναμης σε περίπτωση ανάγκης»

(Απόφαση ΑΡ. 63 / 2004 από

http://www.dpa.gr/portal/page?_pageid=33,27001&_dad=portal&_schema=PORTAL).

Η χρήση των καμερών τελικά επιτράπηκε για χρονικό διάστημα 6 μηνών μόνο για δρόμους υψηλής κυκλοφορίας και όχι για πλατείες, πάρκα, πεζόδρομους κ.α. Επίσης, απαγορεύτηκε η διανομή πληροφοριών σε τρίτους και η διάρκεια κατακράτησης ορίστηκε πάλι σε 7 ημέρες. Με βάση

την ετήσια έκθεση της ΑΠΔΠΧ φανερώθηκαν αδυναμίες της αστυνομίας στις παρακάτω περιπτώσεις:

- Σήμανση των χώρων ύπαρξης καμερών.
- Πολλές κάμερες βρίσκονταν σε λάθος σημεία.

Στη συνέχεια έγινε εκ νέου επίσημο αίτημα από την Ελληνική Αστυνομία (ΕΛ.ΑΣ) για ανανέωση της χρήσης των καμερών, με σκοπό τον κυκλοφοριακό έλεγχο. Αυτό το αίτημα είναι σημαντικό διότι εμφανίζει μια νέα προσθήκη, αυτή της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

Η Αρχή λαμβάνοντας υπόψιν :

1. το Άρθρο 8 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα
2. Σύμβαση 108/1981 του Συμβουλίου της Ευρώπης
3. Άρθρα 7,8 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρώπης
4. Οδηγία 95/46/EK
5. Άρθρα 9 και 9 Α του Ελληνικού Συντάγματος
6. Τον Νόμο 2472/1997(Απόφαση:ΑΡ.39/2006

http://www.dpa.gr/portal/page?_pageid=33,27001&_dad=portal&_schema=PORTAL) :

7. Επέτρεψε τη συνέχιση χρήσης των καμερών μέχρι τις 24 Μαΐου 2006.
8. Απέρριψε το αίτημα για διεύρυνση των σκοπών χρήσης των καμερών .

Το αίτημα αυτό δηλαδή της ΕΛ.ΑΣ. απορρίφθηκε διότι θεωρήθηκε αναποτελεσματική η ασφάλεια που παρέχεται από τα κλειστά κυκλώματα τηλεόρασης, χρησιμοποιώντας το δεδικασμένο της απόφασης 2765/2005 του Πρωτοδικείου Πατρών, που έκρινε αντισυνταγματική τη χρήση καμερών παρακολούθησης με βάση τα άρθρα 9 και 5.1 του Ελληνικού Συντάγματος (Samatas,M., 2008 : 352).

Στο σημείο αυτό δημιουργήθηκαν τριβές ανάμεσα στην Αρχή , την Αστυνομία, τις δυνάμεις της αριστεράς και τέλος, την Κυβέρνηση. Η ΕΛ.ΑΣ. υποστήριζε πως η χρήση καμερών παρακολούθησης μπορεί να χρησιμεύσει ως προληπτικό μέτρο για την αντιμετώπιση της εσωτερικής ή εξωτερικής τρομοκρατίας. Οι δυνάμεις της αριστεράς θεώρησαν πως η Αρχή συμβιβάστηκε επιτρέποντας τη διεύρυνση πρακτικών παρακολούθησης ενώ η Κυβέρνηση θεώρησε την απόφαση της Αρχής και τη γενικότερη στάση της ως ενοχλητική με τον ισχυρισμό πως η ασφάλεια υπερισχύει της ιδιωτικότητας. Για το λόγο αυτό παρέπεμψε την απόφαση στο Συμβούλιο της Επικρατείας, το οποίο τον Αύγουστο του 2006

αποφάσισε πως η χρήση των καμερών πρέπει να παραταθεί μέχρι τον Μάιο του 2007 για κυκλοφοριακούς , πάντα , λόγους.

Τέλος, η ΑΠΔΠΧ ανακάλυψε πως 13 από τις 32 παράνομες κάμερες όχι μόνο δεν είχαν απομακρυνθεί ως όφειλαν αλλά λειτουργούσαν κανονικά. Για το λόγο επέβαλε πρόστιμο 3,000 Ευρω στην Ελληνική Αστυνομία, η οποία δεν έκρυψε την ενόχλησή της για το συγκεκριμένο συμβάν (www.dpa.gr) .

Το ζήτημα των καμερών τελικά οδήγησε σε παραίτηση τον Πρόεδρο της Αρχής, τον Αναπληρωτή Πρόεδρο και πέντε μέλη της ΑΠΔΠΧ . Ως αιτίες της παραίτησης αναφέρονται:

- Προσπάθεια παράκαμψης της ΑΠΔΠΧ από την ΕΛ.ΑΣ. και το Συμβούλιο της Επικρατείας.
- Καθ' υπέρβαση εξουσίας και η ανάμειξη του Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου σε ζητήματα που το ελληνικό Σύνταγμα έχει αναθέσει στην ΑΠΔΠΧ υπό τον έλεγχο νομιμότητας του Ανωτάτου Διοικητικού Δικαστηρίου, το οποίο εν προκειμένω είχε απορρίψει την αίτηση αναστολής του υπουργού ((Φραγκάκης, Ν. 2008 :2) .

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο εξετάστηκε το ζήτημα των καμερών στην Ελλάδα και πως η ΑΠΔΠΧ προσπάθησε να ρυθμίσει την όλη κατάσταση. Στην Ελλάδα οι Ολυμπιακοί του 2004 υπήρξαν η αρχή για την λειτουργία τεχνολογιών (όπως το C4I) που παραβιάζουν πολλές ατομικές ελευθερίες και πολιτικά δικαιώματα. Η διαμάχη για τις κάμερες φανέρωσε την απροθυμία της τότε κυβέρνησης να δεχτεί τις επιταγές μιας συνταγματικά ανεξάρτητης αρχής (της ΑΠΔΠΧ). Η ελληνική αστυνομία και κατ' επέκταση το ελληνικό κράτος προσπάθησαν να παρακάμψουν τις αποφάσεις της ΑΠΔΠΧ αναγκάζοντας τα μέλη της Αρχής να παραιτηθούν. Η παραίτηση της ΑΠΔΠΧ ήταν μία δράση ιδιαίτερης σημασίας διότι δείχνει πως πρόκειται για μία ανεξάρτητη αρχή, η οποία προσπαθεί να διαφυλάξει τα δικαιώματα μας.

8.2 Αντίσταση κατά της παρακολούθησης στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα από ότι φαίνεται από τη διαμάχη για τις κάμερες υπάρχει επιμονή από την πλευρά της αστυνομίας και της κυβέρνησης (όπως εκφράζεται από το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης) να χρησιμοποιηθούν οι κάμερες για ζητήματα πέραν του ελέγχου της κυκλοφορίας. Διάφοροι ακαδημαϊκοί όπως η Φουντεδάκη θεωρούν πως «το πρόβλημα με τις

κάμερες εντάσσεται στην εποχή της εικόνας, η οποία επηρεάζει καθοριστικά την έννοια της ιδιωτικότητας»(Φουντεδάκη, Π. 2008 : 3) .

Επιστρέφοντας το ζήτημα στην Ελλάδα ο διάλογος για τις κάμερες είναι περισσότερο πολύπλοκος από ότι αρχικά φαίνεται:

- Υπάρχει διαφορά ανάμεσα στην τεχνολογική εξέλιξη και στην ρύθμιση που επιβάλλεται από τον εθνικό νομοθέτη.
- Δυσκολία και σχεδόν αδυναμία διαχωρισμού του ιδιωτικού χώρου από το δημόσιο.
- Καχυποψία της ελληνικής κοινωνίας που γεννήθηκε από τον πολύχρονο κοινοβουλευτισμό των μετεμφυλιακών κυβερνήσεων με αποκορύφωμα την περίοδο της δικτατορίας (Samatas M., 2004).
- Διαφθορά και ανάγκη ύπαρξης διαφάνειας τόσο στο δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα.

Στο ίδιο κείμενο (Φραγκάκης Ν., 2008) θεωρείται ως αιτία του ζητήματος για τις κάμερες, η γενικότερη δυσπιστία που υπάρχει από το ελληνικό πολιτικό σύστημα για τις ανεξάρτητες αρχές. Ως απόδειξη της δυσπιστίας καταθέεται η αποκάλυψη ότι η Κυβέρνηση είχε αποσιωπήσει για 11 μήνες το σκάνδαλο των υποκλοπών από την αρμόδια Αρχή Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών (ΑΔΑΕ).

Αυτό που φαίνεται είναι πως στην Ελλάδα υπάρχει μια έντονη διαμάχη για τις κάμερες που έχει δημιουργηθεί από τους προαναφερθέντες παράγοντες. Στην Ευρώπη με βάση την έρευνα του Urbaneye⁵⁹ υπάρχει οργανωμένη αντίσταση κατά των καμερών (κάτι που συμβαίνει τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα).

Γεγονός είναι πως δεν υπάρχει σημαντική αντίδραση κατά της παρακολούθησης στην Ελλάδα δηλαδή δεν εμφανίζονται οργανώσεις που ασχολούνται αποκλειστικά με την παρακολούθηση ή προσπαθούν να διασφαλίσουν την προστασία της ιδιωτικότητας. Οι όποιες μορφές αντίστασης σχετίζονται κυρίως με τους αγώνες για ανθρώπινα δικαιώματα, με διαδηλώσεις, κομμάτων, επίσημων φορέων και άλλων, ιδρύματα για τα ανθρώπινα δικαιώματα (π.χ το ίδρυμα Μαραγκοπούλου), αλλά και εξωκοινοβουλευτικές οργανώσεις που διαμαρτύρονται στις πολιτικές της

⁵⁹ για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το Urbaneye βλ. τον ηλεκτρονικό του ιστότοπο και πιο συγκεκριμένα το link: <http://www.urbaneye.net/results/results.htm> , όπου υπάρχουν δημοσιευμένες οι διάφορες έρευνες που έχει πραγματοποιήσει.

κυβέρνησης. Υπάρχουν δηλαδή διαμαρτυρίες στο πλαίσιο άλλων εκδηλώσεων (όπως μία πορεία για το Ασφαλιστικό) και μέσω αυτών τίθενται δευτερευόντως και οι κάμερες στους δρόμους χωρίς αυτό να σημαίνει πως δεν υπάρχουν εκδηλώσεις αποκλειστικά κατά των καμερών⁶⁰ στην Ελλάδα.

Με βάση τα στοιχεία μιας έρευνας που διεξήχθη από την VPRC για λογαριασμό της εφημερίδας «Κυριακάτικη Καθημερινή» φαίνεται ένα μεγάλο ποσοστό των Ελλήνων να τάσσεται υπέρ της επαναλειτουργίας των καμερών στους δημόσιους χώρους⁶¹ (βλέπε σχετικά με αυτό Παράρτημα εικόνες 12-15). Συγκεκριμένα το 61% των ερωτηθέντων δήλωσε υπέρ, και από το ποσοστό αυτό το 57% πιστεύει πως οι κάμερες προστατεύουν τα δικαιώματα των πολιτών (Φαφούτης Κ. 2007). Όμως, για τη συγκεκριμένη έρευνα υπάρχουν δύο βασικές ενστάσεις. Η πρώτη είναι η ημερομηνία διεξαγωγής της έρευνας. Η έρευνα έγινε ακριβώς μετά την επίθεση στην αμερικάνικη πρεσβεία γεγονός που αύξησε τις φωνές στην τηλεόραση υπέρ της χρήσης καμερών, διότι μ' αυτό τον τρόπο πιστεύεται πως μπορεί να επιτευχθεί μεγιστοποίηση της ασφάλειας. Η δεύτερη ένσταση είναι πως το 70% των ερωτηθέντων θεωρεί πως τα δικαιώματα και οι ελευθερίες στην Ελλάδα συχνά δεν προστατεύονται (Samatas, M. 2008 : 356).

Όμως, πέραν τούτου υπάρχει μία αντίσταση κατά της παρακολούθησης στην Ελλάδα που εκφράζεται ποικιλοτρόπως, είτε 1) με ψηφίσματα, είτε 2) με διαδηλώσεις διαμαρτυρίας είτε ακόμα και 3) με το « σπάσιμο καμερών». Ενδεικτικά αναφέρω τις ακόλουθες αντιδράσεις στη χρήση των καμερών:

1. Το ψήφισμα του Νομαρχιακού Συμβουλίου Αθηνών (06/09/04) .
2. Οργανώσεις όπως ο Σύλλογος Φυλακισθέντων και Εξορισθέντων Αγωνιστών κατά τη διάρκεια της δικτατορίας (1967-74) και η Ελληνική Ομοσπονδία Γυναικών (ΕΟΓ) (Samatas, Minas, 2008 : 358).
3. Το Π.Α.ΜΕ (Πανεργατικό Αγωνιστικό Μέτωπο) που οργάνωσε διαδηλώσεις κατά της χρήσης των μετά-ολυμπιακών καμερών.

⁶⁰ αναφέρομαι στις κάμερες κλειστών κυκλωμάτων παρακολούθησης διότι το ζήτημα στην Ελλάδα τίθεται μετά τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004 και τη χρήση των καμερών για κυκλοφοριακούς λόγους.

⁶¹ <http://www.skai.gr/articles/news/greece/%CE%A4%CE%BF-61-%CE%B8%CE%AD%CE%BB%CE%B5%CE%B9-%CF%84%CE%B9%CF%82-%CE%BA%CE%AC%CE%BC%CE%B5%CF%81%CE%B5%CF%82/>

4. Η κάλυψη με μαύρες σακούλες καμερών κατά τη διάρκεια πορείας για το ασφαλιστικό από εναερίτες της ΔΕΗ (Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού)⁶².
5. Ακόμη, αρκετοί δήμαρχοι της Αθήνας (πχ Δήμος Νίκαιας) αχρήστευσαν κάμερες παρακολούθησης κρίνοντας πως παραβιάζουν θεμελιώδεις ελευθερίες των πολιτών (Samatas, Minas, 2008 : 358).
6. Επίσης, στις 19/02/08 30 δικηγόροι μέλη της Εναλλακτικής Πρωτοβουλίας Δικηγόρων Θεσσαλονίκης «ξήλωσαν» τις κάμερες της εισόδου των δικαστηρίων εκφράζοντας με αυτόν τον τρόπο την αντίθεσή τους στον Μεγάλο Αδελφό (βλέπε σχετική εικόνα 4 στο παράρτημα).
7. Δεν θα μπορούσε να μην αναφερθεί το ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, που μαζί με τη Δημοκρατική Συσπείρωση και άλλους απλούς πολίτες προσέφυγαν στο ΣτΕ το 2005 (όπως αναφέρω παραπάνω : 358-359) .
8. Τέλος, υπάρχουν και αριστερές οργανώσεις όπως πχ το Αυτοδιαχειριζόμενο Στέκι Πολυτεχνείου, η Αντι-εξουσιαστική Κίνηση Πάτρας που τάσσονται κατά των καμερών. Ειδικότερα, το Αυτοδιαχειριζόμενο Στέκι Πολυτεχνείου στις 15/10/07 «ξήλωσε 15 από τις κάμερες που βρίσκονταν στον χώρο της βιβλιοθήκης της Πολυτεχνειούπολης και τις κατέστρεψε στο προαύλιο⁶³

Σε σχέση με τις παραπάνω αναφορές θα ήθελα να τονίσω ότι εκτός από τους Δήμους και τα Νομαρχιακά Συμβούλια όλες οι άλλες αντιδράσεις ανήκουν στην ΚτΠ. Διότι, στην κοινωνία πολιτών [...] χωρούν τόσο κλασικοί φορείς (π.χ μια θεσμοθετημένη οργάνωση εθελοντών, ένα κοινωνικό κίνημα) και οικείες συλλογικές συμπεριφορές (π.χ διαδηλώσεις, προσφορά εθελοντικής εργασίας) όσο και φορείς και εκδηλώσεις που δεν είναι καθόλου τυπικοί⁶⁴. Ως βαθύτερη αιτιολόγηση της γενικότερης αυτής

⁶² <http://www.in.gr/news/article.asp?lngEntityID=856954> 25/10/2009

⁶³ <http://stekipolytexneiου.org/index/images/stekifiles/301007-kameres-bibliothikis.pdf>. 25/10/2009

⁶⁴ Περιλαμβάνονται για παράδειγμα, άτυπες συσσωματώσεις που χωρίς να αποτελούν θεσμοθετημένες οργανώσεις εντούτοις πληρούν τις προϋποθέσεις ένταξης στην κοινωνία των πολιτών. Περιλαμβάνονται ακόμα, ενέργειες που δεν περιβάλλονται κάποιο νομικό ένδυμα , ούτε είναι εμπορευματοποιημένες αλλά συντελούν ανεπίσημα στην ανάληψη πρωτοβουλιών συμμετοχής,

αντίστασης στις αστυνομικές κάμερες θα μπορούσε να αναφερθεί ότι στην Ελλάδα υπάρχει μια γενικότερη απαξίωση και έλλειψη εμπιστοσύνης για τους θεσμούς. Πρόκειται για ένα φαινόμενο μετα-δικτατορικό με τις ρίζες του στην δικτατορία 1967-1974. Το φαινόμενο αυτό αποτελεί μία από τις κύριες αιτίες που η αστυνόμευση και η παρακολούθηση θεωρούνται επικίνδυνα για τις πολιτικές λευθερίες και κατά συνέπεια απορρίπτονται από τους Έλληνες πολίτες (Samatas, M. 2004).

προσφοράς, κινητοποίησης σε δημόσιο χώρο, προς επίτευξη κάποιας δημόσιας ωφέλειας» (Σωτηρόπουλος, Δ. 2004 : 23).

Κεφάλαιο 9

Η Οργάνωση και Δράση της Δημοκρατικής Συσπείρωσης για τις Λαϊκές Ελευθερίες και την Αλληλεγγύη (Δημ. Συ.): Εμπειρική Προσέγγιση

Όπως ανέφερα στην Ελλάδα υπάρχουν διάφορες αντιδράσεις κατά των πρακτικών και τεχνολογιών παρακολούθησης (όπως π.χ το ίδρυμα Μαραγκοπούλου ή οι Δικηγόροι της Πάτρας), όμως δεν υπάρχουν πολλές οργανώσεις με αποκλειστικότητα εναντίωσης στο φαινόμενο της παρακολούθησης ή έστω ασχολούμενοι για την προστασία της ιδιωτικότητας. Η μοναδική οργάνωση (και για τον λόγο αυτό επέλεξα να εστιάσω σε αυτή την εμπειρική μου έρευνα) που ασχολείται σε μεγάλο βαθμό με την παρακολούθηση είναι η Δημοκρατική Συσπείρωση.

Για την επιλογή της οργάνωσης αυτής χρησιμοποίησα ως κριτήριο την κεντρικότητα που εμφανίζει σε σχέση με τις υπόλοιπες (κυρίως με βάση τις αναφορές σε άρθρα εφημερίδων για την περίπτωση της Δημοκρατικής Συσπείρωσης) αλλά και τον βαθμό ενασχόλησης με το ζήτημα που εξετάζω δηλαδή την ιδιωτικότητα των πολιτών. Στην περίπτωση της Ε.Ε. κάτι τέτοιο ήταν πολύ πιο εύκολο διότι υπάρχουν πολλοί «κεντρικοί παίκτες» για τα ανθρώπινα δικαιώματα με έμφαση την ιδιωτικότητα, όμως, στην Ελλάδα η εύρεση μιας οργάνωσης που θα ασχολείται με κύριο λόγο με την προστασία της ιδιωτικότητας ήταν πολύ πιο δύσκολη.

Το ζήτημα της κρατικής παρακολούθησης στην Ελλάδα είναι πολύ σοβαρό και εκφράζεται με τον όρο «φακέλωμα»⁶⁵ που συνέβαλε στην κοινωνική και πολιτική ταξινόμηση (social sorting) των Ελλήνων πολιτών σε εθνικόφρονες ή μη με τον αποκλεισμό των μη εθνικοφρόνων από το Δημόσιο καθ όλη την μετεμφυλιακή πολεμική περίοδο 1944-1974. Ωστόσο δεν υπάρχει ένα κίνημα ή έστω ομάδες που θα ασχολούνται αποκλειστικά με το ζήτημα της προστασίας της ιδιωτικότητας στην Ελλάδα.

Με βάση τα παραπάνω επέλεξα να ασχοληθώ με την Δημοκρατική Συσπείρωση για τις Λαϊκές Ελευθερίες και την Αλληλεγγύη (ΔΗΜ.ΣΥ.) για να δείξω τον τρόπο με τον οποίο λειτουργεί η οργάνωση αυτή σε σχέση με

⁶⁵ Για την ανάλυση του όρου και τις πρακτικές φακελώματος από το τέλος του εμφυλίου πολέμου έως και την μεταπολίτευση βλέπε Samatas, M. 2004.

την ΚτΠ στην Ελλάδα. Στη συνέχεια μέσω παρουσίασης ορισμένων δράσεων, απόψεων, καταγγελιών και προτάσεων της ΔΗΜ.ΣΥ. θα προσπαθήσω να δείξω τη στάση της γύρω από το ζήτημα των καμερών, τις κριτικές που ασκεί στην κυβέρνηση αλλά και τη γενικότερη κριτική που ασκεί στα προγράμματα της Ε.Ε. , τα οποία πιστεύει πως προωθούν μια κοινωνία παρακολούθησης. Τέλος, θα προσπαθήσω να εξετάσω αν θεωρώ πως η ελληνική κοινωνία πολιτών είναι επαρκής στην αντιμετώπιση ενός ζητήματος όπως η παρακολούθηση και αν τα ανθρώπινα δικαιώματα διασφαλίζονται στην Ελλάδα και κατά πόσο συντείνουν σε αυτή την προστασία οι ΜΚΟ. Για να μελετήσω όσο πιο διεξοδικά γίνεται την συγκεκριμένη ΜΚΟ συνέλεξα πληθώρα πληροφοριών από το ηλεκτρονικό της ιστότοπο (www.dimsi.gr) και προσπάθησα να πάρω άτυπη συνέντευξη από τα μέλη τους χωρίς επιτυχία (βλέπε ερωτηματολόγιο στο Παράρτημα). Πρόκειται για μια μη κυβερνητική οργάνωση που δραστηριοποιείται στην Ελλάδα με έδρα την Αθήνα από το 2000 και αποτελείται κυρίως από νομικούς, καθηγητές πανεπιστημίου, συνδικαλιστές, πρώην βουλευτές και γενικότερα με όποιον θέλει να ταχθεί υπέρ του κύριου σκοπού της ΔΗΜ.ΣΥ. όπως ρητά αναφέρεται στην ιδρυτική της διακήρυξη που είναι :

« η ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης και τη δραστηριοποίηση της για την υπεράσπιση των δημοκρατικών κατακτήσεων του λαού». Η Δημοκρατική Συσπείρωση θεωρεί πως στην συγκεκριμένη περίοδο πολλές από τις κατακτήσεις του λαϊκού κινήματος υποχώρησαν και πως υπάρχει κίνδυνος να καταρρεύσουν όλα όσα πέτυχε μέχρι σήμερα. Για τον λόγο αυτό αυτή η Δημοκρατική Συσπείρωση ως πρωτοβουλία ή κίνηση πολιτών στοχεύει όχι μόνο στην πληροφόρηση αλλά και στην συγκρότηση «μιας κίνησης ανοιχτής σε όσους πολίτες, φορείς και παράγοντες της κοινωνικοπολιτικής ζωής του τόπου θέλουν να συμβάλουν στην κατεύθυνση αυτή» . Ένα δεύτερο σημείο που αξίζει επίσης να σημειωθεί για την Δημοκρατική Συσπείρωση είναι το γεγονός πως πρόκειται για μια οργάνωση που από την μία ασκεί κριτική στις διάφορες πολιτικές παρακολούθησης των ελληνικών κυβερνήσεων αλλά από την άλλη ασκεί έντονη κριτική στις πολιτικές αυτές που προωθεί η Ευρωπαϊκή Ένωση. Τελικός στόχος τη ΔΗΜ.ΣΥ. είναι η «δημιουργία ενός ευρύτερου κινήματος που θα υπερασπίζεται θα διευρύνει τα δημοκρατικά δικαιώματα και

ελευθερίες του λαού. Με βάση τα παραπάνω η Δημοκρατική Συσπείρωση δραστηριοποιείται για τους εξής κυρίως λόγους:

- Την ευαισθητοποίηση και δραστηριοποίηση της κοινής γνώμης για την υπεράσπιση των δημοκρατικών κατακτήσεων του λαού.
- Τη διαμόρφωση ενός ευρύτερου κινήματος για την υπεράσπιση και τη διεύρυνση των δημοκρατικών δικαιωμάτων και ελευθεριών του λαού.
- Την δήλωση της έμπρακτης συμπαράστασης στο λαϊκό κίνημα.

Η Δημοκρατική Συσπείρωση ταξινομεί τα θέματα που την αφορούν και τα τοποθετεί σε 5 τομείς που συνοπτικά είναι:

1. Ζητήματα που σχετίζονται με την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας .
2. Ζητήματα που αφορούν το πλέγμα των αντιδραστικών νόμων και πρακτικών και την ένταση γενικότερα της καταστολής.
3. Τη δημοκρατία στους χώρους εργασίας.
4. Την ασυδοσία της κυβέρνησης και των μεγάλων συμφερόντων στον τομέα της ενημέρωσης και της ολοκληρωτικής φαλκίδευσης του δικαιώματος στην πληροφόρηση.
5. Ζητήματα που αφορούν το απαράδεκτο καθεστώς για τους μετανάστες και τους πρόσφυγες, το ρατσισμό και τη ξеноφοβία.

Επειδή το ζήτημα που ενδιαφέρει την έρευνά μου είναι αυτό της ιδιωτικότητας και των παρακολούθησεων για τον λόγο αυτό θα μελετήσω τα ζητήματα που εμπίπτουν στους δύο πρώτους τομείς όπως αυτοί ορίζονται από την Δημοκρατική Συσπείρωση. Γι' αυτό συγκέντρωσα πληροφορίες από τον ιστότοπο της οργάνωσης (www.dimsi.gr) με σκοπό να κατανοήσω τα αιτήματα της οργάνωσης, τον τρόπο με τον οποίο αγωνίζεται να προωθήσει τα αιτήματά της καθώς και να ανακαλύψω ποια είναι η γενικότερη στάση και δράση της στο ζήτημα της παρακολούθησης.

Ανάμεσα στις δύο πρώτες ενότητες δράσης της οργάνωσης διέκρινα κάποιες υποκατηγορίες που σχετίζονται:

- Με τη χρήση των καμερών.
- Με την υιοθέτηση της ευρωπαϊκής Οδηγίας για την παρακολούθηση των τηλεπικοινωνιών.
- Αναφορές σε διάφορα μέτρα της Ε.Ε. (όπως π.χ: το Ευρω-ένταλμα).

Από τις τρεις αυτές υποκατηγορίες επέλεξα να ασχοληθώ με το ζήτημα των καμερών.

1. Διότι η αναστολή λειτουργίας των καμερών αποτελεί ένα εκ των κύριων αιτημάτων της οργάνωσης.
2. Διότι παρουσιάζει μία συνέχεια δράσης και εκτείνεται σε μία χρονική διάρκεια 4 ετών (από τον Οκτώβριο του 2005 μέχρι τον Ιανουάριο του 2008 αλλά συνεχίζει έως σήμερα).
3. Επειδή στο συγκεκριμένο ζήτημα η ΔΗΜ.ΣΥ. έχει πραγματοποιήσει δράσεις όπως η προσφυγή της στο Συμβούλιο της Επικρατείας (Σ.τ.Ε. από εδώ και πέρα).

Τα κείμενα που υπάρχουν στον ιστότοπο της ΔΗΜ.ΣΥ. έχουν από την μία έναν χαρακτήρα πληροφόρησης για τις ενέργειες της οργάνωσης, ενώ από την άλλη ασκούν έντονη κριτική προς τις κυβερνητικές ενέργειες και πρακτικές. Ανάμεσα σε όλα αυτά πρέπει επίσης να υπογραμμισθεί και η κριτική που ασκεί η οργάνωση στα μέτρα που προωθούνται από την Ε.Ε. (π.χ: ζητά την απομάκρυνση της Ελλάδας από την Συνθήκη Σένγκεν), καθώς και η έντονη κριτική που ασκεί στην ΑΠΔΠΧ για τον ρόλο της στο ζήτημα των καμερών, χαρακτηρίζοντάς την ως φερέφωνο της κυβέρνησης. Οι καταγγελίες της οργάνωσης για την προάσπιση των δικαιωμάτων του λαϊκού κινήματος, καταφέρουν ανοικτά κατά της αστυνομίας αλλά και κατά των κομμάτων εκείνων που υποστηρίζουν ότι οι κάμερες πρέπει να χρησιμοποιούνται με φειδώ και μέτρο. Η ΔΗΜ.ΣΥ. υποστηρίζει πως «η φειδώ είναι ένα μέγεθος σχετικό και η παραβίαση ενός δικαιώματος ή η έκπτωση του οδηγεί με ακρίβεια στην πλήρη καταστρατήγηση και εξαφάνισή του δικαιώματος» (από Τοποθέτηση Α. Βρεπτού στη Συνέντευξη Δ.Σ. 27/01/2007 από http://www.dimsi.gr/CMS/index.php?option=com_content&task=view&id=69&Itemid=51).

Εξετάζοντας τα κείμενα του ιστότοπου της οργάνωσης που πρέπει να σημειωθεί ότι έχουν συνταχθεί από νομικούς, μέλη της οργάνωσης συγκέντρωσα τις θέσεις της ΔΗΜ.ΣΥ. κατά των καμερών στα εξής σημεία:

1. Πρόκειται για μια 'βαθιά' αντιδημοκρατική, προκλητική και επικίνδυνη πολιτική.
2. Με το πρόσχημα της ρύθμισης της κυκλοφορίας αιτιολογείται η παρακολούθηση των συγκεντρώσεων και των διαδηλώσεων.
3. Η γενίκευση της παρακολούθησης δε συνάδει με την αποτελεσματικότητα της χρήσης τους κατά της εγκληματικότητας.

4. Μέτρα, όπως οι κάμερες, ανοίγουν τον δρόμο για ακόμη μεγαλύτερη παρακολούθηση και καταστολή του λαϊκού κινήματος.

Το πιο σημαντικό κείμενο της οργάνωσης είναι η προσφυγή της οργάνωσης στο Σ.τ.Ε. κατά της ΑΠΔΠΧ ζητώντας :

1. Την ακύρωση της απόφασης της Αρχής 58/2005 για την παράταση λειτουργίας του συστήματος C4i διότι οι κίνδυνοι από τη λειτουργία του είναι πράγματι σημαντικοί. Και τούτο, διότι η λειτουργία ενός πανοπτικού συστήματος παρακολούθησης, όπως αυτό του κλειστού κυκλώματος οδικού δικτύου, χωρίς την άδεια και την εποπτεία της Αρχής Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων, δεν συνιστά απλό περιορισμό αλλά στέρηση της σχετικής ελευθερίας ιδιωτικού βίου, εφόσον η δυνατότητα παρακολούθησης καθίσταται γενική και ανεξέλεγκτη. Συνιστά, συνεπώς, αντισυνταγματική, κατ' άρθρο 25 του Συντάγματος, προσβολή του πυρήνα των σχετικών δικαιωμάτων, άλλως, επικουρικά, προσβολή της αρχής της αναλογικότητας, όπως πλέον και αυτή ρητά κατοχυρώνεται στο ίδιο άρθρο 25».
2. Την καταδίκη του Δημοσίου (από την Προσφυγή στο Σ.τ.Ε για τις κάμερες)⁶⁶.

⁶⁶ βλ. επίσης αρ. 2765/2005 Μονομ. Πρωτ. Πατρών (διαδικασία ασφαλιστικών μέτρων):
«Είχε δοθεί από την Αρχή άδεια κλειστού κυκλώματος (28/2004) υπό τους όρους ότι: 1) Δεν θα γίνεται λήψη και καταγραφή εικόνων της εισόδου ή του εσωτερικού των κατοικιών 2) Δεν θα είναι δυνατή η λήψη και ακρόαση συνομιλιών περιοίκων και περαστικών 3) Πριν το άτομο εισέλθει στην εμβέλεια της βιντεοκάμερας, θα ενημερώνεται με τρόπο πρόσφορο και σαφή (επαρκής αριθμός ευδιάκριτων πινακίδων σε εμφανή σημεία) ότι εισέρχεται σε χώρο, ο οποίος βιντεοσκοπείται, καθώς επίσης και για το σκοπό της βιντεοσκόπησης 4) Θα τηρούνται απαρεγκλίτως τα μέτρα ασφάλειας του συστήματος επεξεργασίας καθώς και αποθήκευσης των δεδομένων και 5) Η τήρηση των δεδομένων θα επιτρέπεται για χρονικό διάστημα επτά (7) ημερών. Επίσης η ανωτέρω Αρχή κρίνοντας, ότι η λήψη και επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα με κλειστό κύκλωμα τηλεόρασης που λειτουργεί μονίμως, συνεχώς ή κατά τακτά χρονικά διαστήματα δεν επιτρέπεται διότι προσβάλλει την προσωπικότητα και την ιδιωτική ζωή του ατόμου, σύμφωνα με την υπ' αριθμ. 1122/2000 Οδηγία που είχε εκδώσει «Για την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων μέσω κλειστών κυκλωμάτων», έδωσε την άδεια που της ζητήθηκε μόνο για περιορισμένο χρονικό διάστημα και συγκεκριμένα για την περίοδο από 1^{ης} Ιουλίου έως 4 Οκτωβρίου 2004. Τμήμα του παραπάνω συστήματος ασφαλείας και για την εξυπηρέτηση του ίδιου σκοπού αναπτύχθηκε σε όλες τις Ολυμπιακές πόλεις, μεταξύ των οποίων και στην Πάτρα. Έτσι μεταξύ των μέτρων ασφαλείας που αναπτύχθηκαν στην Πάτρα ήταν η τοποθέτηση και λειτουργία σε βασικούς οδικούς κόμβους της πόλεως δεκαπέντε (15) καμερών και συγκεκριμένα επί: 1) Ν.Ε.Ο. Πατρών-Αθηνών και Κανελλοπούλου, 2) Ηρώων Πολυτεχνείου----- (χωρίς απόφαση της Αρχής) -----
Για τους λόγους αυτούς

Απαγορεύει προσωρινά στο καθού Ελληνικό Δημόσιο τη λειτουργία των δεκαπέντε (15) καμερών που έχουν τοποθετηθεί σε βασικούς οδικούς κόμβους της πόλεως των Πατρών και συγκεκριμένα επί: 1) Ν.Ε.Ο. Πατρών-Αθηνών και Κανελλοπούλου, 2) Ηρώων Πολυτεχνείου...». (Αναφορά από το βιβλίο του Πανούση Γ. 2008 Ο Μεγάλος Αδελφός και οι μικροί ανάδελφοι εχθροί του –ή το δίλημμα του επιτηρούμενου– Σάκκουλα

Η συγκεκριμένη προσφυγή υπογράφηκε τόσο από την Συντονιστική Επιτροπή της οργάνωσης όσο και από πολίτες που τάσσονται υπέρ της συγκεκριμένης ενέργειας. Μέσω διάφορων νομικών επιχειρημάτων η οργάνωση αιτούνταν την αναστολή της λειτουργίας του συστήματος C4i. Κάτι τέτοιο δε συνέβη και η προσφυγή της ΔΗΜ.ΣΥ. αναβλήθηκε για να εκδικασθεί εκ νέου στις 01/12/2006 και ενώ η άδεια της Αρχής έληγε 7 μήνες πριν την εκδίκαση. Αν και, η προσφυγή δεν είχε θετικό, δικαστικά, αποτέλεσμα, άσκησε όμως πίεση στην Αρχή και στην κυβέρνηση.

Γενικότερα, η ΔΗΜ.ΣΥ. προέβαλλε διάφορα αιτήματα ενάντια στις κάμερες και στη γενικευμένη χρήση τους συνδέοντας την αυξανόμενη παρακολούθηση με μία γενικευμένη προσπάθεια αποδυνάμωσης του λαϊκού κινήματος. Αυτό φανερώνει και ένα μέρος του χαρακτήρα της οργάνωσης, η οποία δεν τάσσεται απλά υπέρ μόνο της προστασία της ιδιωτικότητας των πολιτών, αλλά προσπαθεί να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για ένα νέο λαϊκό κίνημα και για προάσπιση των δικαιωμάτων των Ελλήνων πολιτών.

Συμπερασματικά, αν και στην Ελλάδα δεν υπάρχει ένα μαζικό κίνημα αποκλειστικά ενάντια στην παρακολούθηση οι προσπάθειες της Δημοκρατικής Συσπείρωσης φαίνεται να είναι από τις πιο ουσιαστικές αν και υπάρχουν και άλλες αντιδράσεις κατά της παρακολούθησης (όπως πχ βανδαλισμοί καμερών). Βεβαίως, η ΔΗΜ.ΣΥ. αντανακλά όλες τις αδυναμίες των ΜΚΟ στην Ελλάδα. (π.χ η δυσκολία που είχα προσωπικά να επικοινωνήσω με την συντονιστική επιτροπή της) ωστόσο δεν παύουν να αποτελούν ίσως την αρχή μιας συλλογικότερης εναντίωσης κατά της παρακολούθησης και των συνεπειών της στις πολιτικές ελευθερίες και τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Κεφάλαιο 10 **Συμπεράσματα**

Με βάση τις κοινωνιολογικές θεωρίες που εξετάστηκαν στην εργασία αυτή γίνεται αντιληπτό πως η παρακολούθηση και ιδίως όπως έχει εξελιχτεί με βάση τις νέες τεχνολογίες είναι ένα πολύπλοκο φαινόμενο. Συνεπώς, όταν αναφερόμαστε στο φαινόμενο της παρακολούθησης πρέπει να κατανοούμε πως:

- δεν πρόκειται μόνο για μηχανισμό του κράτους αλλά και της αγοράς.
- δεν είναι προϊόν αποκλειστικά και μόνο των νέων τεχνολογιών, αλλά προωθείται και ρυθμίζεται ανάλογα με το κοινωνικό-πολιτικό και οικονομικό πλαίσιο της κάθε χώρας, αλλά και την ιστορία και κουλτούρα της κάθε κοινωνίας.
- δεν έχει μόνο αρνητικό χαρακτήρα αφού πολλές φορές είναι κοινωνικά επιθυμητή και αναγκαία για λόγους ελέγχου και ασφάλειας (Ball K., Wood, D. 2006: 2).
- δεν αφορά μόνο την επιτήρηση κανόνων και την αποτροπή της παραβατικότητας, αλλά την διείσδυση στην αυστηρή ιδιωτικότητα, σεξουαλικότητα, υγεία και γενικά τις προτιμήσεις και προδιαθέσεις του ατόμου, κατασκευάζοντας με διάφορα κριτήρια νέους κοινωνικούς αποκλεισμούς και σκόπιμες ταξινομήσεις.

Παραδοσιακά, η παρακολούθηση είναι ένα φαινόμενο που συνδέεται με τις λειτουργίες του έθνους κράτους και με τον γραφειοκρατικό του έλεγχο. Οι σημερινές εξελίξεις δείχνουν μία μετατόπιση του φαινομένου από τις θεωρίες του «Πανοπτικού» του Μπένθαμ και του Φουκώ, όπου η χρήση τεχνολογιών παρακολούθησης γίνεται από το κράτος, στην αγορά, στους εργοδότες, στους κερδοσκόπους, αλλά και σε υπερεθνικούς οργανισμούς όπως η Ε.Ε. Συνεπώς, σε θεωρητικό επίπεδο το ιεραρχικό «Πανοπτικόν» του Foucault θεωρείται ξεπερασμένο από αυτό που ορίζεται από τους Haggerty και Ericson ως «Ψηφιδωτό Παρακολούθησης» (Surveillant Assemblage), δηλαδή το συνδυασμό πληροφορικών δεδομένων από διάφορες πηγές για την κατασκευή σκόπιμων προφίλ αποκλεισμού ή ένταξης. Από τον Μεγάλο Αδελφό του G. Orwell στο «1984» έχουμε πια πολλές Μεγάλες Αδελφές όπως περιγράφει ο Castells στο «Γαλαξία του Διαδικτύου» τις μεγάλες επιχειρήσεις και από

την παραδοσιακή παρακολούθηση σύμφωνα με τον G.T. Marx (2002) έχουμε τη “Νέα Παρακολούθηση” δηλαδή όχι μόνο άμεση οπτική παρακολούθηση, αλλά συλλογή και ηλεκτρονική επεξεργασία πληροφοριών , αρχειοπαρακολούθηση (dataveillance), εξόρυξη δεδομένων (data mining), ταυτοποίηση δεδομένων (data matching), δημιουργία προφίλ (profiling) κλπ.

Αναμφίβολα η 11^η Σεπτεμβρίου, αλλά και οι τρομοκρατικές επιθέσεις σε Μαδρίτη και Λονδίνο έχουν συμβάλει στην εξάπλωση της παρακολούθησης στον 21^ο αιώνα στην καθημερινότητα. Όπως αναφέρει και ο Lyon (2005) στο έργο του «Surveillance after September 11th» η 11^η Σεπτεμβρίου, υπήρξε καταλύτης και πρόφαση για την προώθηση της νέας παρακολούθησης, και ενώ ήταν ένα έκτακτο γεγονός που οδήγησε σε έκτακτα μέτρα, αυτά επεκτείνονται και καθιερώνονται παντού ως φυσιολογικά. Πράγματι, μετά τις επιθέσεις της 11/09 νέοι νόμοι, νέες τεχνολογίες, νέες πρακτικές παρακολούθησης νομιμοποιήθηκαν με βάση το πρόταγμα της ασφάλειας. Στις εξελίξεις αυτές πρωτοστάτησαν οι ΗΠΑ , την ακολούθησαν οι υπόλοιπες χώρες όπως και η Ε.Ε. που ως τότε ήταν ένας υπερεθνικός οργανισμός που έθετε ως πρόταγμά του τη διασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Μέσω των πολιτικών και των πρακτικών αυτών καλλιεργήθηκε μία νέα κουλτούρα, του φόβου και της καχυποψίας. Το πρόταγμα της ασφάλειας δημιούργησε στις ΗΠΑ μέχρι και προγράμματα «χαφιεδισμού» (βλέπε TIPS) που θεωρήθηκαν επιτακτικά στην προσπάθεια νίκης στον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας που ευαγγελίζονται πλέον πολλές κυβερνήσεις σ’ ολόκληρο τον κόσμο. Η παρακολούθηση ρουτινοποιήθηκε, και έγινε στις μέρες μας μέρος της καθημερινότητάς μας δημιουργήθηκαν ανισότητες και νέοι αποκλεισμοί που σχετίζονται με συγκεκριμένα εθνικά και φυλετικά χαρακτηριστικά που πολλές φορές οδηγούν σε κοινωνικό αποκλεισμό συγκεκριμένων ομάδων π.χ μουσουλμάνοι, μετανάστες κλπ (Lyon, D. 2003b: 672).

Η εξάπλωση της νέας παρακολούθησης πέραν από το κράτος στην αγορά είναι αποτέλεσμα των κοινωνικό-οικονομικών διεργασιών που συνδέονται με την νεοφιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση και τον νεοσυντηρητισμό (Χάρβεϊ, Ντ. 2007) .

Η νέο-φιλελεύθερη και νέο- συντηρητική ιδεολογία πρώτα στις ΗΠΑ και τώρα στην Ε.Ε. συνδέεται με την προσπάθεια δημιουργίας μιας βιομηχανίας Εσωτερικής Ασφάλειας και παραγωγής εξελιγμένων συστημάτων παρακολούθησης ενάντια στις ελευθερίες και τα ανθρώπινα δικαιώματα (Hayes, B. 2009 : 7) .

Πλέον οι νέες μορφές παρακολούθησης συνυφασμένες με τον πληροφορικό καπιταλισμό (Castells, M. 2001), το έθνος κράτος (Giddens A. 1987) και την κοινωνία της διακινδύνευσης (Beck, Ul. 2000) επεκτείνεται αλματωδώς και απειλούν τις προσωπικές μας ελευθερίες.

Αν και έννοια της ΚΤΠ, χρησιμοποιείται στις κοινωνικές επιστήμες ως πανάκεια για μία σειρά ζητημάτων, η αντίσταση της ΚΤΠ στη νέα παρακολούθηση δεν είναι αμελητέα. Αυτό που παρατηρούμε είναι πως υπάρχει αντίσταση της ΚΤΠ αλλά δεν είναι αρκετή για να την αποτρέψει. Οι οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ε.Ε. και στην Ελλάδα που ασχολούνται και με τα ζητήματα της ιδιωτικότητας είναι αρκετές.

Στην Ε.Ε. υπάρχει αντίσταση της ΚΤΠ στην αυξανόμενη παρακολούθηση αλλά επειδή κυριαρχεί το πρόταγμα της ασφάλειας δεν είναι αρκετή για να προστατευθούν οι προσωπικές και πολιτικές ελευθερίες.

Στην Ελλάδα αν και δεν έχουμε ισχυρή ΚΤΠ λόγω του αυταρχικού παρελθόντος υπάρχει ευαισθητοποίηση εναντίον της κρατικής και αστυνομικής παρακολούθησης αλλά όχι και της ιδιωτικής παρακολούθησης και συλλογής προσωπικών δεδομένων για αγοραίους σκοπούς. Ισχύει δηλαδή αυτό που ονομάζεται ως το παράδοξο της παρακολούθησης και ιδιωτικότητας (Samatas, M. 2004 : 133-143) .

Γενικά στην Ε.Ε. και στην Ελλάδα δεν υπάρχει ως ένα συνεκτικό κίνημα ενάντια στις νέες μορφές παρακολούθησης αλλά γίνονται προσπάθειες από ομάδες οργανωμένων πολιτών για πληροφόρηση και καταγγελίες της κρατικής και ευρωπαϊκής εξουσίας, ώστε να μην παραβιάζονται τα ανθρώπινα δικαιώματα και ελευθερίες.

Ακόμη και οι βανδαλισμοί καμερών μπορεί από την μία να φαίνονται ως μεμονωμένες κινήσεις, όμως ίσως να εκφράζουν την αρχή μιας μαζικότερης κινητοποίησης. Φυσικά το πρόβλημα της προστασίας της ιδιωτικότητας δεν έχει επιλυθεί ακόμη, διότι θεωρείται και προσωπικό ζήτημα γι' αυτό κοινωνιολογικά και πολιτικά στρεφόμαστε σε αυτούς που μας παρακολουθούν και εκμεταλλεύονται τα προσωπικά μας δεδομένα.

Έτσι, ο έλεγχος και η λογοδοσία όλων όσων για διάφορους θεμιτούς και αθέμιτους λόγους μας παρακολουθούν και εκμεταλλεύονται τα προσωπικά μας δεδομένα με ή χωρίς τη συγκατάθεσή μας αφορά άμεσα τη δημοκρατία και τις πολιτικές μας ελευθερίες. Η προστασία της ιδιωτικότητας ενδυναμώνει τη δημοκρατική κοινωνία μας.

Το γενικότερο συμπέρασμα που καταλήγω αφορά τον επεκτατικό χαρακτήρα της σύγχρονης παρακολούθησης. Αυτό που συμβαίνει στον 21^ο αιώνα μετά την 11/09 στα θέματα της παρακολούθησης είναι πως έχουμε μια ρουτινοποίηση της παρακολούθησης. Φράσεις όπως: « Τι συμβαίνει και αν σε παρακολουθούν» ή «Δεν έχεις τίποτα να φοβάσαι αν δεν έχεις τίποτα να κρύψεις» φανερώσουν την καθιέρωση της παρακολούθησης στην καθημερινότητά μας στο όνομα της ασφάλειας, αλλά και της αποδοτικότητας και του κέρδους. Όμως, συγχρόνως υπάρχει αντίδραση της ΚτΠ στις παρακολουθήσεις ώστε να γίνει σεβαστή η ιδιωτικότητα ως ένα πολύτιμο αγαθό. Έτσι, αν και η ισορροπία ανάμεσα στην ασφάλεια και ιδιωτικότητα έχει διαταραχτεί υπέρ της ασφάλειας, οι ενεργοί πολίτες την ξαναθέτουν υπό επαναδιαπραγμάτευση και απαιτούν την προστασία των προσωπικών τους δεδομένων.

Ένα τελικό σχόλιο σε σχέση με την ΚτΠ και τις οργανώσεις που εξέτασα. Σίγουρα έχουν έλλειψη οργάνωσης κι επικοινωνίας, και απόδειξη είναι ότι η προσπάθεια να επικοινωνήσω μαζί τους ήταν πολύ δύσκολη, ενώ και οι απαντήσεις που έλαβα στο πλαίσιο των άτυπων συνεντεύξεων ήταν πολύ γενικόλογες. Εν τέλει χρειάζεται περισσότερη πληροφόρηση, επαγρύπνηση και αντίσταση τόσο σε επίπεδο Ε.Ε. όσο και σε Ελληνικό επίπεδο εναντίον της ασύδοτης επέκτασης των τεχνολογιών παρακολούθησης.

Καταληκτικά, παρ' όλες τις αδυναμίες των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών είναι παρήγορο ότι εναντιώνονται στη λαίλαπα της νεοφιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης που με πρόφαση την τρομοκρατία υπονομεύει με τις νέες τεχνολογίες παρακολούθησης τις δημοκρατικές ελευθερίες και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Η δράση τόσο του Statewatch στην Ε.Ε. όσο και της ΔΗΜ.ΣΥ. στην Ελλάδα, αλλά και των υπόλοιπων ΜΚΟ που έχω αναφέρει, σίγουρα συμβάλλει σε μία πιο δημοκρατική Ευρωπαϊκή Ένωση και Ελλάδα.

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία:

- ACLU Report (2004) «*The Surveillance Industrial Complex: How the American Government Conscripting Businesses and Individuals in the Construction of a Surveillance Society*», New York, August 2004
- Bajc, V., (2007). «*Introduction: Debating Surveillance in the Age of Security*», *American Behavioral Scientist*, 50(12), pp. 1567-1591
- Ball, K. and Webster, Fr. (2003). *The Intensification of surveillance crime, terrorism and warfare in the information age* edited by Ball, K. and Webster, Fr. London , Sterling, VA , Pluto Press
- Ball, K., (2005). «*Organization, Surveillance and the Body: Towards a Politics of Resistance*». *Organization*, 12(1), pp. 89-108
- Beale, L., (2003) «Trying To Avoid Another Sept. 11», *New York Times*, 07 Σεπτεμβρίου 2003
- Beck, Ul., (2000). *The risk society and beyond : critical issues for social theory*. (edited by Barbara, Adam). London , Thousand Oaks
- Bignami, Fr., (2005). «*Transgovernmental Networks VS. Democracy: the case of the European information privacy network*», *Michigan Journal of International Law*, 26, pp. 807-868
- Bigo, D., (2006). « *Security, exception, ban and surveillance*», from Lyon, D., (2006). *Theorizing Surveillance: The panopticon and beyond*. Cullompton, Devon, Willan Publishing. pp. 46-69
- Bloss, W.,(2007). «*Escalating U.S. Police Surveillance after 9/11: an Examination of Causes and Effects*», *Surveillance & Society*, 4(3), pp. 208-228
- Caparini, M., (2002). «Civil society and democratic oversight of the security sector: a preliminary investigation», Fifth International Security Forum, Zurich, 14-16 October 2002 [online] available from : http://www.dcaf.ch/civsoc/proj_governance.pdf [accessed 15/03/2009]
- Castells, M., (2001). *The Internet galaxy : reflections on the Internet, business, and society*. Oxford, Oxford University Press
- Cate, H. Fr., (1997). *Privacy in the Information Age*. Washington, Brookings Institution Press
- Cavoukian, A., (2003) . *National Security in a Post-9/11 World: The Rise of Surveillance ... the Demise of Privacy?* Green College University of British Columbia
- Clark R. (1988) «*Information Technology and Dataveillance*», *Communications of the ACM* (31) 5: 498–512
- Dandeker, Cr. (2003). «*Surveillance: Basic Concepts and Dimensions*», from Hier, P. S., and Greenberg J., (edited) (2007) . *The Surveillance Studies Reader*. New York, Cambridge University Press :
- De Goede, M., (2008). «*The Politics of Preemption and the War on Terror in Europe*. *European Journal of International Relations*», 14(1),pp. 161-185 text online <http://ejt.sagepub.com/cgi/content/abstract/14/1/161> (cited 10/10/2008)

- De Hert, P., (2005). «*Balancing security and liberty within the European human rights framework. A critical reading of the Court's case law in the light of surveillance and criminal law enforcement strategies after 9/11*», *Utrecht Law Review*, 1(1), pp. 68-96 full text online <http://www.utrechtlawreview.org> (cited 18/11/2008)
- Elmer, Gr., (2003). «*A diagram of panoptic surveillance*». *Online New Media & Society*, 5 (2) pp. 231-247 full text online <http://nms.sagepub.com/cgi/content/abstract/5/2/231> (cited 10/03/2009)
- Fernandez, A. L., and Huey, L., (2009). «*Is Resistance Futile? Thoughts on Resisting Surveillance*», *Surveillance & Society*, 6(3), pp. 213-232 full text online <http://www.surveillance-and-society.org> cited 14/07/2009
- Gandy, O., (1989). «*The Surveillance Society: Information Technology and Bureaucratic Social Control*», *Journal of Communication*, 39(3), pp. 61-76 full text online <http://www3.interscience.wiley.com/journal/119429726/abstract?CRETRY=1&SRETRY=0> cited 10/10/2008
- Giddens, An., (1987). *The Nation State and Violence Volume 2 of a Contemporary Critique of Historical Materialism*. Berkeley, University of California Press
- Graham, St. and Wood, D., (2003). «*Digitizing Surveillance: Categorization, Space, Inequality*», *Critical Social Policy*, 23(2), pp. 227-248 full text online <http://csp.sagepub.com/cgi/content/abstract/23/2/227> (cited 10/10/2008)
- Gray, M., (2003). «*Urban Surveillance and Panopticism. Will we recognize the facial recognizing society?*», *Surveillance & Society*, 1(3), pp 314-330
- Haggerty, K., (2006). «*Tear down the walls: on demolishing the panopticon*», from Lyon, D., (2006). *Theorizing Surveillance: The panopticon and beyond*. Cullompton, Devon, Willan Publishing. pp 23-46
- Haggerty, K., (2006). «*The Surveillant Assemblage*», *British Journal of Sociology*, 51(4) (December 2000), pp. 605-622
- Hayes, B., (2009). «*NeoConOpticon: The E.U. Security-Industrial Complex*», *Transnational Institute and Statewatch*.
- Hier, P. S., (2003). «*Probing the Surveillant Assemblage: on the dialectics of surveillance practices as processes of social control*», *Surveillance & Society*, 1 (3), pp. 399-411
- Hier, P. S., and Greenberg J., (edited) (2007) . *The Surveillance Studies Reader*. New York, Cambridge University Press
- Information Commissioner: A Report on the Surveillance Society: Summary Report edited by Ball, Kirstie and Wood, Murakami David September 2006 full online text http://www.ico.gov.uk/upload/documents/library/data_protection/practical_application/surveillance_society_full_report_2006.pdf cited 16/10/2008
- Introna, D. L., and Gibbons A., (2009). «*Networks and Resistance: Investigating online advocacy networks as a modality for resisting state surveillance*», *Surveillance & Society*, 6(3), pp. 233-258 full text online <http://www.surveillance-and-society.org> cited 14/07/2009
- Koskela, H., (2000). «*The gaze without eyes': video-surveillance and the changing nature of urban space*», *Progress in Human Geography*, 24(2), pp. 243-265 full text online <http://phg.sagepub.com/cgi/content/abstract/24/2/243> cited 10/10/2008

- Kumar, Kr., (1993). «Civil Society: An Inquiry into the Usefulness of an Historical Term» *The British Journal of Sociology*, 44(3), pp. 375-395
- Lemke, Th., (2001). «*The birth of bio-politics': Michel Foucault's lecture at the Collège de France on neo-liberal governmentality*», *Economy and Society*, 30(2), pp.190-207
- Levi M., & Wall S. D., (2004). «*Technologies Security and Privacy in the Post 9/11 European Information Society*», *Journal of Law and Society*, 31(2), pp. 194 - 220
- Lianos, M., (2003). «*Social Control after Foucault*», *Surveillance & Society*, 1(3), pp. 412-430 full text online <http://www.surveillance-and-society.org> (cited 22 /09/2008)
- Lyon, D. (1992) «The new surveillance: Electronic technologies and the maximum security society», *Crime, Law and Social Change*, 18, Kluwer Academic Publishers pp 159-175
- Lyon, D., (1992). «*The new surveillance: Electronic technologies and the maximum security society*», *Crime, Law and Social Change* , 18 (1-2), pp. 159-175 full text online
- Lyon, D. (edited), (2006). *Theorizing surveillance : the panopticon and beyond*. Cullompton, Devon , Willan Publishing
- Lyon, D., (1994). *The Electronic Eye: The Rise of Surveillance Society*. Minneapolis, Polity Press.
- Lyon, D., (2003a). *Surveillance as social sorting : privacy, risk, and digital discrimination* (edited by Lyon, David). London ; New York : Routledge
- Lyon, D., (2003b). «*Technology vs `Terrorism': Circuits of City Surveillance since September 11th*», *International Journal of Urban and Regional Research*, 27(3), pp. 666-678
- Lyon, D., (2004a). «*Surveillance, Technology and Surveillance Society*» cited 15/03/2009 from Misa, J. Th., Brey, Ph. and Feenberg, An., 2004. *Modernity and Technology* , xx, MIT Press full text online http://www.greylodge.org/occultreview/glor_012/Surveillance.pdf
- Lyon, D., (2004b). «*Globalizing Surveillance Comparative and Sociological Perspectives*», *International Sociology*, 19(2), pp. 135-149 full text online <http://iss.sagepub.com/cgi/content/abstract/19/2/135> (cited 10/10/2008)
- Lyon, D., (2005). «*Understanding Surveillance*» from Lyon, D., (2005) *Surveillance after September 11* Cambridge, Blackwell Publishings
- Lyon, D., (2007a). «*Surveillance, Security and Social Sorting: Emerging Research Priorities*», *International Criminal Justice Review*, 17 (3) pp. 161-170 full text online <http://icj.sagepub.com/cgi/content/abstract/17/3/161> (cited 02/10/2008)
- Lyon, D., (2007b). «*Security, Suspicion, Social Sorting*», στο Hier, P. S., and Greenberg J., (edited) *Surveillance Studies: an overview*. Cambridge, UK, Malden, MA , Polity Press
- Lyon, D., (2007b). «*Resisting Surveillance*», στο Hier, P. S., and Greenberg J., (edited) (2007) . *The Surveillance Studies Reader*. New York, Cambridge Malden, MA , Polity Press
- Martin, K. A., Van Brakel, E. R., and Bernhard, J. D., (2009). «*Understanding resistance to digital surveillance Towards a multi-disciplinary, multi-actor framework*», *Surveillance & Society*, 6(3), pp. 213-

232 full text online <http://www.surveillance-and-society.org> cited 14/07/2009

- Martin, K. A., Van Brakel, E. R., Bernhard, J. D., (2009) « Understanding resistance to digital surveillance: Towards a multi-disciplinary, multi-actor framework», *Surveillance and Society*, 6(3), pp 213-232
- Marx, T. G., (1998). «*Ethics for the New Surveillance. The Information Society*», 14(3), pp. 171-185 full text online <http://www.informaworld.com/smpp/content~db=all~content=a713856357> (cited 10/03/2009)
- Marx, T. G., (2002). «*What's new about the "new surveillance"?* *Classifying for change and continuity*», *Surveillance & Society*, 1(1), pp. 9-29 full text online <http://www.surveillance-and-society.org/ojs/index.php/journal/article/view/50/50> cited 20/04/2009
- Mathieson T., (1997). «*The viewer society: Foucault's Panopticon Revisited*», *Theoretical Criminology*, 1, pp 215-234
- McGrath, E. J., (2004). *Loving big brother : performance, privacy and surveillance space* London ; New York : Routledge
- Monahan, T., (2006a). «The Surveillance Curriculum: Risk Management and Social Control in the Neoliberal School» from *Surveillance and Security : Technological, Politics and Power in Everyday Life* edited by Monahan, Torin New York, Routledge , pp 109-125
- Monahan, T., (2006b). «Counter-surveillance as Political Intervention?». *Social Semiotics*, 16(4), pp 515-534
- Monahan, T., (2008). «*Dreams of Control at a Distance: Gender, Surveillance, and Social Control*», *Cultural Studies ↔ Critical Methodologies*, 20 (x), pp. xx
- Samatas, M., (2004). *Surveillance in Greece: From Anticommunist to Onsumer Surveillance*. New York: PELLA Publishing
- Samatas, M., (2007). «*Security and Surveillance in the Athens 2004 Olympics: Some Lessons from a Troubled Story*», *Criminal Justice Review*, 17(3), pp. 220-238
- Samatas, M., (2008). «*From thought control to traffic control: CCTV politics of expansion and resistance in post-Olympics Greece*», *Sociology of Crime Law and Deviance*, 10(X), pp. 345-369 full text online [http://www.emeraldinsight.com/10.1016/S1521-6136\(07\)00216-3](http://www.emeraldinsight.com/10.1016/S1521-6136(07)00216-3) cited 12/12/2008
- Schienke, W. E. , and Brown, B., (2003). «*Streets into Stages: an interview with Surveillance Camera Players' Bill Brown*», *Surveillance & Society*, 1(3), pp.356-374 full text online <http://www.surveillance-and-society.org> (cited 22/09/2008)
- Shields, P., (2006). «*Electronic Networks, Enhanced State Surveillance and the Ironies of Control*», *Journal of Creative Communications*, 1(1), pp. 19-38 full text online <http://crc.sagepub.com/cgi/content/abstract/1/1/19> (cited 10/10/2008)
- Statewatch, (2001) «US Letter to Bush», October 2001 available on www.statewatch.org
- Statewatch, (2002). «The war on freedom and democracy», September 2002 available on www.statewatch.org

- Statewatch, (2002). «Secret EU-US agreement on criminal cooperation being negotiated», August 2002 available on www.statewatch.org
- Statewatch, (2004). «Scoreboard on post-Madrid counter-terrorism plans», March 2004 available on www.statewatch.org
- Statewatch, (2005). «SIS II : fait accompli? Construction of E.U. 's Big Brother database underway», May 2005 available on www.statewatch.org
- Stenson, K., (2008). «*Surveillance and sovereignty*», *Sociology of Crime Law and Deviance*, 10, 279-301
- Taylor, N., (2002). «*State Surveillance and the Right to Privacy*», *Surveillance and Society*, 1(1), pp. 67-83 full text available <http://www.surveillance-and-society.org/articles1/statesurv.pdf> cited 23/01/2009
- Webster, Fr., (2003). «*Warfare, Surveillance and Human Rights*», from Ball, K. and Webster, Fr. (2003). *The Intensification of surveillance crime, terrorism and warfare in the information age* edited by Ball, K. and Webster, Fr. London , Sterling, VA , Pluto Press pp. 90-112
- Weiss, L., «*Globalization and the Myth of the Powerless State*». <http://www.adm.ufba.br/milani/Linda%20Weiss%20Myth.pdf> (archived 20/01/2006)
- Wells, H., and Wills, D., (2009). «*Individualism and Identity: Resistance to Speed Cameras in the UK*», *Surveillance & Society*, 6(3), pp. 213-232 full text online <http://www.surveillance-and-society.org> cited 14/07/2009
- Westin, F. A., (2003). «*Social and Political Dimensions of Privacy*», *Journal of Social Issues*, 59(2), pp. 431—453
- Yar, M., (2003). «*Panoptic Power and the Pathologisation of Vision: Critical Reflections on the Foucauldian Power*», *Surveillance and Society* 1(3), pp.254-271

Ελληνική Βιβλιογραφία:

- «ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟ ΦΑΚΕΛΩΜΑ Ο «εφιάλτης» είναι (απ') εδώ» , Ριζοσπάστης, 1 Νοέμβρη 2003 <http://www1.rizospastis.gr/story.do?id=2010200&publDate=> (τελευταία πρόσβαση 02/10/2008)
- «ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟ - ΓΕΝΕΤΙΚΟ ΦΑΚΕΛΩΜΑ Κυβερνήσεις και ιδιώτες το φέρνουν παντού», Ριζοσπάστης, 5 Οκτωβρίου 2005
- Hobsbawm, E., (2008). *Παγκοσμιοποίηση, Δημοκρατία και Τρομοκρατία* μτφ Κούρκουλος Ν. Αθήνα: Θεμέλιο
- Βάτου, Ε. (2008). «*Ελλάδα αντι-καμερική αλλά...*», *Ελευθεροτυπία*, 2 Ιανουαρίου.
- Βούλγαρης, Γ., (2001). *Η Ελλάδα της μεταπολίτευσης 1974-1990 : σταθερή δημοκρατία σημαδεμένη από τη μεταπολεμική ιστορία*. Αθήνα , Θεμέλιο
- Γαζή Ε., (2007). Δεν υπάρχουν 'αθώα' κράτη, Το Βήμα 5 Αυγούστου full text online <http://www.tovima.gr/default.asp?pid=46&ct=114&artId=165706&dt=05/08/2007> (τελευταία πρόσβαση 12/02/2009)
- Κουλούρης, Ν., (2007) «*Μην χαϊδεύετε αλλά και μην πυροβολείτε τις Ανεξάρτητες Αρχές*», *Η Καθημερινή*, 12 Αυγούστου 2007 full text online

http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_economy_2_12/08/2007_237480 (τελευταία πρόσβαση 12/06/2009)

- Μίτλεπτον, Φ., (2008). «*Μορφές ιδιωτικότητας Μια κατ' εξοχήν πολιτική ιδιότητα και κοινωνική επιλογή*», Το Βήμα Ιδεών, Τεύχος 10- Φεβρουάριος 2008, pp.xx full text online
<http://www.vimaideon.gr//Article.aspx?d=20080201&nid=7342424&sn=%CE%9A%CE%A5%CE%A1%CE%99%CE%9F%20%CE%A4%CE%95%CE%A5%CE%A7%CE%9F%CE%A3&spid=1478> τελευταία πρόσβαση 26/05/2009
- Μουζέλης, Ν., (2005). «*Νεωτερικότητα, ύστερη ανάπτυξη και κοινωνία πολιτών*», *Κοινωνία Πολιτών*, 11, pp. xx
- Μούσης, Ν., (2005). *Ευρωπαϊκή Ένωση :δίκαιο, οικονομία, πολιτική* Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήσης
- Ξένου – Βερνάρδου Αλ., (2006). Για ποια ανθρώπινα δικαιώματα κάνουν λόγο; Ριζοσπάστης, 8 Γενάρη 2006 full text online
<http://www1.rizospastis.gr/story.do?id=3184763&publDate=> (τελευταία πρόσβαση 02/10/2008)
- Όργουελ, Τζ., (1999). Χίλια Εννιακόσια Ογδόντα Τέσσερα: Ο Μεγάλος Αδελφός, μεταφρ. Μπάρτη Ν., επιμέλεια Φιλολογική Ομάδα Κάκτου, Αθήνα, Κάκτος
- Παναγιωτίδου, Ει., (2002). «Πού, Πότε και Γιατί αναπτύσσεται η Κοινωνία των Πολιτών στο Κοινωνία των Πολιτών», *Κοινωνία των Πολιτών* Τεύχος 8 Χειμώνας 2002, pp. xx full text online
http://www.koinonipoliton.gr/site/content/view/169/27/lang,el_GR.UTF8/ τελευταία πρόσβαση 20/05/2009)
- Πανούσης, Γ., (2008). *Ο Μεγάλος Αδελφός και οι μικροί ανάδελφοι εχθροί του ή το δίλημμα του επιτηρούμενου*. Αθήνα-Κομοτηνή, Σάκκουλα
- Ρόμπινς, Κ., και Ουέμπστερ, Φρ., (2002). *Η εποχή του τεχνοπολιτισμού: από την κοινωνία της πληροφορίας στην εικονική ζωή*. Αθήνα, Καστανιώτης
- Σαματάς, Μ., (2006). «Να μην πάμε ως πρόβατα επί... παρακολούθηση» *Ελευθεροτυπία*, 27 Φλεβάρη 2006
- Σκλιάς, Π., και Χουλιάρης Α. (επιμέλεια) κ.α. (2002). *Η διπλωματία της κοινωνίας των πολιτών οι μη κυβερνητικές οργανώσεις και η διεθνής αναπτυξιακή συνεργασία*. Αθήνα , Παπαζήση
- Σωτηρόπουλος, Α. Δ., (επιμέλεια) (2004). *Η άγνωστη κοινωνία πολιτών : κοινωνικές κινητοποιήσεις, εθελοντισμός και κράτος στη σύγχρονη Ελλάδα*. Αθήνα ,Ποταμός
- Σωτηρόπουλος, Α. Δ., «Υποθέσεις εργασίας και ανοικτά ερωτήματα στη
- βιβλιογραφία για την ελληνική κοινωνία πολιτών», Συνέδριο προς τιμήν του Δ. Θ. Τσατσου, 1-17, Ινστιτούτο Γκαίτε, Αθήνα, 14 Μαρτίου 2007
- Φαφούτης, Κ., (2007) «Ναι στις Κάμερες από το 61%», *Κυριακάτικη Καθημερινή*, 21 Ιανουαρίου 2007
- Φουκώ, Μ. (1976). *Επιτήρηση και Τιμωρία: Η Γέννηση της Φυλακής*, μεταφρ. Χατζηδημού Κ., Ράλλη Ι., Αθήνα, Κέδρος
- Φουντεδάκη, Π., (2008). «*Σύγχρονα Προβλήματα και Σκουριασμένα Εργαλεία. Νομιμοποιείται η χρήση κάμερας για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας*», Το Βήμα Ιδεών, Τεύχος 10- Φεβρουάριος 2008, pp.xx full text online
<http://www.vimaideon.gr//Article.aspx?d=20080201&nid=7342642&sn=>

%CE%9A%CE%A5%CE%A1%CE%99%CE%9F%20%CE%A4%CE%95%CE%A5%CE%A7%CE%9F%CE%A3&spid=1478 (τελευταία πρόσβαση 21/05/2009)

- Φραγκάκης, Ν., (2008). «*Τα όρια μεταξύ ελευθερίας και ασφάλειας, δημόσιου και ιδιωτικού*», Το Βήμα Ιδεών, Τεύχος 10- Φεβρουάριος 2008, pp.xx full text online
<http://www.vimaideon.gr//Article.aspx?d=20080201&nid=7342578&sn=%CE%9A%CE%A5%CE%A1%CE%99%CE%9F%20%CE%A4%CE%95%CE%A5%CE%A7%CE%9F%CE%A3&spid=1478> (τελευταία πρόσβαση 21/05/2009)
- Φωτοπούλου, Β. (2009). «Εσκεμμένες ανακρίβειες της κυβέρνησης για τις κάμερες», Ελευθεροτυπία, 30 Ιουλίου 2009
- Φωτοπούλου, Β., (2007). «Κράτος καμερών εισαγγελέων», Ελευθεροτυπία, 6 Δεκεμβρίου 2007
- Χάρβει, Ντ., (2007). (μτφ Αλαβάνου Αντ.) *Νεοφιλελευθερισμός: Ιστορία και Παρόν*. Αθήνα, Εκδόσεις Καστανιώτη

Ιστογραφία:

- http://ec.europa.eu/justice_home/fsj/terrorism/fsj_terrorism_intro_en.htm(τελευταία πρόσβαση 28/05/2009)
- http://europa.eu/scadplus/glossary/foreign_security_policy_el.htm (τελευταία πρόσβαση 30/06/2009)
- <http://europa.eu/scadplus/leg/el/lvb/l33257.htm> (τελευταία πρόσβαση 28/5/2009)
- <http://foucaultblog.wordpress.com/2007/04/08/what-is-the-panopticon/> τελευταία πρόσβαση 10/11/2009)
- <http://foucaultblog.wordpress.com/2007/04/08/what-is-the-panopticon/> 10/11/2009)
- <http://mrzine.monthlyreview.org/lilley190606.html> (τελευταία πρόσβαση 20/07/2009)
- <http://www.digitalrights.gr/tiki/tiki-index.php?page=DataRetention> (τελευταία πρόσβαση 25/02/2009)
- www.fsa.gov.uk/pages/About/What/International/pdf/TMLD.pdf (τελευταία πρόσβαση 25/06/2009)
- http://www.greylodge.org/occulreview/glor_012/Surveillance.pdf (τελευταία πρόσβαση 15/03/2009)
- http://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR1590/MR1590.pdf (τελευταία πρόσβαση 23/11/2008)
- www.digitalrights.gr
- www.dimsi.gr
- www.dpa.gr

- www.enet.gr
- www.humanrightsfirst.org/us_law/after_911/PDF/9_11_3rd_anniversary.pdf (τελευταία πρόσβαση 14/03/2009)
- www.kathimerini.gr
- [www.privacyinternational.org/article.shtml?cmd\[347\]=x-347-559597&als\[theme\]=Financial%20Surveillance](http://www.privacyinternational.org/article.shtml?cmd[347]=x-347-559597&als[theme]=Financial%20Surveillance) (τελευταία πρόσβαση 18/10/2009)
- www.researchmarkets.com/reprt/612498 (τελευταία πρόσβαση 04/07/2009)
- www.rosopa.com/roadsafety/work/index.htm (τελευταία πρόσβαση 15/12/2009)
- www.rizospastis.gr
- www.statewatch.org
- www.tovima.gr
- www.urbaneye.net

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Γλωσσάρι Βασικής Ορολογίας:

Big Brother: Όρος που οφείλει τη δημοφιλία του στο ουτοπικό μυθιστόρημα του George Orwell, 1984, αναφέρεται σε παρεισφρητικές μορφές παρακολούθησης (βλέπε παρακάτω ολοκληρωτισμό). Συνήθως ο όρος Big Brother χρησιμοποιείται για την περιγραφή κυβερνήσεων αν και πλέον αναφέρεται και σε εργοδότες, διαχειριστές (administrators) κ.α. που κατέχουν θέσεις εξουσίας και επιρροής.

Cookies: Τα cookies επιτρέπουν στις εταιρείες να ανιχνεύσουν τη δραστηριότητα των πελατών τους στο διαδίκτυο. Εμφυτεύονται στον σκληρό δίσκο του πελάτη , αποθηκεύοντας δεδομένα για την διαδικτυακή δραστηριότητα του ατόμου. Οι φοιτητές θα το θυμούνται κάθε φορά που επισκέπτονται έναν ιστότοπο που «θυμάται» τις συναλλαγές τους.

Surveillance Creep: Γνωστό επίσης και με τον όρο «function creep», είναι η τάση που υπάρχει στα συστήματα παρακολούθησης να χρησιμοποιούνται για διαφορετικούς σκοπούς σε σχέση με αυτόν που δημιουργήθηκαν. Οι φοιτητές ίσως να γνωρίζουν το παράδειγμα επιτήρησης των μαθητικών επιχορηγήσεων: οι μητροπολιτικές κυβερνήσεις του Καναδά χρησιμοποιούν τα ετήσια στοιχεία εισοδήματος των φοιτητών ως πληροφορίες για να ελέγξουν τα εισοδήματα όσων λαμβάνουν φοιτητικές επιχορηγήσεις.

Βιομετρικά Δεδομένα: Η επίσημη ορολογία των βιομετρικών δεδομένων είναι η επιστημονική μελέτη βιολογικών δεδομένων. Ένα βιομετρικό είναι ένα μέτρο του σώματος. Τα βιομετρικά μέτρα περιλαμβάνουν δακτυλικά αποτυπώματα, σάρωση της ίριδας, απεικονίσεις προσωπείων και δείγμα ούρων. Η βιομετρική επαλήθευση χρησιμοποιείται για να επιβεβαιώσει ή να πιστοποιήσει την αυθεντικότητα μίας ταυτότητας.

Δίκαιες Αρχές Πληροφορίας: Η ύπαρξη τους καταγράφεται τη δεκαετία του 1980, πρόκειται για αρχές που υιοθετήθηκαν από τον Οργανισμό για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη (ΟΟΣΑ) και ενσωματώθηκαν στις Οδηγίες του για την

Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων και των Ροών Διασυνωριακών Δεδομένων. Στην ουσία θέτουν τους κανόνες για πρακτικές πρόσβασης, επιλογής, ασφάλειας και ακεραιότητας της διαχείρισης δεδομένων.

Εξόρυξη Δεδομένων: Η εξόρυξη δεδομένων είναι μία συνιστώσα ενός ευρύτερου σχεδίου αναζήτησης πληροφοριών στις βάσεις δεδομένων (KDD). Συνεπάγεται την "ανακάλυψη σχέσεων" σε μεγάλες βάσεις δεδομένων. Με τη χρήση ενός εύρους εικονικών εργαλείων- neural networks, decision trees, rule induction and data visualization- η εξόρυξη δεδομένων χρησιμοποιεί ως πηγή τροφοδοσίας υλικά από έναν αριθμό δράσεων ή συναλλαγών είτε online είτε offline με τη χρήση αλγοριθμικών δεδομένων με στόχο την εξόρυξη μεγάλων ποσοτήτων πληροφοριών. Αρχικά χρησιμοποιήθηκαν στην έρευνα για τεχνητή νοημοσύνη, η χρήση αυτοματοποιημένων τεχνολογιών εξόρυξης επιτρέπει την αποτελεσματική ανακάλυψη δυνητικά κρυφών, προηγουμένως αγνώστων πληροφοριών, γεγονότων και/ή σχέσεων.

Ηλεκτρονική Επιτήρηση: Η χρήση ηλεκτρονικών συσκευών ανίχνευσης για να επιτηρούν την ανθρώπινη και μη δραστηριότητα. Πολλές φορές με τον όρο της ηλεκτρονικής επιτήρησης φανταζόμαστε εικόνες ηλεκτρονικών συσκευών (όπως βραχιόλια που χρησιμοποιούνται στους αστραγάλους) που χρησιμοποιούνται για την επιτήρηση της κίνησης ατόμων που έχουν διαπράξει κάποια παρανομία και με αυτό τον τρόπο ισοσκελίζουν την ποινή τους. Αυτή είναι σίγουρα μια μορφή ηλεκτρονικής επιτήρησης. Άλλες μορφές περιλαμβάνουν αλκοτέστ, τεστ για την πίεση του αίματος και μέτρα για τα επίπεδα παραγωγικότητας του εργαζόμενου.

Νέα Παρακολούθηση: Η έννοια εισήχθη από τον Gary Marx για να αναφερθεί σε μορφές παρακολούθησης που δεν περιλαμβάνουν την στενή επιτήρηση των υπόπτων. Ο Marx αποκλείει από τον ορισμό της νέας παρακολούθησης μορφές επιτήρησης που περιλαμβάνουν την πρόσωπο-με-πρόσωπο παρακολούθηση. Αντιθέτως, η νέα παρακολούθηση σχετίζεται με τη χρήση της τεχνολογίας, τείνει να είναι ψυχαναγκαστική, καθημερινή και κινητή, λιγότερο ορατή, κατηγοριακή, σχετικά φθηνή και αυτοματοποιημένη, και τείνει να περιλαμβάνει πολλαπλά και έντονα μέτρα που λειτουργούν εξ' αποστάσεως, συχνά πέραν της ικανότητας που δίνουν οι ανθρώπινες αισθήσεις. Είναι σημαντικό να σημειωθεί, επίσης, πως ο Marx δίνει έμφαση στην συμπληρωματική φύση της νέας παρακολούθησης.

Πανοπτικόν: Αρχιτεκτονικό σχέδιο που εισήχθη από τον Jeremy Bentham και έγινε δημοφιλές από τον Michel Foucault. Το Πανοπτικόν, όπως χρησιμοποιείται για την

φυλακή περιλαμβάνει έναν κεντρικό πύργο επιτήρησης που περιβάλλεται από μία ημικυκλική κατασκευή που εντός της στεγάζονται οι τρόφιμοι σε ξεχωριστά κελιά. Υπάρχει μία ασύμμετρη γραμμή ορατότητας, όπου οι επιτηρητές μπορούν να δουν τα κελιά ενώ οι φυλακισμένοι δεν μπορούν να δουν στον πύργο και να επιβεβαιώσουν την παρουσία των επιτηρητών τους. Ο έσχατος σκοπός ήταν οι φυλακισμένοι να εσωτερικεύσουν τους κώδικες συμπεριφοράς και πειθαρχίας από μόνοι τους.

Πανοπτισμός: Μία πολιτισμική διάταξη που γνωρίζει τα πάντα και βλέπει τα πάντα. Προερχόμενο από τη μεταφορά του Πανοπτικού, ο πανοπτισμός είναι μία πολιτισμική διάταξη που εσωτερικεύει στα μέλη της κοινωνίας την «ματιά» του ισχυρού και επιβλέπουν τα ίδια την συμπεριφορά τους. Είναι μια λογική ελέγχου που φιλοδοξεί την ολική αυτό-παρακολούθηση μέσω της εξωτερικής απειλής αυτών που κατέχουν την εξουσία.

Παρακολούθηση από τα Κάτω (Sousveillance): Η δυνατότητα χρήσης τεχνολογιών παρακολούθησης από τα άτομα με σκοπό την παρακολούθηση όσων κατέχουν εξουσία. Αυτή η αντίστροφη χρήση του πανοπτικού ονομάζεται παρακολούθηση από τα κάτω από τις γαλλικές λέξεις sous και veiller.

Παρακολούθηση: Οι διαδικασίες απόκτησης, ρύθμισης, ελέγχου, διαχείρισης προσωπικών πληροφοριών που θα καταστήσουν δυνατό τον έλεγχο των ατόμων και της συλλογικής τους συμπεριφοράς. Όπως τα διάφορα μέρη του βιβλίου δείχνουν, η παρακολούθηση είναι μία πολύπλευρη, αμφίσημη διαδικασία που περιλαμβάνει από επιτήρηση άτομο-προς-άτομο έως συστήματα παρακολούθησης που στηρίζονται σε αλγόριθμους.

Πληροφοριακός Σωσίας: Ένας ψηφιακός σωσίας είναι το εικονικό ομοίωμα του κωδικοποιημένου σας εαυτού. Αυτό σημαίνει πως όλοι έχουμε μια ψηφιακή αναπαράσταση μέσω των συναλλαγών μας και άλλων προσωπικών πληροφοριών που αποθηκεύονται σε ένα συνεχώς αυξανόμενο αριθμό βάσεων δεδομένων. Οι πληροφοριακοί σωσίες έχουν γίνει τόσο σημαντικοί που είναι σχεδόν αδύνατο να διεκπεραιώσεις μία εργασία με κάποια εταιρεία χωρίς την παρουσία ενός πληροφοριακού σωσία (βλέπε επίσης προσομοιώσεις)

Ριζώμα: Τα ριζώματα είναι φυτά που μεγαλώνουν από επιφανειακές προεκτάσεις τους μέσω αλληλοσυνδεδεμένων ριζών που προσανατολίζονται με κάθετο τρόπο. Μεγαλώνουν κατά μήκος αλληλοσυνδεδεμένων ριζών, παράγοντας βλαστούς σε διαφορετικές τοποθεσίες ώστε τυχόν θρύμματα ή ασυνέχειες στην δομή της ρίζας να είναι επουσιώδης για τη συνολική ανάπτυξη του φυτού. Η έννοια του ριζώματος

χρησιμοποιήθηκε ως ένα είδος μεταφοράς για να κατανοηθεί ο σύγχρονος χαρακτήρας της παρακολούθησης από τους Haggerty και Ericson, και δημιούργησαν μία ρευστή δομή ριζώματος σε μία κεντρικότερη δομή (ή έναν δενδροειδές "κορμό")

Συνοπτικόν: Η αντίθετη κατάσταση από το πανοπτικόν (από τα κάτω προς τα πάνω, παρακολούθηση πολλών από λίγους) όπου οι πολλοί παρακολουθούν τους λίγους. Η σύγχρονη τηλεόραση, για παράδειγμα, έχει εξομοιώσει την συνοπτική παρακολούθηση, όπου εκατομμύρια ανθρώπων εστιάζονται σε λίγα άτομα. Ο όρος έγινε ιδιαίτερα δημοφιλής από τον Thomas Mathiesen στο (1997) άρθρο του «Η κοινωνία θεατής» (The Viewer Society) (Theoretical Criminology, 1(2): 215-34)

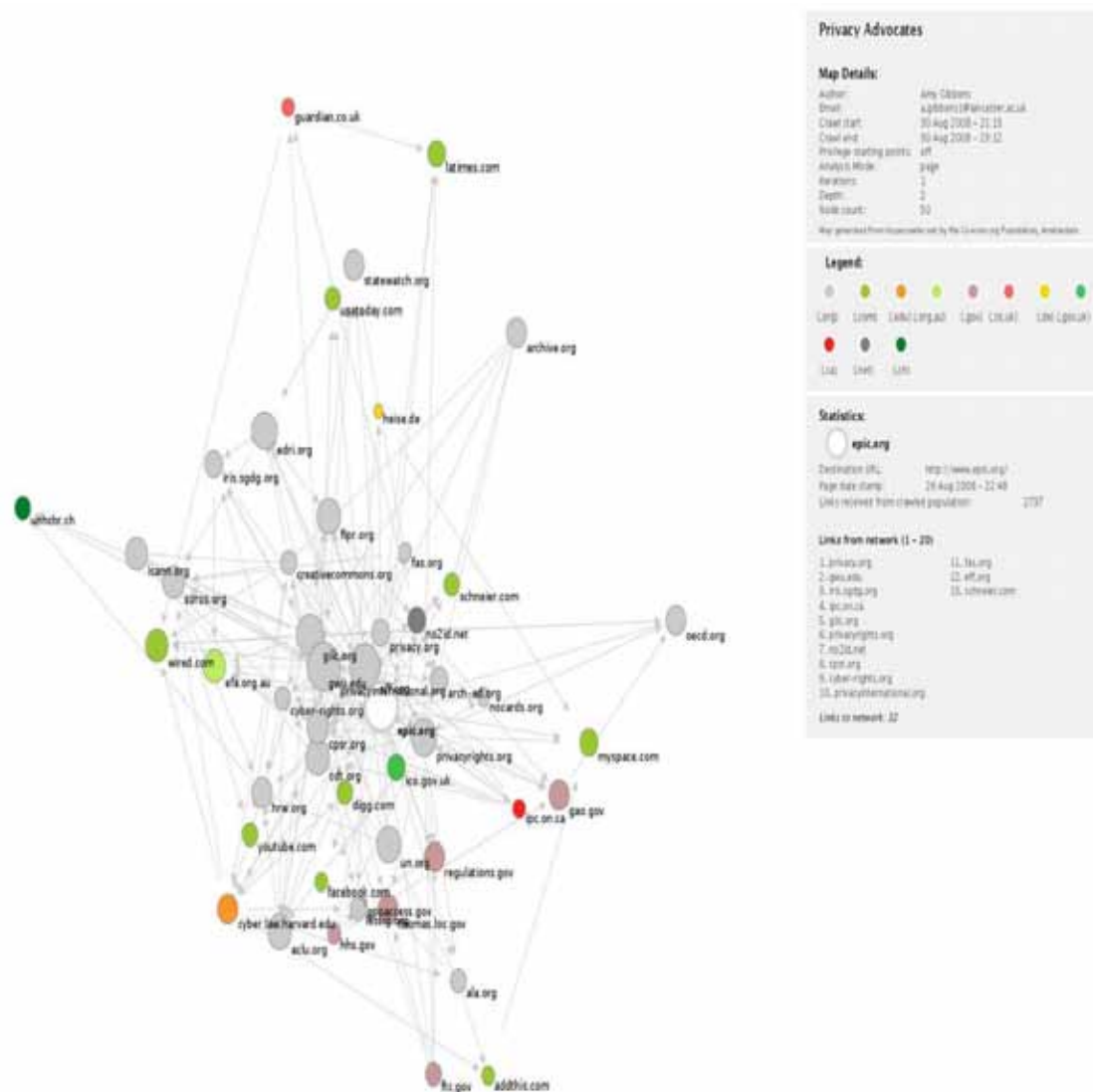
Υπερπανοπτικόν: Μία γενική ιδέα της έννοιας εμφανίζεται στο έργο των Gandy και Poster για να δηλώσουν πως η χρήση βάσεων δεδομένων και άλλων ευρύτερων υπολογιστικών συστημάτων επιτηρούν την κοινωνική ζωή. Για κάποιους το υπερπανοπτικόν είναι μία νέα εξέλιξη της γραφειοκρατικής παρακολούθησης.

Ψηφιδωτό Παρακολούθησης: Όρος που εισήχθη από τους Haggerty και Ericson για να εκφράσουν την αυξανόμενη τάση για σύγκλιση των κάποτε διακριτών συστημάτων παρακολούθησης. Το ψηφιδωτό της παρακολούθησης χωρίζει το σώμα σε ανθρώπινο σώμα και σε ένα μέρος διακριτών σημεινόμενων ροών δεδομένων.

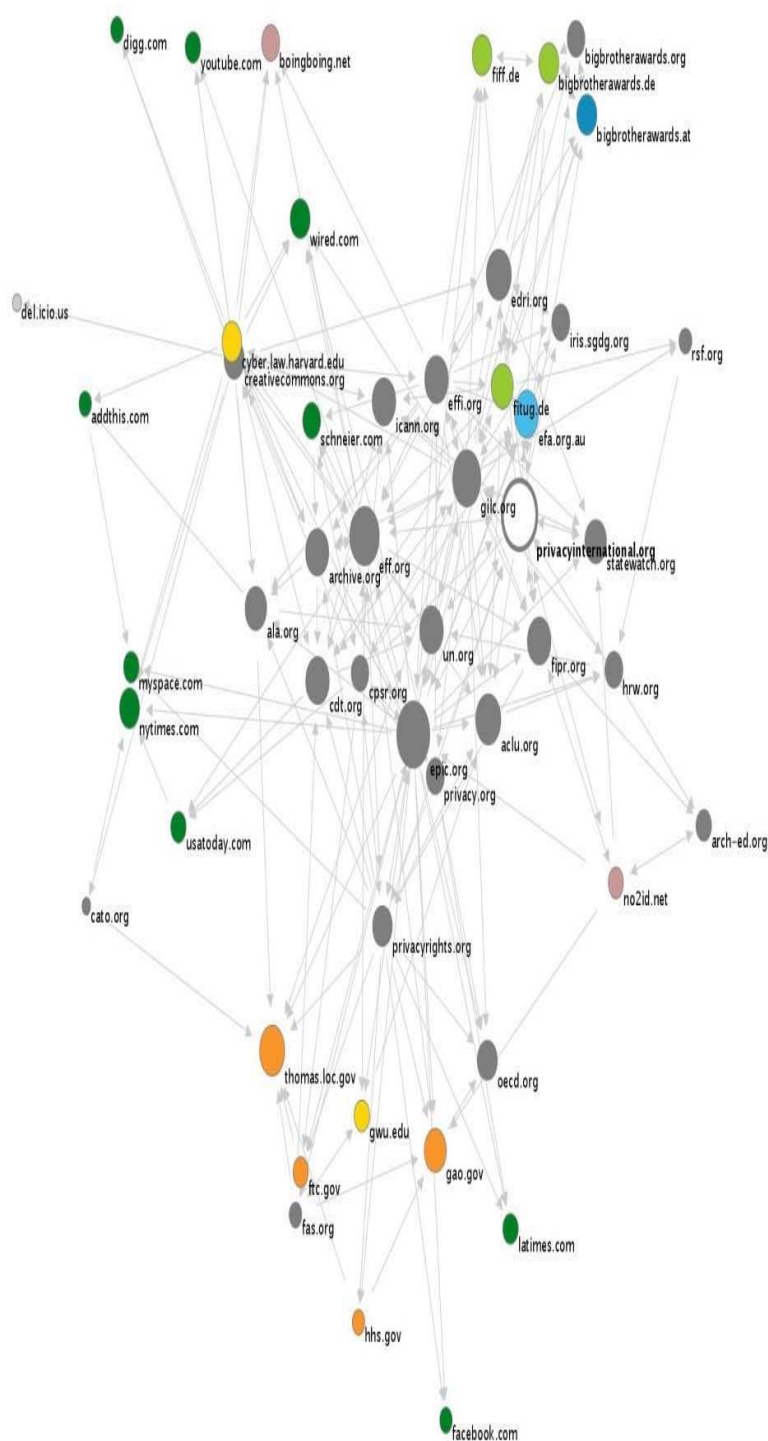
Εικόνες 1,2 (Πρόκειται για ένα κοινωνιόγραμμα (sociogram) που χρησιμοποιήθηκε από τους Introna, D. L., and Gibbons A. Δείχνει την κεντρικότητα με την οποία εμφανίζονται οι διάφορες οργανώσεις προστασίας της ιδιωτικότητας μελετώντας πηγές στο διαδίκτυο. Ανάμεσα στα συμπεράσματα που εξάγουν οι Introna, D. L., and Gibbons A (2009) από την έρευνά τους είναι:

1. υπάρχει ένας σταθερός πυρήνας κύριων παικτών που μέχρι ένα σημείο θεωρούνται ως αναμενόμενοι αλλά εμφανίζονται και διάφορες οργανώσεις που αποτελούν έκπληξη.
2. η πυκνότητα του δικτύου των οργανώσεων είναι σχετικά μικρή. Αυτό σημαίνει πως δεν υπάρχει υψηλή αμοιβαία σχέση ανάμεσα σε όλους του δρώντες του δικτύου. Η ύπαρξη μιας τέτοιας σχέσης θα είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση της εξωτερικότητας ανάμεσα στους δρώντες του δικτύου.(Introna, D. L., and Gibbons A: 248)

Εικόνα 1

Εικόνα 2

Privacy Advocates

Map Details:

- Author: Amy Gibbons
- Email: a.gibbons1@lancaster.ac.uk
- Crawl start: 2 Aug 2008 - 03:01
- Crawl end: 2 Aug 2008 - 07:02
- Privilege starting points: off
- Analysis Mode: page
- Iterations: 1
- Depth: 2
- Node count: 50

Map generated from Issuerawler.net by the Govcom.org Foundation, Amsterdam.

Legend:

- (.org)
- (.com)
- (.at)
- (.de)
- (.net)
- (.edu)
- (.us)
- (.org.au)
- (.gov)

Statistics:

○ privacyinternational.org

Destination URL: <http://www.privacyinternational.org/>

Page date stamp: 2 Aug 2008 - 03:01

Links received from crawled population: 1339

Links from network (1 - 20)

1. bigbrotherawards.org	11. eff.org
2. edri.org	12. cpsr.org
3. epic.org	13. bigbrotherawards.de
4. fipr.org	14. bigbrotherawards.at
5. flug.de	15. arch-ed.org
6. gllc.org	
7. no2id.net	
8. privacy.org	
9. privacyrights.org	
10. statewatch.org	

Links to network: 15

Εικόνα 3

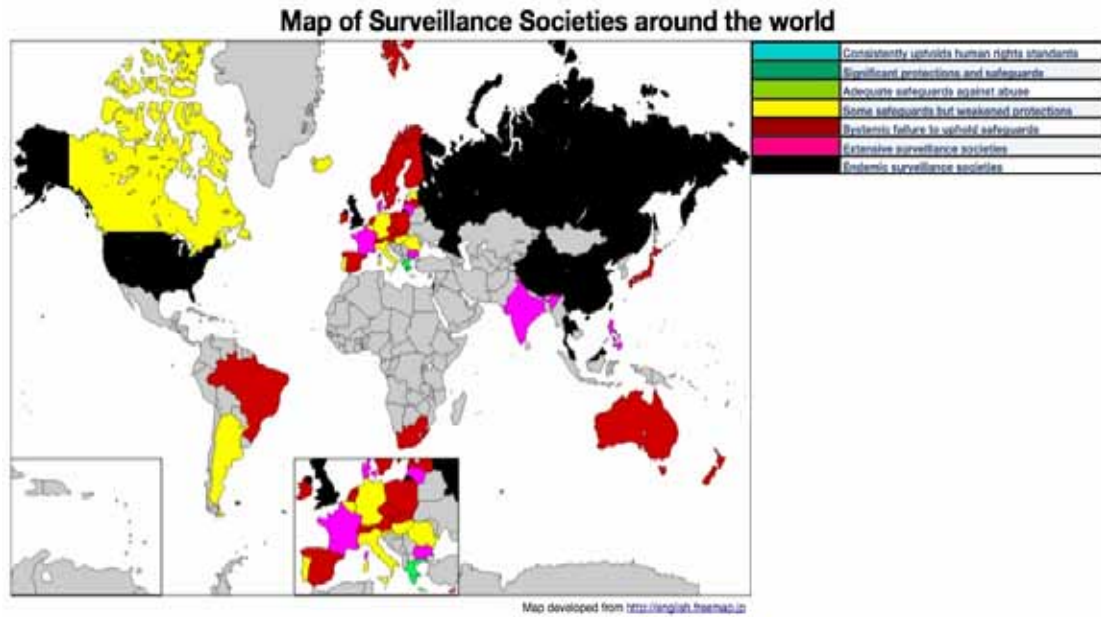
(παρουσιάζει τον αριθμό των οργανώσεων που προστατεύουν την ιδιωτικότητα με βάση την γεωγραφική ήπειρο-http://privacyadvocates.ca/privacy-advocates/list?pa_region=5)

Εικόνα 4 (μέλη της Εναλλακτικής Πρωτοβουλίας Δικηγόρων Θεσσαλονίκης διαδηλώνουν κατά των καμερών πηγή -<http://indy.gr/newswire/thessaloniki-dikigoroi-katebasan-kamera-stadikastria>)

Εικόνα 5 (Χάρτης που στηρίζεται στην ετήσια έκθεση της EPIC σχετικά με την προστασία της ιδιωτικότητας σ' ολόκληρο τον κόσμο)

Εικόνα 6 (Τα αποτελέσματα ετήσιας έκθεσης της EPIC για την προστασία της ιδιωτικότητας σε μία σειρά κρατών- from: [http://www.privacyinternational.org/article.shtml?cmd\[347\]=x-347-559597&als\[theme\]=Financial%20Surveillance](http://www.privacyinternational.org/article.shtml?cmd[347]=x-347-559597&als[theme]=Financial%20Surveillance))

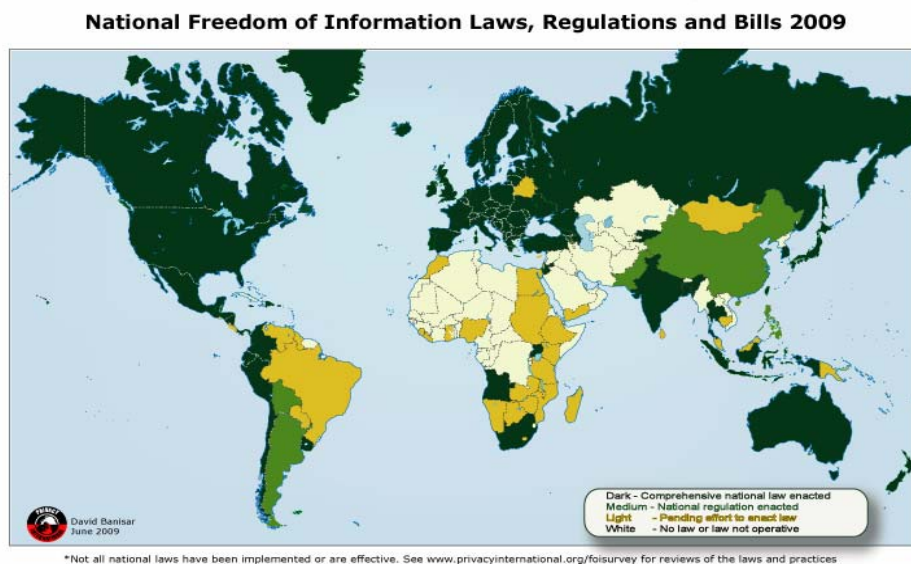
Privacy International																		
National Privacy Ranking 2007 - Leading Surveillance Societies Around the World																		
	Constitutional protection	Statutory protection	Privacy Enforcement	Identity Code and Standards	Retention	Third-Party Disclosure	Transparency/Information	Transparency/ Data Retention	Government Access to Data	Whistleblower Protection	Exclusion of Military, Intelligence, and Law Enforcement	Security and Access Control	Accountability	Remedial Safeguards	Total	Low Trust's Ranking	High Trust's Ranking	Change
European Union	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0
Austria	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0
Belgium	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0
Denmark	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0
France	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0
Germany	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0
Italy	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0
Spain	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0
Sweden	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0
Switzerland	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0
United Kingdom	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0
Asia	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0
Japan	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0
Latin America	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0
Argentina	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0
Chile	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0
Colombia	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0
Costa Rica	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0
Cuba	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0
Ecuador	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0
El Salvador	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0
Honduras	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0
Paraguay	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0
Puerto Rico	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0
Venezuela	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0
Africa	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0
Algeria	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0
Angola	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0
Botswana	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0
Burkina Faso	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0
Burundi	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0
Cameroon	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0
Cape Verde	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0
Cote d'Ivoire	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0
DRC	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0
Egypt	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0
Ethiopia	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0
Ghana	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0
Guinea	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0
Guinea-Bissau	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0
Ivory Coast	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0
Kenya	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0
Madagascar	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0
Mali	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0
Mauritania	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0
Morocco	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0
Mozambique	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0
Niger	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0
Nigeria	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0
Rwanda	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0
Senegal	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0
Sierra Leone	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0
South Africa	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0
Tanzania	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0
Togo	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0
Tunisia	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0
Zambia	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0
Zimbabwe	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	4.0	1	1	0

Εικόνα 7(Χάρτης της EPIC που περιλαμβάνει τις χώρες που έχουν τη μικρότερη βαθμολογία για κάθε μία από τις κατηγορίες της ετήσιας έκθεσης σχετικά με την προστασία της ιδιωτικότητας)

Countries with the worst records

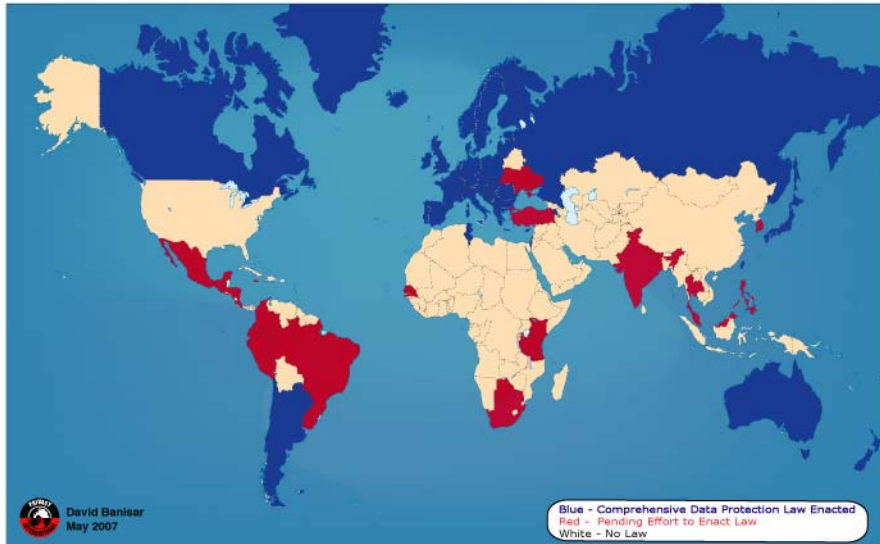
Governmental surveillance	Religious surveillance	Privacy self-assessment	Identity cards with biometrics	Public viewing	Visual surveillance	Communication interception	Communication data retention	Law enforcement access	Workplace monitoring	Surveillance of Medical Research and Innovation	Security and counter-terrorist issues	Liability
UK, Australia, Singapore, Malaysia	South Africa, Japan, India, U.S., Singapore	South Africa, Japan, Brazil, India, Philippines, U.S., Taiwan, Singapore, Thailand, China, Pakistan	Belgium, France, Spain, Netherlands, Canada, Bulgaria, Lithuania, UK, Philippines, U.S., Portugal, Taiwan, Singapore, Australia	Belgium, Czech Republic, Poland, Austria, Netherlands, Denmark, France, UK, Norway, Spain, China, Malaysia	Hungary, Lithuania, UK, Switzerland, U.S., Singapore, China, Malaysia	Denmark, Hungary, Italy, Czech Republic, Poland, Spain, Greece, Netherlands, Bulgaria, Netherlands, UK, New Zealand, India, Philippines, U.S., Thailand, Korea, Singapore, Russia, China, Mexico	Denmark, Hungary, Italy, Norway, Poland, FI, Netherlands, Slovenia, Sweden, Denmark, France, UK, South Africa, Russia, China	Denmark, Sweden, Denmark, France, Israel, India, Philippines, Hungary, Singapore, Russia, China, Malaysia	Denmark, Sweden, Estonia, UK, Austria, Switzerland, Japan, Austria, Taiwan, Russia, Hungary	Denmark, France, UK, Austria, Switzerland, Japan, Austria, Taiwan, Russia, Hungary	Hungary, Lithuania, Poland, France, UK, Austria, Switzerland, Japan, Austria, Taiwan, Russia, Hungary	Hungary, Lithuania, Poland, France, UK, Austria, Switzerland, Japan, Austria, Taiwan, Russia, Hungary

Εικόνα 8 (Χάρτης που δείχνει την ύπαρξη ή μη εθνικής νομοθεσίας για την προστασία της ιδιωτικότητας. Με λευκό χρώμα αναπαρίστανται οι χώρες που δεν έχουν νομικό πλαίσιο, με πράσινο αυτές που έχουν ικανοποιητικό νομικό πλαίσιο και με κίτρινο οι χώρες που το νομικό τους πλαίσιο κρίνεται ανεπαρκές –PI: from: <http://www.privacyinternational.org/foi/foi-laws.jpg>-)

Εικόνα 9 (Χάρτης που δείχνει τις χώρες σε σχέση με την προστασία των δεδομένων σε νομικό επίπεδο. Με κενό χρώμα είναι οι χώρες χωρίς κανένα νομικό πλαίσιο, με μπλε χρώμα οι χώρες με ικανοποιητικό νομικό πλαίσιο και τέλος με κόκκινο χρώμα οι χώρες που αν και έχουν νομικό πλαίσιο για την προστασία των δεδομένων αυτό δεν κρίνεται ικανοποιητικό)

Data Protection Laws Around the World

Εικόνα 10 (Εικόνα που εμφανίζεται ως το σύμβολο της οργάνωσης ICTOA- International Counter-Terrorism Officers Association- <http://www.ictoa.org/>)

Εικόνα 11^α και 11^β (Αφίσες της Αντιεξουσιαστικής Κίνησης κατά του Μ. Αδελφού και πρόσκληση για συγκέντρωση- <http://www.resistance2003.gr/el/posters/>)

**Ο ΜΕΓΑΛΟΣ ΑΔΕΛΦΟΣ
ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ Η ΕΞΑΙΡΕΣΗ
ΑΛΛΑ Ο ΚΑΝΟΝΑΣ ΤΟΥ ΚΑΘΕΣΤΩΤΟΣ**

Στην εποχή της τρομοκρατίας, κάθε κίνηση σου παρακολουθείται, καταγράφεται, "αξιοποιείται"

*απαγωγές και δολοφονίες
μεταναστών, κάμρες,
παινικοποίηση πολιτικών
χώρων, φακέλωμα,
χαφιεδισμός,
υποκλοπές*

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ **ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ-ΠΟΡΕΙΑ**
18:00 Πλατεία Οδγας

24 **ΕΚΔΗΛΩΣΗ-ΣΥΖΗΤΗΣΗ**
20:00 Παράρτημα
ΦΛΕΒΑΡΗ **Ομιλητές:** (Θύματα υποκλοπών)
Νίκος Γιαννόπουλος
(Δικηγόρος για τα Πολιτικά και Κοινωνικά Δικαιώματα)
Γρηγόρης Τσιλιμάντος, Ατίθα Ισκιάρ
(Αντιεξουσιαστική Κίνηση)

ΑΝΤΙΕΞΟΥΣΙΑΣΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ ΠΑΤΡΑΣ
www.resistance2003.gr patra@resistance2003.gr

Εικόνα 11^β

...ΕΝΑΝΤΙ ΣΤΗΝ ΕΞΟΥΣΙΑ ΤΟΥ Μ. ΑΔΕΛΦΟΥ

Όταν ο καταλαβάνει οφθαλμούς σε σφάλμα, είναι με σφάλμα που βλέπει, σε όλα τα πράγματα που υπάρχουν στον κόσμο, τα καταλαβαίνει όλα με σφάλμα, αποτύχια σε όλα τα πράγματα, τα καταλαβαίνει με σφάλμα, τα καταλαβαίνει με σφάλμα.

ΝΑ ΚΑΤΙΣΤΕΙ Ο ΘΑΚΕΛΟΣ ΤΗΣ ΥΠΟΘΕΣΗΣ Ε.Λ.Α.

ΝΑ ΑΡΘΟΥΝ ΤΩΡΑ ΟΛΕΣ ΟΙ ΔΙΟΧΕΙΣ

ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ

ΣΗΗ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΤΡΟΜΟΥΣΤΕΡΙΑ

ΑΝΤΙΕΞΟΥΣΙΑΣΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ ΠΑΤΡΑΣ
www.resistance2003.gr patra@resistance2003.gr

Εικόνες 12-15 (Είναι πίνακες μία έρευνας της VPRC για λογαριασμό της εφημερίδας "Κυριακάτικη Καθημερινή" που διεξήχθη αμέσως μετά την βομβιστική επίθεση στην αμερικάνικη πρεσβεία-πηγή Καθημερινή 21/01/07)

Εικόνα 12

Εικόνα 13

Εικόνα 14

Εικόνα 15

Γνώμη για τη χρήση των καμερών

Σήμερα αυτές οι κάμερες χρησιμοποιούνται κυρίως για τον έλεγχο της κυκλοφορίας ή κυρίως για την παρακολούθηση των πολιτών; (Κατά ψήφο στις βουλευτικές εκλογές του Μαρτίου 2004)

	Ν.Δ.	ΠΑΣΟΚ	Αριστερά (*)
Κυρίως για τον έλεγχο της κυκλοφορίας	40	31	31
Κυρίως για την παρακολούθηση των πολιτών	13	26	31
Και για τα δύο το ίδιο	34	32	27
Για κανένα από τα δύο	4	0	0
Για άλλο λόγο	1	2	0
ΔΓ/ΔΑ	7	10	11

*Ενδεικτικά στοιχεία λόγω μικρής αριθμητικής βάσης.

Πίνακας 1 (Είναι μία προσπάθεια αποτύπωσης των διαφόρων θεωρητικών μοντέλων του Πανοπτικού)

Μοντέλο	Βασικά Χαρακτηριστικά Μοντέλου
Panopticon- Foucault	Η μεταφορά του μοντέλου του Bentham και τις τεχνικές παρακολούθησης και κοινωνικού ελέγχου. Η δημιουργία μιας νέας κοινωνίας που ξεκινά από το δίκαιο

	και φτάνει σε ολόκληρο το κοινωνικό σώμα.(αρχή της συνεχούς παρακολούθησης)
Συνοπτικό (Syn-opticon)- Mathieson	Διαδικασία κατά την οποία οι πολλοί παρακολουθούν τους λίγους. Αποδοχή μέσω της ποπ κουλτούρας της παρακολούθησης
Ban-opticon- Bigo	Διαδικασία σχεδιασμού προφίλ και καταστολής από τις αστυνομικές αρχές στα σύνορα της Ευρώπης
Peri-opticon- Lianos	Μετα-νεωτερικό μοντέλο διακυβέρνησης για τον κοινωνικό έλεγχο με υπέρβαση της ελευθερίας και της δημοκρατίας
Super-Panopticon	Εμφάνιση διεθνών συστημάτων για μαζική παρακολούθηση και δημιουργία ενός παγκόσμιου συστήματος παρακολούθησης
Neo-Con-Opticon ⁶⁷ -Hayes	Μοντέλο που περιγράφει τον ρόλο του ιδιωτικού τομέα στη δημιουργία πολιτικών φιλικών στην παρακολούθηση και ταυτόχρονα τη σημασία της νέο-συντηρητικής ιδεολογίας(που προτάσσει το κέρδος) για εσωτερική ασφάλεια ενάντια σε οποιοδήποτε απειλή του δυτικού τρόπου ζωής

Πίνακας 2:

(Είναι μία προσπάθεια του Statewatch να συγκεντρώσει και να βαθμολογήσει τα μέτρα που σχετίζονται με την τρομοκρατία
πηγή- <http://www.statewatch.org/news/2004/mar/swscoreboard.pdf>)

For full analysis of proposals and explanation our scoring , see: “Statewatch scoreboard on EU counter-terrorism plans” http://www.statewatch.org/news/2004/mar/swscoreboard.pdf	Counterterrorism relevance	Respect for civil liberties & democratic standards
1. Appointment of an EU “security coordinator”.	4	2
2.The creation of an EU intelligence agency	4	2
3. Creation of a European Registry for issued travel documents [possibly limited to lost or stolen documents]	1	

⁶⁷ το μοντέλο αυτό είναι μία σύνδεση των λέξεων neo-conservatism (νέο-συντηρητισμός) και του ελληνικού οπτικού.

4. Agreement on Guidelines for Common Approach to the Fight Against Terrorism	5	2
5. Declaration of solidarity	5	2
6. Creation of a database of persons, groups and entities subject to restrictive measures or criminal proceedings for terrorist offences	5	2
7. The lists of terrorist Organisations to become operational and reactive on a “real time” basis	5	2
8. European information policy for law enforcement purposes	1	
9. Commission & Member States should monitor all legislative machinery so as to have it subject to “ex ante” terrorism proofing	5	1
10. EU-wide criminalisation of stolen mobile communications equipment	2	
11. Directorates General JAI and RELEX should be in charge of better internal coordination of all aspects of the institution's activities that touch upon terrorism	5	2
12. Legislation on cross-border hot Pursuit 2	2	
13. European Programme for the protection of witnesses 4	4	3
14. Exchange of personal information (DNA, fingerprints and visa data)	4	2
15. Database of forensic material	2	
16. Enhance the efficiency and effectiveness of the EU's mechanisms for the freezing of terrorist assets	5	2
17. Improve cooperation and exchange of information on terrorist financing	5	3
18. Legislative proposal for the creation of a network for exchange of information on terrorist financing	4	2
19. Regulation and transparency of legal entities, including charities and alternative remittance systems	4	2
20. Electronic database of all targeted persons and entities	4	0
21. Exchanges of information on convictions	5	4
22. Creation of a European Register of convictions and disqualifications	2	
23. Mandatory systems for identifying and investigating bank accounts	2	

24. Improve mechanisms for cooperation between police and security services and intelligence services between Member States	4	3
25. Revise and review action plan on terrorism	4	1
26. Strengthen role of Europol	5	3
27. Ratification of three protocols amending the Europol Convention	2	
28. Strengthen role of Task Force of EU Police Chiefs	4	1
29. Strengthen role of Eurojust (possibly including extended powers over national authorities)	4	4
30. Supply of all relevant information on terrorist cases to Europol and Eurojust	5	4
31. European Arrest Warrant	1	
32. Framework Decision on the fight against terrorism	5	3
33. Framework Decision on money laundering, the identification, tracing, freezing, seizing and confiscation of instrumentalities and the proceeds of crime	1	
34. Framework Decision on joint investigation teams	3	
35. Framework Decision on the execution in the European Union of orders freezing property or evidence	1	
36. The 2000 EU Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters and its 2001 Protocol	1	
37. Ensure greater security of firearms, explosives, bomb-making equipment, and the technologies used in terrorist attacks	5	
38. New functions for the Schengen Information System (SIS)	2	
39. Development of SIS II	1	
40. Development of Visa Information System	2	
41. Comprehensive and interoperable European Information Systems	0	
42. National law enforcement agencies access to SIS, VIS and Eurodac related proceeds, instrumentalities and property	0	
43. Draft Framework Decision on the confiscation of crime-	1	
44. Draft Framework Decision on attacks against information systems	1	
45. Draft Framework Decision on Mutual recognition of Confiscation Orders	1	

46. Draft Framework Decision on the European Evidence Warrant	0	
47. Draft Regulation on creation of European Border Agency	1	
48. Use of travellers' data for border and aviation security and other law enforcement purposes	1	
49. Proposals on inclusion of biometrics in all EU passports and visas	1	
50. EU-wide mandatory retention of communications	0	
51. Customs controls on cash movements at the external frontier & agreement on Draft Strategy for Customs Cooperation	1	
52. EC and MS ratification of Protocol to UN Organised Crime Convention on trafficking of illegal firearms	2	
53. Draft Council Directive on compensation for victims of crime	5	5
54. Agreement on draft UN Convention on Terrorism 5 2	5	2
55. Anti-terrorism clauses in agreements with third countries to be followed up with technical assistance; sanctions for non-cooperating countries	5	2
56. Co-operation with the United Nations Counter Terrorism Committee (CTC) and other relevant international and regional organisations	5	2
57. Cooperation with US and Partners	4	1

Ερωτηματολόγιο 1:

(περιέχει τις ερωτήσεις που τέθηκαν μέσω τηλεφωνικής επικοινωνίας και μέσω e mail σε μέλη της συντονιστικής επιτροπής της ΜΚΟ Δημοκρατική Συσπείρωση)

1. Ποιες είναι οι μορφές δράσης που ακολουθεί η Δημοκρατική Συσπείρωση για να εκφράσει την αντίστασή της στις κρατικές πολιτικές που σχετίζονται με την παραβίαση της ιδιωτικότητας
2. Θεωρείτε αυτές τις πολιτικές δράσης ως αποτελεσματικές και αν γιατί
3. Ποιοί συμμετέχουν στη Δημοκρατική Συσπείρωση
4. Υπάρχει κάποιου είδους σύνδεση της οργάνωσης με κάποια συγκεκριμένη ιδεολογία ή με κάποιον πολιτικό χώρο
5. Η Δημοκρατική Συσπείρωση προσέφυγε στο Σ.τ.Ε. για το ζήτημα της λειτουργίας των καμερών μετά τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004, για ποιόν λόγο προέβη σε μία τέτοια ενέργεια
6. Από πού αντλεί η Δημοκρατική Συσπείρωση τους πόρους για την λειτουργία της
7. Πιστεύετε πως το «κίνημα» (σε εισαγωγικά γιατί δεν είναι ένα συνεκτικό κίνημα) εναντίον της παρακολούθησης στην Ελλάδα είναι μαζικό
8. Αν όχι για ποιους λόγους
9. Το Διαδίκτυο αποτελεί για εσάς έναν ενεργό διάυλο επικοινωνίας ή παραμένει ένα εργαλείο «παγωμένο»
10. Ποια είναι η άποψη σας για τη νομοθεσία περί ιδιωτικότητας και προστασίας της στην Ελλάδα
11. Υπάρχουν άλλες οργανώσεις με τις οποίες συνεργάζεται η Δημοκρατική Συσπείρωση στην Ελλάδα

Ερωτηματολόγιο 2:

(περιέχει τις ερωτήσεις που τέθηκαν στον εκπρόσωπο της οργάνωσης Statewatch Hayes B. μέσω e mail)

1.

Which are the principal goal of Statewatch in your opinion? Do you think that you and your other Statewatch members accomplish it.? (are you pleased with its work?

2.

Besides the Statewatch website and the regular newsletter, what other actions are you taken? (How do you get your information?)

3.

Do you believe that the actions of Statewatch are efficient enough and are appreciated by the people?

4.

What is the main problems you face to accomplish your goals?

5.

In your “statewatching” activities have you encountered restrictions and barriers from the authorities and police? (Do authorities in UK, EU and elsewhere consider your accusations?)